Poradniki praktyczne i narzędzia

EUROPEAN UNION AGENCY FOR ASYLUM

Prowadzenie przesłuchań wnioskodawców, którzy ubiegają się o ochronę międzynarodową ze względu na religię

listopad 2022

euaa
EUROPEAN UNION
AGENCY FOR ASYLUM

Praktyczny poradnik dotyczący prowadzenia przesłuchań wnioskodawców, którzy ubiegają się o ochronę międzynarodową ze względu na religię

listopad 2022

19 stycznia 2022 r. Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) przekształcił się w Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu (EUAA). Wszystkie odniesienia do EASO, produktów i organów EASO należy rozumieć jako odniesienia do EUAA.

Dokument ukończono w październiku 2022 r.

Ani Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu (AUEA), ani żadna osoba działająca w imieniu AUEA nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji zawartych w niniejszej publikacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023

Print	ISBN 978-92-9403-388-8	doi:10.2847/27827	BZ-08-22-053-PL-C
PDF	ISBN 978-92-9403-386-4	doi:10.2847/90896	BZ-08-22-053-PL-N

© Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu (AUEA), 2022

Zdjęcie na okładce: 1363115680, © iStock, Betka82, styczeń 2022

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła. W przypadku wykorzystywania lub powielania zdjęć lub innych materiałów nieobjętych prawami autorskimi AUEA, należy zwrócić się o pozwolenie bezpośrednio do właściciela praw autorskich.

O poradniku

Dlaczego przygotowano niniejszy poradnik? Misją Agencji Unii Europejskiej ds. Azylu (EUAA) jest ułatwianie i wspieranie działań państw członkowskich UE i państw stowarzyszonych (państw UE+ ([1])) we wdrażaniu wspólnego europejskiego systemu azylowego (CEAS). Zgodnie z ogólnym założeniem, jakim jest promowanie prawidłowego i skutecznego wdrażania wspólnego europejskiego systemu azylowego oraz umożliwienie konwergencji, EUAA opracowuje wspólne standardy i wskaźniki operacyjne, a także praktyczne narzędzia i wytyczne.

W jaki sposób powstawał niniejszy poradnik? Niniejszy poradnik został opracowany przez ekspertów z całej Unii Europejskiej, przy cennym wkładzie Komisji Europejskiej, Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców oraz Europejskiej Rady ds. Uchodźców i Wypędzonych ([2]). EUAA zapewniała wsparcie oraz koordynację działań związanych z opracowaniem poradnika. Przed ukończeniem poradnika poddano go konsultacjom z udziałem wszystkich państw członkowskich za pośrednictwem Sieci Procedur Azylowych EUAA.

Projekt poradnika przygotowali członkowie grupy roboczej: Anastasios Giouzepas, Karel Vercruysse, Linn Krane, Maria Lagoni Andersen, Stina Lindmark i Torsten Wojtalla, którym niniejszym składamy serdeczne podziękowania. Dziękujemy również profesorowi Jeremy'emu Gunnowi, którego cenne uwagi przekazane podczas spotkania tematycznego Sieci Procedur Azylowych EUAA w dniach 12 i 13 listopada 2020 r. bardzo wzbogaciły treść poradnika.

Do kogo skierowany jest niniejszy poradnik? Niniejszy poradnik skierowany jest przede wszystkim do pracowników prowadzących sprawy i przesłuchania w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz do ich zwierzchników, a także do decydentów i osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki w krajowych organach rozstrzygających. Ponadto narzędzie przyda się pracownikom ds. jakości, szkoleniowcom, doradcom prawnym oraz innym osobom pracującym lub działającym w obszarze ochrony międzynarodowej w kontekście UE.

Jaki jest charakter powiązań między niniejszym poradnikiem a innymi instrumentami EUAA? Z niniejszej publikacji EUAA *Praktyczny poradnik dotyczący prowadzenia przesłuchań wnioskodawców, którzy ubiegają się o azyl ze względu na religię* należy korzystać w połączeniu z innymi dostępnymi praktycznymi poradnikami i narzędziami. Ogólne wytyczne dotyczące przesłuchań można znaleźć w Poradniku praktycznym: Przesłuchania ([3]), natomiast Poradnik praktyczny: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową ([4]) zawiera ogólne wytyczne dotyczące kwalifikowalności. Inne przydatne poradniki to: Poradnik praktyczny: Ocena materiału dowodowego ([5]), Poradnik praktyczny: Wytyczne dotyczące przynależności do określonej grupy społecznej ([6]), Poradnik praktyczny EASO: Zastosowanie alternatywy ochrony wewnętrznej ([7]) oraz Poradnik praktyczny dotyczący wykorzystywania informacji o krajach pochodzenia przez pracowników prowadzących sprawy przy rozpatrywaniu wniosków

([1]) 27 państw członkowskich Unii Europejskiej wraz z Islandią, Liechtensteinem, Norwegią i Szwajcarią.
([2]) Poradnik w swej finalnej wersji może nie odzwierciedlać stanowiska Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR) lub Europejskiej Rady ds. Uchodźców i Wypędzonych.
([3]) Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) *Poradnik praktyczny: Przesłuchanie*, grudzień 2014.
([4]) *Poradnik praktyczny EASO: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018.
([5]) *Poradnik praktyczny EASO: Ocena materiału dowodowego*, marzec 2015.
([6]) *Wytyczne EASO dotyczące przynależności do określonej grupy społecznej*, marzec 2020.
([7]) EASO, *Poradnik praktyczny EASO: Zastosowanie alternatywy ochrony wewnętrznej*, maj 2021.

o udzielenie azylu ([8]). Wszystkie narzędzia EUAA są dostępne na stronie internetowej EUAA https://euaa.europa.eu/practical-tools-and-guides.

Jak niniejszy poradnik odnosi się do ustawodawstwa krajowego i praktyki krajowej? Jest to praktyczne narzędzie konwergencji państw UE+ i jako takie nie jest prawnie wiążące. Odzwierciedla ono wspólnie uzgodnione standardy przyjęte przez kierownictwo EUAA w dniu 1 listopada 2022 r.

([8]) *Poradnik praktyczny EASO dotyczący wykorzystywania informacji o krajach pochodzenia przez urzędników prowadzących sprawy podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu*, grudzień 2020.

Spis treści

O poradniku ... **3**

Wykaz skrótów ... **9**

Wprowadzenie ... **10**

1. Religia jako powód prześladowań ... **11**

1.1. Stosowne ramy prawne ... 11

1.2. Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię ... 13

1.2.1. Szerokie ujmowanie religii ... 13

1.2.2. Trzy aspekty religii ... 14

1.2.3. Terminologia ... 15

1.3. Prześladowania na tle religijnym ... 16

1.3.1. Uzasadnione ograniczenia wolności religijnej ... 16

1.3.2. Naruszenia prawa do wolności religijnej jako akt prześladowania ... 18

1.3.3. Narzucanie religii ... 20

1.3.4. Przypisywana przynależność religijna lub przypisywana apostazja ... 20

1.3.5. Dyskryminacja ze względu na przynależność religijną ... 22

1.3.6. Nieproporcjonalny skutek praw neutralnych ... 22

1.3.7. Sprawcy prześladowań ... 22

1.3.8. Brak ochrony ze strony państwa ze względu na religię ... 22

1.4. Wyzwania wiążące się z religią jako podstawą wniosku ... 23

1.4.1. Różnorodność religijna ... 23

1.4.2. Wyzwania dotyczące wiarygodności ... 23

1.4.3. Pokrywanie się uzasadnień ... 25

1.4.4. Płeć a wnioski o udzielenie azylu ze względu na religię ... 26

2. Przesłuchanie ... **28**

2.1. Jak przygotować przesłuchanie ... 28

2.1.1. Stworzenie bezpiecznego środowiska do prowadzenia przesłuchania ... 28

2.1.2. Jak przygotować się mentalnie ... 29

2.1.3. Jak zapoznać się z indywidualnym przypadkiem ... 30

2.1.4. Jak informacje o kraju pochodzenia mogą pomóc w przygotowaniach ... 32

(a) Ograniczenia informacji o kraju pochodzenia typowe dla wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię ... 33

(b) Źródła wiedzy istotne przy rozpatrywaniu wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię ... 34

2.1.5. Jak wskazówki dotyczące poszczególnych krajów mogą pomóc pracownikom prowadzącym sprawy ... 35

2.1.6. Jak przygotować tłumacza ... 35

2.2. Jak powadzić przesłuchanie 36
2.3. Co badać podczas przesłuchania 38
2.3.1. Badanie przynależności religijnej 39
(a) Znajomość religii 39
(b) Dokumenty dowodowe 42
2.3.2. Badanie przeszłych prześladowań 43
2.3.3. Badanie obaw przed powrotem 43
2.4. Badanie, czy religia jest powodem prześladowań (związek prześladowań z religią) ... 44
2.5. Zbadanie, czy w kraju pochodzenia dostępna jest ochrona 46
2.6. Zbadanie, czy można znaleźć alternatywę ochrony wewnętrznej 46

3. Zalecenia dotyczące skutecznego prowadzenia przesłuchania 50

3.1. Zalecenia dla pracowników prowadzących sprawę 50
3.1.1. Zalecenia 50
3.1.2. Czego nie należy robić 51
3.2. Zalecenia dla organów rozpatrujących wnioski o udzielenie azylu 52

4. Najczęściej spotykane wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię 54

4.1. Konwersja na inną religię 54
4.1.1. Poprzednio wyznawana religia lub poprzednie wyznanie 56
(a) Znaczenie religii w przeszłości wnioskodawcy 56
(b) Obecny pogląd wnioskodawcy na poprzednio wyznawaną religię 57
4.1.2. Proces konwersji 57
(a) Motywacja do konwersji 58
(b) Działania następcze 59
(c) Decyzja o konwersji 60
(d) Procedury przyjęcia 61
(e) Reakcje na konwersję wnioskodawcy 61
4.1.3. Wyznawanie nowej religii 62
(a) Wpływ konwersji na życie wnioskodawcy 62
(b) Wiedza 63
(c) Działania podejmowane w społeczności 64
4.1.4. Dokumenty dowodowe 64
(a) Dokumenty formalne 65
(b) Dokumenty nieformalne 65
(c) Media społecznościowe i źródła internetowe 66
4.1.5. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia 67
(a) Przeszłe i obecne ujawnienie konwersji wnioskodawcy wobec sprawców prześladowań 67
(b) Przyszłe ujawnienie konwersji wnioskodawcy wobec sprawców prześladowań 68
(c) Konsekwencje ujawnienia konwersji 69

4.1.6. Wnioski sur place 70
(a) Wniosek sur place jako pierwszy wniosek 70
(b) Wniosek sur place jako kolejny wniosek 70

4.2. Porzucenie religii na rzecz ateizmu, agnostycyzmu lub niereligijnego systemu przekonań 72
4.2.1. Poprzednio wyznawana religia 73
4.2.2. Proces odchodzenia od religii 73
4.2.3. Nowy sposób życia po odejściu od religii 74
(a) Wpływ i zmiany 74
(b) Wiedza 75
(c) Działania i społeczność 76
4.2.4. Dokumenty dowodowe 76
(a) Dokumenty formalne 76
(b) Dokumenty nieformalne 76
(c) Dokumenty ze źródeł internetowych 77
4.2.5. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia 77
4.2.6. Wnioski sur place 77

4.3. Mniejszości religijne 77
4.3.1. Przynależność do mniejszości religijnej 78
(a) Znajomość religii 78
(b) Dokumenty dowodowe 80
4.3.2. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia 82

4.4. Osoby odmawiające służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia (obdżektorzy) ze względów religijnych 83
4.4.1. Legalność służby wojskowej 84
(a) Prześladowanie lub poważna krzywda w kontekście służby wojskowej 85
(b) Status obdżektora 85
(c) Związek z podłożem religijnym 86
4.4.2. Proces rekrutacji 88
(a) Znajomość przez wnioskodawcę przepisów wojskowych w kraju pochodzenia 88
(b) Wiedza wnioskodawcy na temat trybu rekrutacji. 88
(c) Status rekrutacji wnioskodawcy 89
(d) Udział wnioskodawcy w określonej akcji wojskowej 89
4.4.3. Odmowa pełnienia służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych 90
(a) Autentyczność odmowy z powodu sprzeciwu sumienia z powodów religijnych 91
(b) Wyrażenie przez wnioskodawcę odmowy z powodu sprzeciwu sumienia. 91
(c) Przekonania religijne wnioskodawcy w szerszym kontekście 91
(d) Obawa wnioskodawcy przed konsekwencjami służby wojskowej lub wysłania na akcję 92
(e) Odpowiednie alternatywy dla odbycia służby wojskowej (jeśli istnieją) 92

4.4.4. Dokumenty dowodowe 92
(a) Dokumenty dotyczące statusu wojskowego wnioskodawcy 93
(b) Dokumenty dotyczące statusu obdżektora wydawane w kraju pochodzenia 93
4.5. Prześladowania religijne ze względu na płeć 93
4.5.1. Szkodliwe praktyki wywodzące się z tradycji 94
4.5.2. Dyskryminacja ze względów religijnych w związku z płcią 95
4.5.3. Związki/małżeństwa międzywyznaniowe 95

Wykaz skrótów

EUAA	Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu
dyrektywa APD (wersja przekształcona)	Dyrektywa w sprawie procedur azylowych dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona)
dyrektywa QD (wersja przekształcona)	Dyrektywa w sprawie kwalifikowania (wersja przekształcona) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona)
EASO	D Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
FGM/C	okaleczanie narządów płciowych kobiet
IKP	informacje o kraju pochodzenia
IPA	alternatywa ochrony wewnętrznej
Konwencja dotycząca statusu uchodźców	Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r. oraz protokół do tej konwencji z 1967 r.
MPPOiP	Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych
państwa UE+	państwa członkowskie Unii Europejskiej i państwa stowarzyszone
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców
WESA	wspólny europejski system azylowy

Wprowadzenie

Rozpatrywanie wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię stanowi jedną z najbardziej złożonych procedur w całym obszarze wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Czasem trudno jest uchwycić lub prawidłowo określić różnorodne przejawy religii oraz związanych z nią prześladowań, w wyniku czego prowadzi się nadmiernie długie przesłuchania, gdzie niepotrzebnie zgłębia się wątki poboczne, co jednakże nie przynosi efektów, a przy tym łatwo można przeoczyć elementy, które mają bezpośrednie znaczenie istotne dla danego wniosku. Niniejszy praktyczny poradnik ma zatem pomóc pracownikom prowadzić przesłuchania rzetelniej i skuteczniej. Zawarte w nim wskazówki przybliżą pracownikom rozpatrującym wnioski kwestie religii w kontekście ochrony międzynarodowej i pomogą stworzyć warunki sprzyjające prowadzeniu przesłuchań. Przedstawione tu wskazówki dotyczą elementów, które należy zbadać w toku przesłuchania w zależności od konkretnych rodzajów wniosków o udzielenie azylu składanych ze względu na religię.

Niniejszy poradnik stanowi uzupełnienie Poradnika praktycznego: Przesłuchanie ([9]) i zawiera charakterystykę wniosków o udzielenie azylu składanych ze względu na religię. Należy zaznaczyć, że chociaż w niniejszym poradniku nacisk kładzie się na etap przesłuchania w procedurze azylowej, obejmuje on również aspekty związane z ryzykiem, oceną prawną i oceną dowodów w zakresie istotnym dla prawidłowego przeprowadzenia przesłuchania. Przesłuchanie nie stanowi wyizolowanego etapu procedury. Podczas zbierania i badania informacji w ramach przesłuchania należy zatem brać pod uwagę wszystkie elementy jego dotyczące.

Niniejszy praktyczny poradnik podzielono na cztery rozdziały.

W rozdziale 1 „Religia jako powód prześladowań” przedstawiamy podstawy wiedzy teoretycznej oraz przepisy prawne i pojęcia dotyczące wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię. Wyjaśniamy tu również, w jakich okolicznościach mogą występować prześladowania w konkretnym kontekście religijnym, i zwracamy uwagę na najczęstsze wyzwania wiążące się z rozpatrywaniem wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej na gruncie przekonań religijnych.

Rozdział 2 „Przesłuchanie” zawiera praktyczne wskazówki dotyczące przygotowania i przeprowadzenia przesłuchania. Omówiono w nim różne rodzaje wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię oraz elementy, które należy zbadać w ramach przesłuchania, by zebrać wszystkie informacje istotne dla oceny kwalifikowalności wniosku, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii religii wnioskodawcy.

Rozdział 3 „Zalecenia dotyczące skutecznego prowadzenia przesłuchania” zawiera praktyczne wskazówki, przydatne zarówno dla pracowników prowadzących sprawy, jak i organów azylowych, dotyczące skutecznego rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię.

W rozdziale 4 „Najczęściej spotykane wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię” przedstawiono szczegółowo różne rodzaje wniosków i omówiono tematy, które trzeba poruszyć podczas przesłuchania: konwersję na inną religię; porzucenie religii i przyjęcie ateistycznego, agnostycznego lub niereligijnego systemu wartości; mniejszości religijne; podyktowaną sumieniem odmowę służby wojskowej z powodu przekonań religijnych; prześladowania religijne ze względu na płeć.

([9]) *Poradnik praktyczny EASO: Przesłuchanie*, grudzień 2014.

1. Religia jako powód prześladowań

Rozdział ten zawiera informacje o rodzajach wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię, które będą pomocne przy prowadzeniu przesłuchań wnioskodawców. Wskazano tu stosowne ramy prawne (sekcja 1.1 „Stosowne ramy prawne"), a następnie wyjaśniono pojęcie religii i powiązanych terminów i określeń (sekcja 1.2 „Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię"). W dalszej kolejności przedstawiono różne konteksty prześladowania na tle religijnym (sekcja 1.3 „Prześladowania na tle religijnym"), a na zakończenie omówiono najczęstsze trudności, na które napotykają pracownicy prowadzący sprawy podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię (sekcja 1.4 „Wyzwania wiążące się z religią jako podstawą wniosku").

1.1. Stosowne ramy prawne

Zarówno Konwencja dotycząca statusu uchodźców (konwencja dotycząca uchodźców z 1951 r.) ([10]), jak i dyrektywa w sprawie kwalifikowania z 2011 r. w wersji przekształconej (dyrektywa QD (wersja przekształcona)) ([11]) wyraźnie wymieniają religię jako jeden z pięciu powodów prześladowania. Konwencja dotycząca uchodźców z 1951 r. nie definiuje terminu „religia" ([12]), ale w dyrektywie QD (wersja przekształcona) pojęcie to jest zdefiniowane bardziej szczegółowo

Art. 10 ust. 1 lit. b) dyrektywy QD (wersja przekształcona) zawiera niewyczerpujący wykaz licznych elementów, które wchodzą w skład pojęcia religii w kontekście wniosków o ochronę międzynarodową. W rozumieniu dyrektywy QD (wersja przekształcona) religia obejmuje różne rodzaje przekonań (związanych lub niezwiązanych z istnieniem bytu najwyższego) oraz wiele różnych sposobów praktykowania lub wyrażania takich przekonań.

Artykuł 10 ust. 1 lit. b) dyrektywy QD (wersja przekształcona) - powody prześladowania

(...) pojęcie religii obejmuje w szczególności posiadanie przekonań teistycznych, nieteistycznych i ateistycznych, prywatne lub publiczne uczestniczenie lub nieuczestniczenie w formalnych – indywidualnych lub wspólnotowych – praktykach religijnych, inne czynności religijne czy wyrażane poglądy lub formy indywidualnych lub wspólnotowych zachowań opartych na wierzeniach religijnych lub nakazanych takimi wierzeniami;

([10]) ONZ, Zgromadzenie Ogólne, *Konwencja dotycząca statusu uchodźców*, 28 lipca 1951 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych, Treaty Series, t. 189, s. 137. Zobacz art. 1A ust. 2.

([11]) Dyrektywa 2011/95/UE Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona). Zobacz art. 10 ust. 3 lit. b).

([12]) Zobacz wydawnictwo biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) *Podręcznik procedur i kryteriów określania statusu uchodźcy oraz wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej na podstawie Konwencji z 1951 r. i Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r.*, kwiecień 2019 r., HCR/1P/4/ENG/REV. 4, punkty 71–73; UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6: Wnioski o przyznanie statusu uchodźcy z powodów religijnych na podstawie art. 1A ust. 2 Konwencji z 1951 r. lub Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r.*, 28 kwietnia 2004, HCR/GIP/04/06.

Powiązane narzędzie EUAA

Więcej informacji na temat innych elementów definicji uchodźcy można znaleźć w publikacji *Poradnik praktyczny: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018.

Dyrektywę QD (wersja przekształcona) należy interpretować w sposób zgodny z prawami uznanymi w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej ([13]), wśród których znajduje się prawo do wolności religii.

Artykuł 10 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – prawo do wolności myśli, sumienia i religii

Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach.

Prawo do wolności religii jako podstawowe prawo człowieka jest dobrze ugruntowane w licznych międzynarodowych i regionalnych instrumentach prawnych dotyczących praw człowieka (np. art. 18 i 27 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP)) ([14]).

Komitet Praw Człowieka ONZ wypowiedział się na temat art. 18 MPPOiP w komentarzu ogólnym nr 22. Uściślono tam, że wolność religii obejmuje szeroki zakres czynności, takich jak czynności rytualne i ceremonialne, stanowiące bezpośredni wyraz wiary, oraz różne praktyki integralnie związane z takimi czynnościami, w tym budowanie miejsc kultu; używanie formuł i przedmiotów rytualnych; eksponowanie symboli; przestrzeganie świąt i dni odpoczynku; przestrzeganie zasad żywienia; noszenie charakterystycznego ubioru lub nakryć głowy; udział w rytuałach związanych z określonymi etapami życia; używanie określonego języka, którym zwyczajowo posługuje się dana grupa; wolność wyboru przywódców religijnych, kapłanów i nauczycieli; wolność zakładania seminariów i szkół religijnych; oraz wolność przygotowywania i rozpowszechniania tekstów i publikacji religijnych ([15]).

([13]) Unia Europejska, *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, 26 października 2012 r. 2012/C 326/02. Co istotne, art. 10 ust. 1 Karty praw podstawowych UE jest niemal identyczny z art. 9 ust. 1 europejskiej konwencji praw człowieka. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) opublikował przewodnik dotyczący art. 9 europejskiej konwencji praw człowieka i związanego z nim orzecznictwa: *Przewodnik po artykule 9 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka: Wolność myśli, sumienia i religii.*

([14]) ONZ, Zgromadzenie Ogólne, *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych*, 16 grudnia 1966 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych, Seria Traktatów, t. 999, s. 171.

([15]) Komitet Praw Człowieka ONZ, *MPPOiP Komentarz ogólny nr 22: Artykuł 18 (wolność myśli, sumienia lub religii)*, 30 lipca 1993 r., CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, pkt 4.

1.2. Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię

Religia to pojęcie złożone i wielowymiarowe. Odnosi się ono zarówno największych, rozpowszechnionych na całym świecie wyznań, jak i do takich systemów przekonań, których na pierwszy rzut oka nie uznaje się za religie (na przykład praktyk magicznych).

1.2.1. Szerokie ujmowanie religii

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) wielokrotnie podkreślał, że pojęcia religii nie należy interpretować zawężająco. W wyroku w sprawach *Y i Z* Trybunał wskazuje, że dla ustalenia, czym są akty prześladowania na tle religijnym, nie jest konieczne uwzględnienie poniższych aspektów.

Rozróżnienie między aktami naruszającymi „zasadniczą sferę" wolności wyznania („forum internum"), która nie obejmuje czynności religijnych wykonywanych publicznie, a aktami nienaruszającymi tej rzekomej „zasadniczej sfery" („forum externum"), nie jest właściwe [...].

Rozróżnienie takie jest niezgodne z ***szeroką definicją*** *„wyznania" zawartą w art. 10 ust. 1 dyrektywy, obejmującą* ***wszystkie jego części składowe, zarówno prywatne jak publiczne, indywidualne jak kolektywne.***

TSUE, sprawy Y i Z, pkt 62 i 63 (wyróżnienie własne) ([16])

W wyroku w sprawie *Fathi* TSUE potwierdził szeroki zakres pojęcia „religii" w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Trybunał podkreślił, że dyrektywa QD (wersja przekształcona) zawiera niewyczerpujący wykaz okoliczności mogących identyfikować religię, i zwrócił uwagę na przytoczone poniżej kwestie.

[...] definicja pojęcia „religii" [...] obejmuje ***tylko niewyczerpujący wykaz*** *okoliczności mogących charakteryzować to pojęcie w kontekście wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej opartego na obawie przed prześladowaniem ze względu na religię.*

W szczególności, jak wynika z tej definicji, pojęcie „religii" obejmuje, po pierwsze, posiadanie ***przekonań teistycznych, nieteistycznych i ateistycznych****, co ze względu na ogólny charakter użytych wyrażeń podkreśla, że* ***obejmuje ono zarówno „tradycyjne" religie, jak i inne przekonania,*** *a po drugie* ***uczestniczenie, indywidualnie lub wspólnotowo, w praktykach religijnych bądź brak tego uczestniczenia****, co oznacza, że* ***brak przynależności*** *do wspólnoty religijnej nie może sam w sobie być decydujący przy ocenie tego pojęcia.*

TSUE, Fathi, pkt 79 i 80 (wyróżnienie własne) ([17])

([16]) TSUE, wyrok z dnia 5 września 2012 r. *Bundesrepublik Deutschland* przeciwko *Y i Z*, sprawy połączone C-71/11 i C-99/11, ECLI:EU:C:2012:518. Podsumowanie jest dostępne w *bazie orzecznictwa EASO*.

([17]) TSUE, wyrok z dnia 4 października 2018 r., *Bahtiyar Fathi* przeciwko *Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-56/17, pkt 79–80. Podsumowanie jest dostępne w bazie orzecznictwa EASO. Zobacz także TSUE, *Annual Report 2018 – Judicial activity* (Raport Roczny 2018 – Działalność orzecznicza), 2019, s. 56.

1.2.2. Trzy aspekty religii

W kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, trzy różne aspekty religii przedstawione przez UNHCR w dokumencie *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6: Wnioski o przyznanie statusu uchodźcy z powodów religijnych* ([18]) mają kluczowe znaczenie ([19]).

Wykres 1. Trzy aspekty religii

Religia jako **system przekonań** „może przybierać formę przekonań lub wartości dotyczących boskiej lub najwyższej rzeczywistości lub duchowego przeznaczenia ludzkości" ([20]). Religia jako system przekonań obejmuje doktryny wiary. Powinno się ją interpretować szeroko i uwzględniać systemy przekonań, które obejmują pojęcie boga lub bogów, ale także przekonania nieteistyczne, które nie koncentrują się wokół istnienia boga ani bogów, lub przekonania ateistyczne czy przekonania, które podkreślają niewiarę lub brak wiary w boga lub bogów.

Religia jako **tożsamość** ma mniej wspólnego z systemem przekonań, a więcej z przynależnością do społeczności połączonej wspólnymi wierzeniami, rytuałami, tradycjami itp. „Wnioskodawca może identyfikować się z określoną grupą lub społecznością, mieć poczucie przynależności do niej lub być przez innych identyfikowany jako osoba należąca do określonej grupy lub społeczności. W wielu przypadkach sprawcy prześladowań biorą na cel grupy wyznające inną religię niż ich własna, ponieważ postrzegają inną tożsamość religijną jako element zagrożenia dla własnej tożsamości lub umocowania" ([21]). Przynależność do grupy na podstawie religii jako tożsamości może też pokrywać się z przynależnością etniczną, plemienną czy narodową, w wyniku czego wniosek może zyskać powiązanie z innymi powodami prześladowania (zob. sekcja 1.4.3 „Pokrywanie się uzasadnień").

Religia jako **sposób życia** dotyczy praktyk, rytuałów, zwyczajów lub tradycji, które odróżniają wyznawców jednej religii od innej. Przejawem religii może być noszenie charakterystycznego ubioru lub przestrzeganie różnych zwyczajów religijnych, w tym udział w ceremoniach (ślub, chrzest itp.), obchodzenie świąt religijnych lub przestrzeganie reguł związanych z jedzeniem (np. posty). Jak wskazuje UNHCR, „takie praktyki mogą wydawać się trywialne dla osób niebędących wyznawcami, ale dla danego wyznawcy mogą stanowić istotę religii" ([22]).

([18]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6:*, 2004, *tamże*, przypis 12.
([19]) Gunn, T. J., *The Complexity of Religion in Determining Refugee Status*, okrągły stół na temat wniosków uchodźców składanych ze względu na religię. UNHCR i Church World Service, 2002. Zobacz także Gunn, T. J., „The complexity of religion and the definition of "religion" in international law", *Harvard Human Rights Journal*, tom 16, 2003, s. 200–205.
([20]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, s. 3.
([21]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, s. 3.
([22]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, s. 4.

1.2.3. Terminologia

W kontaktach z wnioskodawcami, którzy składają wnioski o udzielenie azylu ze względu na religię, często można napotkać przedstawione poniżej terminy. Ponieważ nie ma powszechnie przyjętej definicji żadnego z tych terminów, poniżej proponujemy własne definicje jako wskazówki, które mogą być pomocne w pracy pracowników prowadzących sprawy.

Agnostyk to osoba, która sądzi, że nie można mieć pewności co do istnienia lub nieistnienia boga lub bogów ([23]).
Animizm to system przekonań mówiący, że rośliny, przedmioty lub zjawiska naturalne, takie jak pogoda, mają duszę.
Apostazja oznacza, że dana osoba porzuca lub odrzuca ruch religijny/system przekonań religijnych. Termin ten zwykle odnosi się do odrzucenia lub porzucenia religii. Ma on negatywne konotacje, bardziej neutralnym terminem może więc być „odejście od systemu przekonań religijnych".
Ateizm oznacza przekonanie, że boga ani bogów nie ma. Bycie ateistą zwykle nie wiąże się z przestrzeganiem jakiegoś normatywnego wzorca działania lub sposobu wyrażania siebie, ani nie pociąga za sobą udziału w ceremoniach religijnych lub podobnych.
Bluźnierstwo to akt pogardy okazany bóstwu lub religii w sposób, który wyznawcy danej religii odbierają jako obraźliwy lub znieważający.
Podyktowana sumieniem odmowa służby wojskowej odnosi się do odmowy pełnienia służby wojskowej z powodu „zasad i racji sumienia, w tym z głębokich przekonań, wynikających z pobudek religijnych, moralnych, etycznych, humanitarnych lub podobnych" ([24]).
Konwersja oznacza, że dana osoba zmienia swój system przekonań, zwłaszcza w kwestii religii lub wyznania.
Wyznanie oznacza ugrupowanie religijne, które ma nieco inny system przekonań niż inne ugrupowania wyznawców tejże religii ([25]).
Ewangelizacja oznacza zachęcanie innych do konwersji, w szczególności na chrześcijaństwo.
Heretyk to osoba, której przekonania są sprzeczne z zasadami danej religii; to ktoś, kto nie wyznaje przyjętej wiary. Termin ten ma negatywne konotacje.
Osoba niewierząca oznacza kogoś, dla kogo religia jest kwestią obojętną. Termin ten często odnosi się do osób, które są tylko nominalnie związane z tradycją religijną ([26]).   Ateizm, agnostycyzm i niereligijne systemy wartości odnoszą się do niereligijnych systemów przekonań. Różnią się one jednak w pewnych aspektach. O ile zarówno ateizm, jak i agnostycyzm zakładają pewną formę uprzedniej refleksji i w kwestii istnienia boga lub bogów znajdują oparcie w konkretnej postawie filozoficznej, o tyle osoby wyznające niereligijny system wartości nie posuwają się do odrzucenia możliwości istnienia takich bytów czy zajmowania stanowiska na ten temat.
Prozelityzm to przekonywanie innych ludzi, by przyjęli twój system przekonań. Znanym przykładem prozelityzmu jest działalność misyjna, która często polega na szerzeniu wiary w odległych częściach świata.
Synkretyzm oznacza łączenie idei i praktyk pochodzących z jednego systemu przekonań z ideami i praktykami z innej religii.

([23]) Zobacz (dla definicji w języku angielskim) Oxford Learner's Dictionary (https://www.oxfordlearnersdictionaries.com). To samo źródło dotyczy też terminów: animizm, ateizm, konwersja i prozelityzm.
([24]) Komisja Praw Człowieka ONZ, rezolucja 1998/77, *Sprzeciw sumienia wobec służby wojskowej*, E/CN.4/RES/1998/77, 22 kwietnia 1998 r.
([25]) https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/denomination
([26]) https://humanism.org.uk/humanism/humanism-today/non-religious-beliefs/

1.3. Prześladowania na tle religijnym

Pracownicy prowadzący sprawy powinni pamiętać, że prześladowania w kontekście wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię mogą przybierać różne formy i pojawiać się w różnych kontekstach.

Działania stanowiące prześladowanie mogą odnosić się bezpośrednio do naruszenia samej wolności wyznania (tj. działania ingerujące w system przekonań, tożsamość lub sposób życia związany z konkretną religią) lub do naruszenia innych praw podstawowych ze względu na religię. Na przykład komuś zabrania się całkowicie praktykowania danej religii (naruszenie wolności wyznania) lub aresztuje się go i torturuje ze względu na samą przynależność do określonego ugrupowania religijnego (naruszenie wolności od tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania).

Jak wskazano w art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy QD (wersja przekształcona), aby czyn mógł zostać uznany za akt prześladowania, musi być na tyle poważny pod względem swojej istoty lub powtarzalności, by stanowić poważne naruszenie podstawowych praw człowieka. Może tak być w przypadku, gdy akty prześladowania ze względów religijnych stanowią poważne naruszenie praw podstawowych. W innych przypadkach, zwłaszcza gdy naruszenia dotyczą samego prawa do wolności religijnej, ocena, czy czyny są wystarczająco poważne, może być bardziej złożona (zob. sekcja 1.3.2 „Naruszenia prawa do wolności religijnej jako akt prześladowania"). W wyroku w sprawach *Y i Z* ([27]) TSUE potwierdził, że nie każda ingerencja w wolność religijną jest prześladowaniem. TSUE stwierdził, że aby można było mówić o prześladowaniu, muszą być spełnione poniższe warunki.

[...] uznanie aktu za prześladowanie wymaga „poważnego naruszenia" wskazanej wolności zainteresowanego w sposób istotny.

TSUE, sprawy Y i Z, pkt 59

Co do czynów, które mogą stanowić prześladowanie w wyniku kumulacji różnych środków zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. b) dyrektywy QD (wersja przekształcona), zob. sekcję 1.3.5 „Dyskryminacja ze względu na przynależność religijną".

Powiązane narzędzie EUAA

Więcej informacji na temat aktów prześladowania zawiera *Poradnik praktyczny: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018.

1.3.1. Uzasadnione ograniczenia wolności religijnej

O ile prawo do wyznawania systemu przekonań i do zmiany wyznania lub przekonań jest prawem absolutnym i bezwarunkowym, o tyle prawo do uzewnętrzniania swoich przekonań prywatnie lub publicznie nie jest prawem absolutnym, ponieważ może ono mieć wpływ na

([27]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16, pkt 58 i 59.

innych ([28]). Prawo do uzewnętrzniania wolności religijnej może podlegać pewnym prawnym i usprawiedliwionym ograniczeniom, pod warunkiem, że takie ograniczenia są wprowadzone zgodnie ze standardami prawa międzynarodowego dotyczącego praw człowieka. Zasada ta jest określona w art. 9 ust. 2 europejskiej konwencji praw człowieka ([29]) oraz w art. 18 ust. 3 MPPOiP ([30]) oraz, bardziej ogólnie, w art. 52 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Wszystkie przywołane dokumenty określają ścisłe warunki dopuszczalności takich ograniczeń.

Artykuł 9 ust. 2 europejskiej konwencji praw człowieka

Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym ***z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.*** (Wyróżnienie własne).

Artykuł 52 ust. 1 Karty praw podstawowych UE - zakres praw gwarantowanych

Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie muszą być ***przewidziane ustawą*** *i* ***szanować istotę*** *tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady* ***proporcjonalności****, ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są* ***konieczne*** *i rzeczywiście odpowiadają* ***celom interesu ogólnego*** *uznawanym przez Unię lub potrzebom* ***ochrony praw i wolności innych osób****.* (Wyróżnienie własne).

Na przykład pewne ograniczenia mogą być konieczne w tym znaczeniu, że określone praktyki religijne (np. szkodliwe tradycyjne praktyki, takie jak rytualne zabójstwa lub okaleczanie/okaleczanie żeńskich narządów płciowych (FGM/C) dokonywane w imię religii) uzasadniają konieczność stosowania istotnych form zapobiegania naruszeniu praw człowieka. Kluczowe jest zatem poznanie przyczyn danego ograniczenia wolności religijnej i sposobu jego stosowania, oraz zrozumienie sankcji, jakie pociąga za sobą nieprzestrzeganie tego ograniczenia ([31]).

A zatem ograniczenia praktyk religijnych, które są zgodne z prawem według norm międzynarodowych, nie stanowią prześladowania. Natomiast wszelkie ograniczenia wprowadzone z naruszeniem warunków określonych w międzynarodowym prawie dotyczącym praw człowieka (tj. ograniczenia nieprzewidziane przez prawo, nieproporcjonalne, niekonieczne, nieleżące w interesie ogólnym lub nie mające na celu ochrony praw podstawowych innych osób) mogą stanowić prześladowanie, jeśli osiągną wymagany poziom istotności.

W wyroku w sprawach *Y i Z* ([32]) TSUE potwierdził, że ograniczenia nie stanowią aktów prześladowania, jeżeli spełniają wymogi Karty UE określone w art. 52 ust. 1.

([28]) ETPC, wyrok z dnia 12 kwietnia 2007 r., Ivanova przeciwko Bułgarii, *nr 52435/99,* ECLI:CE:ECHR:2007:0412JUD005243599, pkt 79.
([29]) Rada Europy, *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zmieniona protokołami nr 11–14, 4* 4 listopada 1950 r., ETS 5.
([30]) Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*, 1966, Organizacja Narodów Zjednoczonych, *tamże*, przypis 14.
([31]) Zob. UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, s. 5.
([32]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16, pkt 60.

Wykres 2. Uzasadnione ograniczenia wolności religijnej

1.3.2. Naruszenia prawa do wolności religijnej jako akt prześladowania

To, czy naruszenie wolności religijnej jest na tyle poważne, że osiąga próg prześladowania, zależy od indywidualnych okoliczności z danego wniosku. Na przykład ograniczenia dotyczące publicznego realizowania praktyk religijnych mogą w niektórych przypadkach, choć nie zawsze, osiągnąć próg prześladowania w zależności od tego, jak ważny jest ten aspekt dla tożsamości danej osoby, jak na jej życie wpłynęłaby niemożność realizowania praktyk religijnych i co ryzykowałaby, nie przestrzegając nałożonego zakazu.

W wyroku w sprawach *Y i Z* TSUE orzekł, że aby naruszenie prawa do wolności religijnej mogło zostać uznane za prześladowanie, musi być wystarczająco poważne i mieć istotny wpływ na wnioskodawcę. Takie naruszenie może stanowić prześladowanie, niezależnie od tego, który aspekt religii jest przedmiotem ograniczenia lub zakazu. Istotne są konsekwencje, z jakimi wnioskodawca spotkałby się po powrocie, oraz czy takie konsekwencje byłyby na tyle poważne, że można by uznać je za prześladowanie. Konsekwencje te mogą stanowić prześladowanie ze względu na swoją samoistną dotkliwość (np. tortury) lub ze względu na dotkliwość odczuwaną przez daną osobę (tj. jak ważne są dla niej elementy jej religii objęte ograniczeniem lub zakazem).

*65. [...] akty, które ze względu na ich **własny charakter** lub w połączeniu z ich **skutkami** dla zainteresowanego **można uznać za prześladowanie**, należy identyfikować nie w odniesieniu do naruszonego aspektu wolności wyznania, lecz w zależności od **charakteru i skutków represji dla zainteresowanego [...]***

*66. Zatem to **charakter działań i sankcji**, które zostały lub mogą zostać podjęte wobec zainteresowanego, jest decydujący dla ustalenia, czy naruszenie [wolności wyznania] stanowi prześladowanie [...]*

*67. Stąd naruszenie wolności wyznania **może stanowić prześladowanie** [...] jeżeli **z powodu korzystania z tej wolności** ubiegający się o azyl jest w swoim państwie pochodzenia narażony na **rzeczywiste niebezpieczeństwo ścigania albo nieludzkiego i poniżającego traktowania lub karania** ze strony podmiotów [dopuszczających się prześladowania].*

TSUE, sprawy Y i Z, pkt 65 i 67 (wyróżnienie własne) ([33])

Przeprowadzając ocenę ryzyka, należy wziąć pod uwagę, jak ważne w przypadku wnioskodawcy są pewne aspekty praktykowania wiary dla zachowania tożsamości religijnej (np. praktykowanie wiary prywatnie lub publicznie, indywidualnie lub zbiorowo, niezależnie od tego, jak praktykuje ją jego społeczność jako całość). Należy rozważyć czynniki subiektywne, np. znaczenie, jakie wnioskodawca osobiście przywiązuje do praktykowania określonych obrzędów religijnych. W tym przypadku nie jest istotne, czy praktykowanie danych obrzędów jest nakazane przez wspólnotę religijną lub doktrynę wnioskodawcy. Czynnikiem decydującym jest tu, czy wnioskodawca uważa takie obrzędy za niezbędne. Zauważył to również TSUE w wyroku w sprawach *Y i Z* w odniesieniu do praktykowania pewnych obrzędów w miejscach publicznych.

*Subiektywna okoliczność, iż publiczne praktykowanie określonych obrzędów religijnych będących przedmiotem kwestionowanych ograniczeń jest **zdaniem zainteresowanego szczególnie ważne dla zachowania jego tożsamości religijnej**, stanowi istotny czynnik w ocenie poziomu zagrożenia, jakiemu podlega wnioskodawca w kraju pochodzenia z powodu swojego wyznania, nawet jeśli praktykowanie tych obrzędów nie jest zasadniczą kwestią dla odpowiedniej wspólnoty religijnej.*

TSUE, sprawy Y i Z, pkt 70 (wyróżnienie własne) ([34])

Ponadto oceniając ryzyko prześladowań, na które narażony jest wnioskodawca w przypadku powrotu, nie można racjonalnie oczekiwać, że wnioskodawca będzie ukrywać swoje przekonania religijne i powstrzyma się od praktykowania obrzędów własnej religii, by nie narażać się na prześladowania.

*[W] razie ustalenia, że zainteresowany po powrocie do kraju pochodzenia będzie dokonywał praktyk religijnych narażających go na rzeczywiste niebezpieczeństwo prześladowania, należy przyznać mu status uchodźcy [...]. Okoliczność, że mógłby on **uniknąć tego niebezpieczeństwa** poprzez rezygnację z określonych czynności religijnych, jest co do zasady **pozbawiona znaczenia**.*

*[O]bawa wnioskodawcy przed prześladowaniem jest uzasadniona, jeżeli zdaniem właściwego organu w związku z osobistą sytuacją wnioskodawcy można racjonalnie przyjąć, iż po powrocie do kraju pochodzenia będzie on dokonywał czynności religijnych narażających go na rzeczywiste niebezpieczeństwo prześladowania. Oceniając w sposób indywidualny wniosek o przyznanie statusu uchodźcy, właściwy organ **nie może racjonalnie oczekiwać, że wnioskodawca zrezygnuje z owych czynności religijnych.***

([33]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16.
([34]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16.

TSUE, sprawy Y i Z, pkt 79 i 80 (wyróżnienie własne) ([35])

Zatem kluczowe znaczenie ma dokładne zbadanie wszystkich powyższych aspektów w trakcie przesłuchania (zob. rozdział 4 „Najczęściej spotykane wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię").

1.3.3. Narzucanie religii

Poza ingerowaniem w system przekonań religijnych i w praktyki religijne danej osoby, prześladowaniem może też być zmuszanie jej do przyjęcia określonych norm religijnych lub do określonego zachowania, sprzecznego z jej własnymi przekonaniami ([36]). Wymuszanie konformizmu religijnego może przybierać różne formy, od skupiania się jedynie na zewnętrznych zachowaniach danej osoby (tzn. dopóki ktoś formalnie, publicznie przestrzega panujących reguł, nie jest prześladowany), przez bardziej agresywne działania, na przykład żądanie, by dana osoba odstąpiła od wyznawanej wiary, aż po zmuszanie jej do przejścia na określoną religię.

Zmuszanie do przestrzegania pewnych reguł religijnych niekoniecznie odnosi się do działań podejmowanych przez określone władze państwowe lub ugrupowania wobec wyznawców innych religii. Przymus taki może mieć miejsce również wtedy, gdy same wspólnoty religijne próbują narzucać własnym członkom określone praktyki lub zachowania religijne ([37]). To, czy ten rodzaj przymusu stanowi prześladowanie, zawsze należy rozpatrywać indywidualnie.

Każda społeczność oczekuje od swoich członków pewnego poziomu zgodności z ustalonymi zwyczajami. Dlatego też za prześladowanie nie można uznać konieczności przestrzegania pewnych praktyk religijnych, które są zwyczajowo przyjęte w kraju pochodzenia i zasadniczo nie skutkują poważnym naruszeniem praw podstawowych (np. zakazu spożywania posiłków w miejscach publicznych podczas ramadanu w kraju, w którym większość społeczeństwa to muzułmanie).

1.3.4. Przypisywana przynależność religijna lub przypisywana apostazja

Podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu i ustalania, czy powodem prześladowań jest religia, perspektywa prześladowcy okazuje się równie ważna, a może nawet ważniejsza, niż perspektywa wnioskodawcy ([38]). W niektórych przypadkach sprawca prześladowań może błędnie przypisywać wnioskodawcy pewne cechy religijne lub posądzać go o dokonanie apostazji ([39]). W przypadku wniosków, których podstawą jest religia, a w szczególności – dokonana konwersja, istnieje ryzyko, że ocena skupi się wyłącznie na wiarygodności deklarowanej przez wnioskodawcę przynależności religijnej i pominie się tym samym kwestię przypisywanej wnioskodawcy przynależności religijnej oraz sposobu, w jaki prześladowca

([35]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16.
([36]) Gunn, T. J., „*The complexity of religion and the definition of „religion" in international law*", 2003, *tamże*, przypis 19, s. 22– 23.
([37]) Zob. UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, s. 5, pkt 21–23. Wytyczne dotyczące przymusowej konwersji przedstawiono w punkcie 20.
([38]) Zob. Gunn, T. J., *The complexity of religion and the definition of „religion" in international law*, 2003, *tamże*, przypis 19, s. 11–14 i 21–22.
([39]) Zgodnie z art. 10 ust. 2 dyrektywy QD (wersja przekształcona) „[p]odczas oceniania, czy obawa wnioskodawcy przed prześladowaniem jest uzasadniona, bez znaczenia jest, czy wnioskodawca rzeczywiście odznacza się rasową, religijną, narodowościową, społeczną lub polityczną cechą powodującą jego prześladowanie, o ile taka cecha jest przypisywana wnioskodawcy przez podmiot dopuszczający się prześladowania".

postrzega zachowanie lub motywacje wnioskodawcy. Może to skutkować błędną oceną ryzyka i błędną oceną prawną.

Pracownicy prowadzący sprawy powinni nie tylko zbadać, czy wnioskodawca lub ugrupowanie, do którego należy, wykazuje cechy jakiejś religii, utrzymuje system przekonań lub oddaje się obrzędom religijnym, lecz powinni też przyjrzeć się temu, w jaki sposób sprawca prześladowania postrzega wnioskodawcę. Niektóre grupy mogą nawet nie określać siebie mianem ugrupowań religijnych. Niemniej jednak mogą być traktowane przez prześladowców tak, jakby nimi były, a tym samym mogą stać się celem aktów równoznacznych z prześladowaniem religijnym ([40]). Ustalenie szczerości wyznawanego systemu przekonań, tożsamości lub określonego sposobu życia nie musi być istotne w przypadku, gdy sprawca prześladowań przypisuje jednostce lub grupie religię lub wiarę lub praktyki z nimi związane ([41]). Ponadto motywacje sprawcy prześladowań mogą być religijne, lecz wnioskodawca może nie wiązać swojego systemu przekonań, tożsamości czy sposobu życia z religią lub może nawet nie być świadomy, że w ten właśnie sposób są one postrzegane. Dlatego niezależnie od wiarygodności przynależności religijnej wnioskodawcy oraz od deklarowanego przez niego systemu przekonań religijnych rzetelna ocena ryzyka wymaga dokładnego zbadania, jak sprawca prześladowań postrzega motywację wnioskodawcy i jego przynależność religijną (lub jej brak).

Wykres 3. Przypisywana przynależność religijna lub przypisywana apostazja

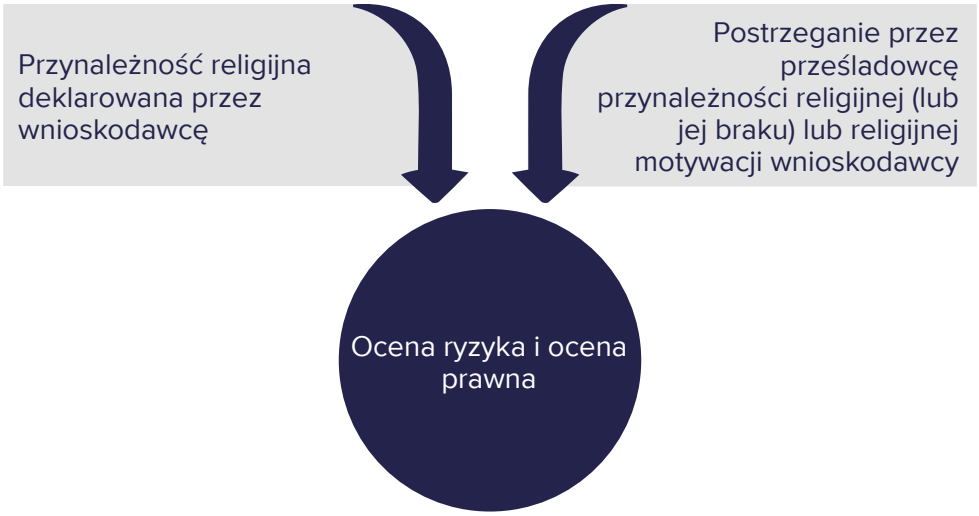

Istnieje kilka powodów, dla których przypisuje się wnioskodawcy określoną przynależność religijną lub dokonanie apostazji, mimo że twierdzi on, iż sytuacja wygląda inaczej. Na przykład sprawca prześladowań przypisuje wnioskodawcy określoną przynależność religijną ze względu na jego pochodzenie etniczne, noszone imię lub nazwisko, interakcje społeczne (np. z grupą bliskich przyjaciół wyznających daną religię), miejsce pobierania nauki lub miejsce pracy albo miejsce zamieszkania (np. w dzielnicy zamieszkiwanej głównie przez wyznawców określonej religii).

Ponadto działania, które dla wnioskodawcy nie mają konotacji religijnych, takie jak uczęszczanie do szkoły lub oglądanie meczy piłki nożnej, mogą być postrzegane przez sprawców prześladowań (np. z pewnych ugrupowań fundamentalistycznych) jako wyraz buntu przeciwko określonym normom lub zasadom religijnym, które chcieliby narzucić. W takich przypadkach uwzględnienie perspektywy sprawców prześladowań ma kluczowe znaczenie

([40]) Gunn, T. J.*The complexity of religion and the definition of „religion" in international law*, 2003, *tamże*, przypis 20, s. 21.
([41]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12, pkt 9.

dla oceny ryzyka związanego z rozpatrywanym wnioskiem o udzielenie azylu. Aby uzyskać wskazówki, jak zbadać sposób postrzegania sprawców prześladowań, zob. sekcja 2.3.1 „Badanie przynależności religijnej".

1.3.5. Dyskryminacja ze względu na przynależność religijną

Wnioskodawcy mogą obawiać się dyskryminacji ze względu na przynależność religijną. Ten rodzaj dyskryminacji może przejawiać się w dziedzinach niezwiązanych z religią, takich jak sfera zatrudnienia, opieki zdrowotnej, edukacji i usług społecznych. W każdym indywidualnym przypadku pracownicy prowadzący sprawę będą musieli zbadać, czy te skumulowane akty dyskryminacji mają skutek podobny do poważnego naruszenia praw człowieka, zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. b) dyrektywy QD (wersja przekształcona).

1.3.6. Nieproporcjonalny skutek praw neutralnych

Jeszcze inna forma prześladowania na tle religijnym może wystąpić w sytuacji, w której pozornie neutralne przepisy mają zastosowanie do wszystkich obywateli (a zatem do wszystkich ugrupowań religijnych), ale w praktyce ich skutki wywierają niewspółmiernie duży wpływ na jedno konkretne ugrupowanie ([42]). Fakt, że prawo stosuje się do wszystkich obywateli w ten sam sposób, nie zwalnia państwa z obowiązku oceny wpływu, jaki dany przepis będzie miał na każdą część populacji tego państwa. Przykładem jest tu obowiązek służby wojskowej nakładany na wszystkich obywateli (zwykle mężczyzn) w określonym wieku, bez uwzględnienia specjalnego statusu osób odmawiających służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia (tzw. obdżektorów). Szczegółowe omówienie tematu można znaleźć w sekcji 4.4.3 „Odmowa pełnienia służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych".

1.3.7. Sprawcy prześladowań

Sprawcami prześladowań na tle religijnym mogą być zarówno podmioty państwowe, jak i niepaństwowe, w tym ugrupowania zbrojne, ugrupowania religijne, partie polityczne, rodzina wnioskodawcy, klany, a nawet całe społeczeństwo. Rola państwa jako sprawcy prześladowania może przybierać różne formy. Zdarza się, że państwa aktywnie prześladują lub kryminalizują pewne religie, dokonywanie aktów apostazji lub nieprzestrzeganie zasad oficjalnej religii przyjętej w danym państwie. Czasami wprowadzają przepisy, które bezpośrednio lub pośrednio dyskryminują konkretne ugrupowania religijne. Mogą też nawoływać do prześladowania lub tolerować prześladowanie określonych ugrupowań religijnych w społeczeństwie.

1.3.8. Brak ochrony ze strony państwa ze względu na religię

Prześladowania na tle religijnym mogą również wystąpić, gdy władze nie chcą komuś zapewnić ochrony ze względu na jego przynależność religijną. Dzieje się tak na przykład wtedy, gdy policja odmawia udzielenia pomocy osobie, która znalazła się w niebezpieczeństwie ze względu na swoją religię ([43]).

([42]) Zob. Gunn, T. J., *The Complexity of Religion in Determining Refugee Status*, 2002, *tamże*, przypis 19, s. 31– 33.
([43]) Artykuł 9 ust. 3 dyrektywy QD (wersja przekształcona) stanowi, że musi istnieć związek między powodami a aktami prześladowania lub brakiem ochrony przed takimi aktami.

1.4. Wyzwania wiążące się z religią jako podstawą wniosku

Oprócz wyzwań związanych z samą koncepcją religii i różnymi formami prześladowań na tle religijnym, na złożoność wniosków składanych ze względu na religię wpływ mogą mieć też inne czynniki. W tym rozdziale przedstawiamy wskazówki, jak radzić sobie z konkretnymi wyzwaniami.

Wykres 4. Najczęściej spotykane wyzwania pojawiające się przy rozpatrywaniu wniosków składanych ze względu na religię

1.4.1. Różnorodność religijna

Praktyki religijne, tradycje lub systemy przekonań bywają niejednorodne i mogą różnić się w obrębie jednej religii w zależności od wyznania lub od kraju/regionu. Często też przeplatają się ze sobą. Dlatego w określonych sytuacjach badanie informacji o kraju pochodzenia może skutkować dodatkowymi wyzwaniami. Na przykład różne wyznania w ramach kościołów protestanckich utrzymują różne systemy przekonań i stosują odmienne praktyki religijne (np. u baptystów i zielonoświątkowców nie chrzci się niemowląt). Z kolei w niektórych krajach Afryki subsaharyjskiej w wyniku synkretycznego łączenia chrześcijaństwa i animizmu często widać mieszankę elementów chrześcijańskich z tradycyjnymi, animistycznymi wierzeniami i rytuałami, nieznanymi głównym (zachodnim) kościołom chrześcijańskim. W islamie zgromadzenia wyznające sufizm, czyli tzw. islamski mistycyzm, mają zupełnie odmienne rozumienie religii i podejście do niej niż inne odłamy islamu. Natomiast sunnickie i szyickie zgromadzenia sufickie mogą mieć ze sobą wiele wspólnego. Dlatego istotne jest, aby każde przesłuchanie dostosować do konkretnej religii, będącej podstawą wniosku o udzielenie azylu (zob. sekcja „2.1.4 „Jak informacje o kraju pochodzenia mogą pomóc w przygotowaniach”).

Podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię pracownikom prowadzącym sprawę może być też trudno dystansować się od własnego religijnego (lub niereligijnego) doświadczenia lub doświadczenia swojej społeczności lub kraju. Pracownik prowadzący sprawę może mieć bardzo różne doświadczenia religijne lub niereligijne, bardzo odległe od doświadczeń wnioskodawcy, które niekiedy może nawet uznać za dziwne. Pracownik taki przed przesłuchaniem oraz w jego trakcie powinien więc mieć świadomość własnych poglądów na kwestie religii (zob. sekcja 2.1.2 „Jak przygotować się mentalnie”).

1.4.2. Wyzwania dotyczące wiarygodności

Wnioski o udzielenie azylu ze względu na religię najczęściej niosą ze sobą szczególne wyzwania dotyczące ich wiarygodności, zwłaszcza w odniesieniu do przypadków konwersji.

Niekiedy wnioskodawca deklaruje we wniosku, że wyznaje określony system przekonań religijnych lub niereligijnych. Jednak system przekonań danej osoby to wysoce abstrakcyjny aspekt jej życia duchowego, wewnętrznego. Ponieważ nie da się uzyskać wglądu w duszę drugiej osoby, pracownicy prowadzący sprawę mogą mieć trudność z oceną wiarygodności tego jakże osobistego i niematerialnego elementu.

Ponadto, w zależności od profilu wnioskodawcy, pracownicy mogą zetknąć się z różnymi relacjami, zarówno bardzo wyrafinowanymi, jak i prostymi. Na przykład niektórzy konwertyci przeżywają swoją motywację wyłącznie na poziomie emocjonalnym i przedstawiają proces konwersji bardzo skrótowo, a inni prezentują rozbudowane, racjonalne wyjaśnienia opisujące ich motywację i proces duchowy, przez który przeszli. Mimo że na pierwszy rzut oka drugi typ relacji często wydaje się bardziej wiarygodny, oba te rodzaje mogą opisywać autentyczne konwersje.

Autentyczności przekonań danej osoby nie można ustalić przez obserwację. Ogólnie rzecz ujmując, wyznawany system przekonań powinien charakteryzować się pewną siłą przekonywania, powagą, spójnością i znaczeniem ([44]). By przeprowadzić właściwą ocenę wiarygodności, należy ocenić, czy zostały spełnione kryteria wiarygodności, a jeśli tak, w jakim stopniu, biorąc pod uwagę czynniki indywidualne i okolicznościowe, które mogły spowodować pewne zniekształcenia.

Wskaźniki wiarygodności

- Spójność wewnętrzna:
  - dostateczny poziom szczegółowości i swoistości,
  - spójność i konsekwencja.
- Spójność zewnętrzna:
  - spójność z informacjami o kraju pochodzenia,
  - spójność z materiałami dowodowymi.
- Prawdopodobieństwo.

Powiązane narzędzie EASO

Więcej informacji można znaleźć w *Poradniku praktycznym: Ocena materiału dowodowego*, marzec 2015.

Dodatkowym wyzwaniem dla oceny wiarygodności są wnioski o udzielenie azylu, których podstawą jest konwersja dokonana po opuszczeniu przez wnioskodawcę kraju pochodzenia. Czasami wnioski o udzielenie azylu ze względu na konwersję *sur place* są składane po odrzuceniu pierwszego wniosku złożonego na innej podstawie. Szczegółowe omówienie takich wniosków przedstawiono w sekcji 4.1.6 „*Wnioski* sur place".

([44]) ETPC, *Eweida i inni* przeciwko *Zjednoczonemu Królestwu*, Nry 48420/10, 59842/10, 51671/10 i 36516/10, ECLI:CE:ECHR:2013:0115JUD004842010, pkt 81.

Ponadto szczególnie trudne bywają wnioski, których podstawą jest całkowite odejście od religii (ateizm), ponieważ zazwyczaj nie są one poparte dokumentami dowodowymi i nie wiążą się z żadnymi konkretnymi działaniami po stronie wnioskodawcy. Pracownicy prowadzący sprawy powinni zatem pamiętać, że podczas przesłuchania wnioskodawca może mieć trudność z wyjaśnieniem (w formie podobnej do wyjaśnień składanych przez osobę, która dokonała konwersji religijnej), w jaki sposób dokonał wyboru światopoglądu niereligijnego (zobacz sekcja 4.2 „Porzucenie religii na rzecz ateizmu, agnostycyzmu lub niereligijnego systemu przekonań").

1.4.3. Pokrywanie się uzasadnień

Podobnie jak we wnioskach o udzielenie ochrony międzynarodowej, we wnioskach o przyznanie statusu uchodźcy ze względu na religię też mogą występować różne, pokrywające się powody prześladowania. Pracownicy prowadzący sprawy powinni mieć na uwadze fakt, że podłoże religijne może wiązać się z kwestiami rasy, narodowości, poglądów politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej.

Wykres 5. Nakładanie się kwestii religii z innymi powodami prześladowania

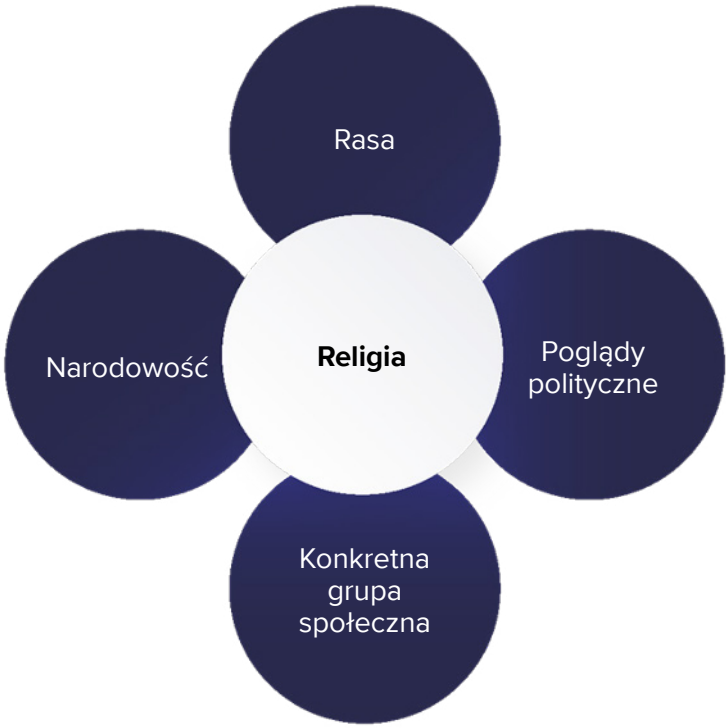

Warto zauważyć, że w wielu społecznościach kwestie religii i pochodzenia etnicznego łączą się, tworząc „pełniejszą tożsamość". Gdy takie grupy etniczno-religijne stają się celem prześladowania, może być trudno rozróżnić, czy dzieje się tak z powodów religijnych, rasowych, czy może narodowościowych. Dotyczyć to może na przykład mniejszości hazarskiej (szyickiej) w Afganistanie. Gdzie indziej przynależność do jakiegoś ugrupowania religijnego oznacza posiadanie (faktyczne lub imputowane) określonych poglądów politycznych. Dzieje się tak na przykład, gdy dana wspólnota religijna kojarzona jest z przeciwnikami partii rządzącej (zdominowanej przez jakieś inne ugrupowanie wyznaniowe). Przykładem może być tu społeczność protestancka w Erytrei. W takich sytuacjach sprawcy prześladowań mogą

kierować swoje działania przeciwko całemu ugrupowaniu religijnemu, postrzegając je jako zagrożenie dla własnej tożsamości lub wyznawanej ideologii politycznej. Istnieją też przypadki, w których łączą się zarówno względy przynależności religijnej, jak i przynależności do określonej grupy społecznej, na przykład w krajach, w których prześladuje się i oskarża się o czary bliźnięta. Takie prześladowania mogą więc mieć miejsce z powodów religijnych, ale mogą wynikać też z faktu, że społeczeństwo postrzega bliźnięta jako „odmieńców" ze względu na ich cechy wrodzone.

Pracownicy prowadzący sprawy powinni pamiętać, że wnioskodawca może nie być w stanie powiedzieć, czy był prześladowany ze względu na swoją religię, czy też z innego z pięciu powodów prześladowań. Wtedy to pracownik prowadzący sprawę powinien ustalić powód prześladowania.

1.4.4. Płeć a wnioski o udzielenie azylu ze względu na religię

Prześladowania ze względu na płeć występują w wyniku nierównej dynamiki władzy w połączeniu z przypisanymi rolami płciowymi opartymi na płci biologicznej. Przypisane role płciowe bywają często nierozerwalnie związane z normami religijnymi. Niektóre religie utrzymują i promują bardzo nierówną dynamikę władzy, której podstawą jest płeć. Na przykład, gdy kobieta nie wypełnia przypisanej jej roli, jest to często traktowane jako odmowa przestrzegania zasad religijnych, za którą jest karana zgodnie z kodeksem religijnym. W rezultacie kobieta znajdująca się w takiej sytuacji może mieć uzasadnioną obawę przed prześladowaniem ze względu na religię. Istotne mogą tu być wymogi dotyczące właściwego ubioru, ograniczenia swobody przemieszczania się, szkodliwe tradycyjne praktyki (takie jak okaleczanie żeńskich narządów płciowych) lub nierówne albo dyskryminujące traktowanie, stosowanie wobec kobiet dyskryminujących przepisów lub kar. Wytyczne dotyczące badania niektórych rodzajów wniosków, w których łączą się kwestie prześladowania ze względu na płeć i na religię, znaleźć można w sekcji 4.5 „Prześladowania religijne ze względu na płeć" ([45]).

([45]) Zob. także UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 1: Prześladowania związane z płcią w kontekście art. 1A ust. 2 konwencji z 1951 r. lub protokołu do niej z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców*, 2002, HCR/GIP/02/01.

Rozdział 1: kluczowe punkty do zapamiętania

- Religia to szerokie pojęcie, które odnosi się również do systemów przekonań nieteistycznych oraz ateistycznych.
- Mówimy o religii w trzech aspektach: religia jako system przekonań, religia jako sposób życia oraz religia jako tożsamość.
- Nie każde ograniczenie dotyczące religii uważa się za prześladowanie. Pewne ograniczenia są dopuszczalne.
- Naruszenie wolności religijnej uważa się za prześladowanie, jeżeli jest ono dostatecznie silne i wywiera na wnioskodawcę znaczący wpływ.
- Od wnioskodawców nie można wymagać, by w celu zmniejszenia ryzyka prześladowania kryli się ze swoją religią i powstrzymywali się od jej praktykowania.
- Konieczność ukrywania praktyk religijnych, które są nakazane przez religię wnioskodawcy i konieczne dla zachowania jego tożsamości religijnej, może być uznana za wyraz prześladowania.
- Zmuszanie ludzi do przestrzegania określonych zasad religijnych może być równoznaczne z prześladowaniem, w zależności od poziomu ingerencji.
- Dyskryminacja ze względu na przynależność religijną może przejawiać się w dziedzinach niezwiązanych z religią, takich jak obszar zatrudnienia lub edukacji.
- Oprócz deklarowanej przez wnioskodawcę przynależności religijnej należy uwzględniać też perspektywę sprawców prześladowań.
- Przepisy, które wydają się neutralne, na przykład obowiązek służby wojskowej, mogą mieć niewspółmiernie duży wpływ na niektóre ugrupowania religijne.
- Państwa mogą być sprawcami prześladowań na przykład poprzez narzucanie przepisów dyskryminujących ugrupowania religijne lub tolerowanie prześladowania tych ugrupowań.
- Badanie wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię może okazać się szczególnie trudne z następujących powodów:
  - systemy przekonań religijnych oraz praktyki religijne są bardzo zróżnicowane;
  - dotyczą one bardzo osobistej, abstrakcyjnej sfery życia ludzkiego;
  - nie zawsze są one poparte dokumentacją dowodową lub konkretnymi faktami;
  - powody prześladowań pokrywają się;
  - powody prześladowań mogą być powiązane z płcią.

2. Przesłuchanie

W tym rozdziale przedstawiamy konkretne zalecenia dotyczące przygotowania przesłuchania, sposobu jego przeprowadzenia oraz elementów, które należy zbadać w przypadku wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię. Omawiamy zagadnienia wymagające szczególnej uwagi i praktyczne przykłady pochodzące z typowych wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię oraz rekomendujemy najlepsze praktyki i zasady, dzięki którym przesłuchanie będzie efektywne.

Powiązane narzędzie EUAA

Aby uzyskać bardziej ogólne wskazówki dotyczące przesłuchania, zob. *Poradnik praktyczny: Przesłuchanie*, grudzień 2014.

2.1. Jak przygotować przesłuchanie

Poniżej omawiamy najważniejsze elementy przygotowania przesłuchania wnioskodawców, którzy ubiegają się o ochronę międzynarodową ze względu na religię. Właściwe przygotowanie pomoże prowadzącemu przesłuchanie skupić się na uzyskaniu informacji istotnych dla podjęcia decyzji o kwalifikowalności wnioskodawcy do objęcia ochroną międzynarodową oraz pozwoli uniknąć przewlekłych lub wielokrotnych przesłuchań.

2.1.1. Stworzenie bezpiecznego środowiska do prowadzenia przesłuchania

Neutralność i poufność to dwa kluczowe i niezbędne elementy bezpiecznego środowiska, w którym można prowadzić przesłuchanie.

Ubiór pracownika lub tłumacza lub wystój pomieszczenia (chodzi tu np. o obecność pewnych symboli religijnych lub związanych z systemami ideologicznymi) może utrudnić wnioskodawcy przedstawienie wniosku. Należy więc zwrócić uwagę na własny ubiór i na aranżację pomieszczenia, by zapewnić profesjonalną i neutralną atmosferę przesłuchania.

O neutralność i poufność należy zadbać zawsze, również w przypadku, gdy przesłuchanie jest prowadzone zdalnie. Tłumacze ustni i pracownicy prowadzący sprawę powinni być widziani na neutralnym tle i pracować w miejscu, które zapewnia poufność rozmowy (np. w pomieszczeniu, w którym nikt inny nie może usłyszeć słów wnioskodawcy). Więcej informacji na ten temat można znaleźć w publikacji dotyczącej prowadzenia przesłuchania zdalnie *Practical Recommendations on Conducting the Personal Interview Remotely* ([46]).

W niektórych przypadkach wnioskodawca może zwrócić się do pracownika prowadzącego sprawę o zapewnienie tłumacza określonej płci, pochodzącego z określonego kraju lub

([46]) EASO, *Practical Recommendations on Conducting the Personal Interview Remotely*, maj 2020.

regionu, a nawet wyznającego określoną religię. Kwestia wniosków o zapewnienie obecności tłumacza tej samej płci jest szczegółowo uregulowana w dyrektywie w sprawie procedur azylowych (wersja przekształcona) (dyrektywa APD (wersja przekształcona)). Prośby o obecność przy przesłuchaniu tłumacza tej samej płci powinny być w miarę możliwości uwzględniane, „chyba że organ rozstrzygający ma powody, by uważać, że podstawą takiej prośby nie są trudności po stronie wnioskodawcy dotyczące przedstawienia wyczerpującego uzasadnienia jego wniosku" ([47]).

Dyrektywa APD (wersja przekształcona) nie przewiduje jednak możliwości uwzględnienia próśb o to, by tłumacz obecny przy przesłuchaniu lub pracownik je prowadzący był wyznawcą określonej religii. Należy pamiętać, że takie prośby często składają wnioskodawcy obawiający się, że ich relacja może nie zostać właściwie przetłumaczona lub którym osoba tłumacza kojarzy się ze sprawcą prześladowania i z tego powodu nie są oni w stanie swobodnie przedstawić swojego wniosku.

Ponieważ spełnianie takich próśb nie jest obowiązkowe i nie zawsze jest możliwe w danym kontekście krajowym, zawsze należy zapewnić wnioskodawcę, że w procedurze azylowej tłumacz jest osobą neutralną i odpowiednio wykwalifikowaną i że jego rolą jest wyłącznie pełne i dokładne przetłumaczenie rozmowy pracownika prowadzącego sprawę z wnioskodawcą. Tego typu prośby należy w każdym przypadku rozpatrywać indywidualnie, by umożliwić wnioskodawcy wszechstronne przedstawienie swojego wniosku.

2.1.2. Jak przygotować się mentalnie

Właściwe przygotowanie psychiczne przed przeprowadzeniem przesłuchania pozwoli przesłuchującemu możliwie najlepiej poradzić sobie z treścią przesłuchania i z całą sytuacją.

✓ Miej świadomość własnej perspektywy kulturowej i religijnej (lub świeckiej).

Przy ocenie religii jako powodu prześladowania szczególnie ważne jest, aby pracownik prowadzący sprawę był świadomy własnej perspektywy kulturowej i religijnej lub świeckiej. Jednym z głównych zagrożeń podczas oceny wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię jest przyjęcie przez pracownika prowadzącego sprawę własnego postrzegania religii (lub doświadczenia religijnego) za punkt odniesienia.

Doświadczanie religii, sposób myślenia i mówienia o niej mogą być bardzo odmienne u każdego wnioskodawcy. Niektóre relacje będą rozbudowane i racjonalne, a inne - proste i oparte na osobiście przeżywanych emocjach. Prowadzący przesłuchanie powinien zawsze być świadomy własnych ewentualnych uprzedzeń w tym zakresie i zachować otwartość umysłu. Należy też unikać wyciągania wniosków opartych wyłącznie na własnych doświadczeniach religijnych lub kulturowych. Jest to tym bardziej istotne, gdy pracownik prowadzący sprawę jest wyznawcą tej samej religii co wnioskodawca, ponieważ może to dać mu fałszywe poczucie znajomości tematu lub relacji wnioskodawcy.

✓ Należy pamiętać o złożoności religii, systemów przekonań religijnych oraz praktyk religijnych.

Podstawą jest uznanie, że religia jest pojęciem złożonym i że istnieje wiele różnych sposobów jej doświadczania i postrzegania. Należy też uważać, by nie uogólniać konkretnych ustaleń z informacji o kraju pochodzenia. Należy zachować otwartość umysłu i mieć świadomość, że praktyki religijne, tradycje i systemy przekonań mogą się

([47]) Artykuł 15 ust. 3 lit. a) dyrektywy APD (wersja przekształcona).

znacznie różnić w zależności od wyznania, ale także w obrębie krajów, regionów, a nawet społeczności.

✓ Należy wziąć pod uwagę, że na wynik przesłuchania wpływ może mieć dynamika kulturowa związana z religią.

Prowadzący przesłuchanie powinien mieć świadomość pewnej dynamiki mającej wpływ na przesłuchanie. Na przykład wnioskodawca może postrzegać pracownika prowadzącego sprawę lub tłumacza jako przedstawicieli swojej nowo przyjętej religii i w rezultacie nadmiernie polegać na ich znajomości tego tematu. Lub wprost przeciwnie - wnioskodawca może postrzegać pracownika prowadzącego sprawę lub tłumacza jako wyznawców swojej poprzedniej religii i może żywić wobec nich obawy, a nawet wrogie uczucia. Takie uprzedzenia, leżące zarówno po stronie wnioskodawcy, jak i pracownika prowadzącego sprawę, mogą utrudniać otwartą komunikację i negatywnie wpływać na przesłuchanie. W tym kontekście zob. także sekcja 2.1.6 „Jak przygotować tłumacza".

✓ Należy mieć rozsądne oczekiwania co do teoretycznej wiedzy wnioskodawcy na temat swojej religii.

Prowadzący przesłuchanie może czuć pokusę, by skupić się na teoretycznej wiedzy wnioskodawcy o jego religii. Faktem jest, że jest to element namacalny, a zatem łatwo się go bada. Jednakże oczekiwania co do znajomości własnej religii przez wnioskodawcę powinny być rozsądne i uwzględniać nie tylko poziom jego wykształcenia, ale także jego związek z religią. Zobacz też sekcja 2.3.1 „Badanie przynależności religijnej".

Psychiczne przygotowanie się do prowadzenia przesłuchań w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię

- Doświadczanie religii jest sprawą bardzo indywidualną i każdy może wyrażać swoje przekonania religijne na wiele sposobów (należy więc uważać, by nie przyjmować własnego postrzegania religii jako punktu odniesienia).
- Systemy przekonań religijnych i praktyki religijne są zróżnicowane nawet w ramach jednej religii lub wyznania (należy więc unikać ogólnych założeń dotyczących jakiejś religii).
- Dynamika kulturowa oparta na religii też może mieć wpływ na efekt przesłuchania
- Oczekiwania co do znajomości religii przez wnioskodawcę nie powinny być wygórowane.

2.1.3. Jak zapoznać się z indywidualnym przypadkiem

Głównym źródłem informacji o wnioskodawcy przed przesłuchaniem są akta sprawy. Charakter i ilość informacji dostępnych w aktach sprawy zależy od systemu stosowanego w danym kraju, w szczególności w odniesieniu do procedury rejestracyjnej i możliwości przedłożenia dokumentów przez wnioskodawcę przed przesłuchaniem.

Odpowiednie informacje można znaleźć w dokumentach, na przykład w formularzach wniosku o udzielenie azylu, aktach rejestracyjnych, protokołach z rozmów rejestracyjnych lub w innych oświadczeniach pisemnych i przedłożonych dokumentach. Informacje znajdujące się w aktach sprawy mogą wprost wskazywać religię wnioskodawcy lub mieć postać przesłanek sugerujących jego przynależność religijną.

Przykłady bezpośrednich informacji na temat przynależności religijnej wnioskodawcy

- **Oświadczenia wnioskodawcy o jego przynależności religijnej**
- **Dokumenty tożsamości i akty stanu cywilnego**

W niektórych państwach aktualne lub poprzednie dowody tożsamości określają wyznanie ich posiadacza. W przypadku wnioskodawców pochodzących z krajów, w których kwestie osobistego statusu są regulowane przez instytucje religijne, na przynależność religijną mogą również wskazywać dokumenty stanu cywilnego, takie jak akty urodzenia i małżeństwa. Natomiast inne rodzaje dokumentów znajdujących się w aktach sprawy (np. świadectwa chrztu i innych ceremonii religijnych) mogą bezpośrednio dotyczyć życia religijnego wnioskodawcy.

Przykłady pośrednich informacji na temat przynależności religijnej wnioskodawcy

- **Imię lub nazwisko noszone przez wnioskodawcę**

W państwach, gdzie niektóre imiona lub nazwiska są wyraźnie kojarzone z konkretnym ugrupowaniem religijnym, imię lub nazwisko wnioskodawcy lub imiona członków jego rodziny mogą wskazywać religię, z której się wywodzi.

- **Miejsce urodzenia lub zamieszkania**

Wskazówką co do przynależności religijnej wnioskodawcy mogą być informacje o tym, gdzie wnioskodawca urodził się i gdzie on lub większość jego rodziny mieszka (lub mieszkała) w kraju pochodzenia. Dotyczy to obszarów (np. osiedli, miast, regionów), o których wiadomo, że są zamieszkiwane głównie lub wyłącznie przez określone ugrupowania religijne.

- **Wykształcenie**

Wnioskodawca może wskazać, że kształcił się w instytucjach religijnych (np. w szkole koranicznej lub parafialnej). Należy jednak pamiętać, że w niektórych krajach rodzice posyłają dzieci do szkół z afiliacją wyznaniową innej religii niż ich własna, ponieważ w tych szkołach poziom nauczania jest wyższy.

Przejrzenie akt sprawy w poszukiwaniu informacji istotnych z punktu widzenia religii jest przydatne nie tylko w celu dostosowania przesłuchania do konkretnej przynależności religijnej wnioskodawcy i uwzględnienia jej lokalnego kontekstu, ale także umożliwia wykrycie potencjalnych niespójności lub sprzeczności, które należy zbadać podczas przesłuchania. Na przykład wnioskodawca mówi, że dokonał konwersji z islamu na chrześcijaństwo w kraju pochodzenia, lecz jego akt małżeństwa został wydany przez sąd szariacki i wskazuje, że wnioskodawca poślubił muzułmankę już po dacie rzekomej konwersji.

Poza sprawdzeniem akt sprawy można przygotować się do przesłuchania, wyszukując istotne informacje na temat przynależności religijnej wnioskodawcy, jego działań religijnych, rodziny i kontaktów z członkami rodziny lub innymi istotnymi osobami na publicznych profilach wnioskodawcy w mediach społecznościowych (np. na Facebooku lub Instagramie), lub inne informacje w otwartych źródłach. Wyszukiwanie w mediach społecznościowych należy prowadzić z poszanowaniem prywatności danej osoby, co oznacza, że powinno ono ograniczać się do zebrania informacji absolutnie niezbędnych dla sprawy i powinno być zgodne z obowiązującymi przepisami o ochronie danych (RODO ([48]) oraz krajowe przepisy dotyczące ochrony danych).

([48]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. L 119 z 4.5.2016).

Wszystkie ustalenia poczynione w ramach przygotowań do przesłuchania należy traktować jako wskazówki do dalszego prowadzenia badania w jego trakcie. Do przesłuchania należy zawsze podchodzić bez uprzedzeń.

2.1.4. Jak informacje o kraju pochodzenia mogą pomóc w przygotowaniach

Korzystanie z informacji o kraju pochodzenia jest istotne nie tylko podczas przygotowywania się do przesłuchania, lecz również w trakcie jego prowadzenia i po jego zakończeniu, gdy pracownik prowadzący sprawę sporządza projekt decyzji w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.

Ze względu na różnorodność praktyk religijnych, tradycji i systemów przekonań, ważne jest, aby pracownik prowadzący sprawę miał dostęp do rzetelnych, dokładnych i aktualnych informacji dotyczących danego kraju/regionu.

Powiązane narzędzie EUAA

Więcej o korzystaniu z informacji o kraju pochodzenia można przeczytać w Poradniku praktycznym dotyczącym wykorzystywania informacji o krajach pochodzenia przez pracowników prowadzących sprawy podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu, grudzień 2020 ([49]).

Poniższa niewyczerpująca lista pytań może okazać się szczególnie istotna w przypadku wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię, w zależności od kraju pochodzenia i profilu wnioskodawcy.

([49]) *Poradnik praktyczny EASO dotyczący wykorzystywania informacji o krajach pochodzenia przez urzędników prowadzących sprawy podczas rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu*, grudzień 2020.

Przykłady istotnych pytań przy korzystaniu z informacji o kraju pochodzenia

- Jaki jest skład wyznaniowy kraju pochodzenia wnioskodawcy (tj. rozmieszczenie demograficzne i geograficzne ugrupowań wyznaniowych)?
- Czy w kraju pochodzenia wnioskodawcy panuje jakaś oficjalna religia państwowa?
- Czy istnieją szczególne przepisy regulujące religię wnioskodawcy?
- Jaki jest stan wolności religijnej w kraju pochodzenia wnioskodawcy? Czy obowiązujące przepisy ingerują w wolność wyznania?
- Jeśli religia wnioskodawcy jest religią ugrupowania mniejszościowego, to czy jest ona formalnie uznana? Jak przedstawia się sytuacja kobiet, mężczyzn i dzieci w ramach tej religii? Jaka jest sytuacja dzieci pochodzących z małżeństw mieszanych (międzyreligijnych)?
- Czy ochrona państwa udzielana mężczyznom należącym do określonego ugrupowania religijnego różni się od ochrony udzielanej kobietom? Jeśli tak, to w jaki sposób i w jakim zakresie?
- Jakie są trendy demograficzne dotyczące tego ugrupowania religijnego w kraju pochodzenia wnioskodawcy (np. czy doszło do istotnych zdarzeń, takich jak ruchy migracyjne z kraju pochodzenia lub z określonego obszaru? Czy zmniejszyła się liczba członków danego ugrupowania religijnego?)
- Jakie cechy charakterystyczne ma religia wnioskodawcy w jego kraju pochodzenia (jej struktura, miejsca kultu, podziały i przynależność, system przekonań, edukacja religijna, obchody, szeroko znane wydarzenia, używana terminologia itp.)?
- Jak państwo lub inne dominujące ugrupowania postrzegają przynależność religijną wnioskodawcy w jego kraju pochodzenia?
- Czy istnieją doniesienia mówiące o dyskryminacji członków danego ugrupowania religijnego lub doniesienia o przemocy wobec nich (lub o innych formach złego traktowania)?
- Czy współwyznawcy wnioskodawcy otrzymują ochronę ze strony państwa?
- Jeżeli z informacji o kraju pochodzenia wynika, że celem ataków (w szczególności ze strony podmiotów niepaństwowych) są członkowie określonych ugrupowań religijnych ze względu na ich przynależność religijną, czy jest jakaś część kraju pochodzenia, w której członkowie tego ugrupowania religijnego żyją bezpiecznie? Czy stanowi to potencjalny wskaźnik alternatywy ochrony wewnętrznej?

(a) Ograniczenia informacji o kraju pochodzenia typowe dla wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię

Informacje o kraju pochodzenia są istotne w procesie rozpatrywania wniosku, ale zawsze należy mieć na względzie ich ograniczenia. Informacje te same w sobie rzadko są rozstrzygające co do zasadności konkretnego wniosku o udzielenie azylu i zwykle nie dostarczają wiedzy obejmującej wszystkie aspekty danej sprawy.

Informacje, którymi pracownik w konkretnym przypadku dysponuje, mogą nie być dostosowane do specyfiki danego kraju, regionu czy społeczności lub mogą być zdezaktualizowane, na przykład jeśli sytuacja w kraju pochodzenia uległa gwałtownej zmianie na skutek konfliktu. Należy również wziąć pod uwagę, że obawa wnioskodawcy przed prześladowaniem może mieć charakter indywidualny i nie znajdować odzwierciedlenia w ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia. Ważna jest również świadomość, jak solidnie udokumentowane zostały w danym kraju pochodzenia informacje na dany temat. Warto mieć świadomość, że trudności w pozyskaniu informacji w kraju pochodzenia mogą ograniczać dostępność informacji na dany temat. I zawsze należy pamiętać, że nawet jeśli jakieś fakty nie zostały odnotowane w dostępnych informacjach o kraju pochodzenia, nie oznacza to, że nie miały one miejsca.

(b) Źródła wiedzy istotne przy rozpatrywaniu wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię

Odpowiednie informacje o krajach pochodzenia można uzyskać z różnych portali i baz danych, np. prowadzonych przez krajowe jednostki ds. informacji o krajach pochodzenia, z portalu EUAA zawierającego informacje o krajach pochodzenia ([50]), z europejskiej sieci informacji o krajach pochodzenia ([51]), refworld ([52]) i reliefweb ([53]).

W przygotowaniu, badaniu i ocenie wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię może przydać się wiele źródeł specjalistycznych poświęconych wolności religijnej. Poniżej przedstawiono niewyczerpujący wykaz tych takich źródeł.

Specjalny sprawozdawca ONZ ds. wolności religii lub przekonań: specjalny sprawozdawca jest niezależnym ekspertem powoływanym przez Radę Praw Człowieka ONZ, posiadającym mandat do identyfikowania przeszkód w korzystaniu z prawa do wolności religii lub przekonań oraz do przedstawiania zaleceń państwom członkowskim i innym zainteresowanym stronom. W tym celu publikowane są sprawozdania, co roku dotyczące innej tematyki ([54]).

Międzynarodowe raporty Departamentu Stanu USA dotyczące wolności religijnej: Departament Stanu USA publikuje coroczne raporty krajowe dotyczące „statusu wolności religijnej, polityki rządu naruszającej przekonania i praktyki religijne ugrupowań, wyznań religijnych i jednostek oraz polityki USA promującej wolność religijną w prawie każdym kraju i terytorium na całym świecie" ([55]).

Raporty krajowe Departamentu Stanu USA na temat praktyk w zakresie praw człowieka: Departament Stanu USA publikuje coroczne raporty krajowe na temat praktyk w zakresie praw człowieka, które „obejmują uznane na szczeblu międzynarodowym prawa jednostki, prawa obywatelskie, polityczne i pracownicze, zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka i innymi umowami międzynarodowymi" ([56]).

Human Rights Without Frontiers (Prawa Człowieka bez Granic): jest to niezależna organizacja pozarządowa, niezwiązana z żadną religią ani systemem światopoglądowym, która publikuje artykuły rzecznicze i raporty dotyczące m.in. wolności wyznania i przekonań. Prowadzi również bazę danych istotnych wiadomości w podziale na państwa. Dane pozyskuje się z różnych źródeł zewnętrznych ([57]).

Forum 18: ta chrześcijańska organizacja non-profit prowadzi specjalistyczny serwis informacyjny oraz przygotowuje okresowe raporty i komentarze dotyczące naruszeń wolności przekonań w Azji Środkowej, Rosji, na Południowym Kaukazie, Białorusi i, sporadycznie, w Turcji ([58]).

([50]) Portal AUEA COI (https://coi.euaa.europa.eu/).
([51]) https://www.ecoi.net/
([52]) Refworld (https://www.refworld.org/). Należy pamiętać, że UNHCR nie przechowuje już informacji o kraju pochodzenia (COI) na refworld.
([53]) Reliefweb (https://reliefweb.int/).
([54]) Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, „Sprawozdania roczne – specjalny sprawozdawca ds. wolności religii lub przekonań" (https://www.ohchr.org/en/issues/freedomreligion/pages/annual.aspx).
([55]) US Department of State, „International religious freedom reports" (https://www.state.gov/international-religious-freedom-reports/).
([56]) US Department of State, „Country reports on human rights practices" (https://www.state.gov/reports-bureau-of-democracy-human-rights-and-labor/country-reports-on-human-rights-practices).
([57]) Human Rights Without Frontiers (https://hrwf.eu/).
([58]) Forum 18 (https://www.forum18.org/forum18.php).

Open Doors: jest to chrześcijańska organizacja posiadająca oddziały w różnych państwach. Wspiera ona prześladowanych chrześcijan na całym świecie, zapewniając im egzemplarze Pisma Świętego, szkolenia, praktyczne wsparcie i rzecznictwo ([59]). Celem organizacji Open Doors jest także podnoszenie świadomości w zakresie prześladowań chrześcijan. Organizacja prowadzi „ogólnoświatową listę obserwacyjną", stanowiącą „coroczny ranking krajów, w których chrześcijanie narażeni są na największe prześladowania".

2.1.5. Jak wskazówki dotyczące poszczególnych krajów mogą pomóc pracownikom prowadzącym sprawy

Wytyczne dotyczące poszczególnych krajów mogą pomóc pracownikom kierować uwagę na kluczowe kwestie i odpowiednio dostosować strategię prowadzonego przesłuchania.

Pracownik prowadzący sprawę powinien, oprócz wszelkich dostępnych wytycznych krajowych dotyczących poszczególnych państw, zapoznać się z dostępnymi wytycznymi krajowymi EUAA ([60]) dla odpowiednich państw, zgodnie z treścią art. 11 ust. 3 rozporządzenia EUAA. Wspólna analiza sytuacji w danym kraju pochodzenia przeprowadzona przez pracowników wyższego szczebla z krajów UE+ była podstawą do opracowania wytycznych dla poszczególnych krajów zawierających wskazówki dotyczące sposobu oceny powszechnie spotykanych profili (w tym profili, które mają związek z podłożem religijnym) w odniesieniu do kwalifikacji do ochrony międzynarodowej. W zależności od kraju w odpowiednich rozdziałach omówiono kwestie bluźnierstwa, apostazji i konwersji, profile poszczególnych mniejszości etnicznych lub religijnych oraz inne profile, w przypadku których można uznać, że istnieje uzasadniona obawa przed prześladowaniem ze względu na religię (często w powiązaniu z innymi przyczynami, np. z poglądami politycznymi). UNHCR ([61]) również publikuje podobne materiały z wytycznymi dla poszczególnych krajów, takie jak wytyczne dotyczące kwalifikowalności i kwestii ochrony międzynarodowej.

2.1.6. Jak przygotować tłumacza

Specyficzna terminologia stosowana podczas przesłuchań w przypadku wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię może utrudniać tłumaczowi dokładne i bezstronne tłumaczenie. Rozmowa z tłumaczem o planowanym przesłuchaniu pomoże mu lepiej przygotować się do tego zadania.

✓ Należy z wyprzedzeniem poinformować tłumacza o temacie przesłuchania.

Podstawowe informacje na temat wnioskodawcy i charakteru jego wniosku, takie jak wiek wnioskodawcy, jego sytuacja zdrowotna, przypuszczalna przynależność religijna, region pochodzenia i obawa przed prześladowaniem, przekazane tłumaczowi przed przesłuchaniem, pomogą mu przygotować się psychicznie do wykonania tłumaczenia. Umożliwi to płynniejszą komunikację i uniknięcie potencjalnych nieporozumień między wnioskodawcą a tłumaczem podczas przesłuchania. Może też pomóc w uniknięciu potencjalnego konfliktu interesów, na przykład jeśli wnioskodawca i tłumacz znają się, ponieważ należą do tej samej organizacji mniejszości religijnej w kraju azylu.

([59]) Open Doors International (https://www.opendoors.org https://www.opendoors.pl/ - adres strony w języku polskim).
([60]) Wytyczne krajowe AUEA (https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/country-guidance).
([61]) Poradniki i przewodniki UNHCR (https://www.unhcr.org/search?comid=4a2789926&cid=49aea93ae2&tags=GIP).

✓ W miarę możliwości należy z wyprzedzeniem udostępnić tłumaczowi terminologię.

Kolejną zaletą wcześniejszego poinformowania tłumacza o temacie przesłuchania jest umożliwienie mu zapoznania się ze specjalistyczną terminologią. Dobrą praktyką jest dostarczenie tłumaczowi listy odpowiednich terminów i definicji (w języku prowadzącego przesłuchanie lub, jeśli to możliwe, w obu językach) związanych z religią będącą przedmiotem przesłuchania. Lista taka da tłumaczowi dostęp do wszystkich pojęć istotnych dla przesłuchania. Zob. także sekcja 3.2 „Zalecenia dla organów rozpatrujących wnioski o udzielenie azylu". Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię można znaleźć w sekcji 1.2 „Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię".

✓ Należy podkreślić znaczenie używania neutralnych wyrażeń.

Warto przypomnieć tłumaczowi, jak ważne jest tłumaczenie pytań prowadzącego przesłuchanie i odpowiedzi wnioskodawcy dokładnie w taki sposób, w jaki zostały one sformułowane. Tłumacz powinien również pamiętać, aby nie używać słów, które mogą być obraźliwe i mieć negatywne konotacje, na przykład określeń, które nie są powszechnie używane przy samoidentyfikacji (np. słowa „ateista" lub „konwertyta" nie powinny być tłumaczone jako „niewierny" lub „odstępca"). Należy jednak wyjaśnić tłumaczowi, że jeśli wnioskodawca użyje słowa o negatywnej konotacji, to oczywiście termin ten powinien zostać przetłumaczony w taki właśnie sposób.

2.2. Jak powadzić przesłuchanie

W tym rozdziale skupiamy się na aspektach szczególnie istotnych dla wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię i należy go czytać w połączeniu z *Poradnikiem praktycznym: Przesłuchanie* ([62]), gdyż ten rozdział stanowi jego uzupełnienie. Szczególną uwagę należy również zwrócić na dzieci i wnioskodawców wymagających szczególnej troski (więcej informacji można znaleźć w narzędziu do identyfikacji osób o specjalnych potrzebach ([63]) oraz w Poradniku praktycznym na temat najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej ([64])).

✓ Budowanie relacji z wnioskodawcą.

Nawiązanie i podtrzymywanie dobrego kontaktu uważane są za najważniejszy czynnik zapewniający efektywne przeprowadzenie przesłuchania. Ma to szczególne znaczenie w kontekście przesłuchań dotyczących kwestii religijnych. By nawiązać dobry kontakt z wnioskodawcą, pracownik prowadzący sprawę może zapewnić go, że nie ma powodu do niepokoju.

W niektórych przypadkach (np. związanych z konwersją) konieczne może być podkreślenie zasady poufności, nie tylko w fazie wstępnej przesłuchania, ale w trakcie całego jego przebiegu. Ważne może być również podkreślenie zasady neutralności i zaznaczenie, że osobiste poglądy i przekonania (religijne lub niereligijne) prowadzącego przesłuchanie oraz tłumacza nie będą w żaden sposób wpływać na ocenę wniosku.

Istotne może być również udzielenie wnioskodawcy informacji na temat wolności wyznania. Wnioskodawcy mogą bowiem obawiać się potencjalnych konsekwencji wynikających z mówienia o swojej przynależności religijnej. Jeśli wnioskodawca nie jest skłonny otworzyć się i opowiedzieć o własnej przynależności religijnej i

([62]) Rozdział 3 w *Poradniku praktycznym: Przesłuchanie* jest w tym względzie szczególnie istotny.
([63]) „Narzędzie EASO służące do identyfikacji osób o szczególnych potrzebach".
([64]) EASO, *Poradnik praktyczny: najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka w procedurach udzielania ochrony międzynarodowej*, 2019 r.

doświadczeniach, przydatne może być przypomnienie w trakcie przesłuchania zasady prawa do wolności religijnej.

Przykład poinformowania wnioskodawcy o prawie do wyrażania własnych przekonań religijnych

Mówił nam Pan, że złożył Pan wniosek o ochronę międzynarodową z powodu swoich przekonań religijnych (lub wyznawanego systemu przekonań niereligijnych). Zanim poproszę, aby powiedział mi Pan więcej na ten temat, chciałbym przypomnieć, że w tym kraju każdy ma prawo do otwartego wyrażania swoich przekonań religijnych. Nikogo nie wolno dyskryminować, zastraszać ani prześladować z powodu jego przekonań. Oznacza to, że podczas dzisiejszego przesłuchania może Pan otwarcie mówić o swoich doświadczeniach, przemyśleniach i refleksjach.

✓ Należy podkreślić znaczenie objaśniania słów i pojęć.

Ważne jest również, aby mieć świadomość, że te same słowa mogą mieć różne znaczenie w zależności od religii lub wyznania oraz od doświadczenia religijnego danej osoby. Ktoś może na przykład powiedzieć, że „przeszedł na chrześcijaństwo", mimo że nie został formalnie ochrzczony. Należy wyjaśnić też potencjalnie subiektywne stwierdzenia. Na przykład ktoś może określać siebie jako „niewierzącego", ale w rzeczywistości ma na myśli to, że wierzy, lecz obecnie nie praktykuje swojej religii. Dlatego też na samym początku przesłuchania należy poinformować wnioskodawcę o tym, jak ważne jest wyjaśnienie znaczenia odpowiednich słów i pojęć.

Przykład informowania o znaczeniu wyjaśniania istotnych pojęć

Może być tak, że ja i Pan używamy tych samych słów, ale inaczej je rozumiemy. Dlatego czasami będę prosić Pana o wyjaśnienie, co dokładnie ma Pan na myśli, gdy używa Pan pewnych słów. Proszę też, aby dał mi Pan znać, jeśli użyję słowa, którego Pan nie rozumie.

✓ Należy posługiwać się słowami wnioskodawcy jako „ścieżkami" naprowadzającymi na istotne informacje.

Trzeba pamiętać też, by mówić o sprawach dotyczących religii w sposób, który „otworzy drzwi" dla informacji, jakich może udzielić wnioskodawca. Pytania należy formułować tak, by zachęcały wnioskodawcę do podzielenia się kolejnymi informacjami na dany temat. Jeśli osoba pytająca sformułuje pytanie w podobny sposób, w jaki wnioskodawca mówi o swoich przekonaniach religijnych, uzyskana odpowiedź zapewne wniesie więcej do przesłuchania.

Dobrym sposobem jest formułowanie pytań z wykorzystaniem własnych słów wnioskodawcy jako punktu wyjścia do dalszej rozmowy. Na przykład, jeśli wnioskodawca powiedział, że „kocha Jezusa", można zapytać „Co sprawiło, że kocha Pan Jezusa?", zamiast mówić „Proszę objaśnić swój stosunek do chrześcijaństwa".

✓ W miarę możliwości należy zadawać pytania otwarte.

Badając istotne tematy zidentyfikowane na podstawie swobodnej relacji wnioskodawcy, najlepiej zaczynać od pytań otwartych, co umożliwi wnioskodawcy opowiedzenie o jego indywidualnych doświadczeniach lub praktykach religijnych oraz wyjaśnienie, jakie znaczenie ma dla niego osobiście dana religia.

Przykłady pytań otwartych:

- Proszę opisać swoją drogę do chrześcijaństwa, od pierwszej myśli, że tego właśnie Pan by pragnął, aż do podjęcia decyzji o konwersji.
- Proszę opisać, jak doświadcza Pan bycie chrześcijaninem.
- Proszę opowiedzieć, co dla Pana osobiście znaczy bycie chrześcijaninem.
- Proszę opowiedzieć, jakie widzi Pan główne różnice między chrześcijaństwem a islamem.

Kiedy pojawią się wątpliwości co do wiarygodności relacji, należy wykorzystać tę sytuację przede wszystkim jako okazję do pogłębienia tematu i uzyskania bardziej szczegółowych wyjaśnień. Osoba prowadząca przesłuchanie powinna pokierować nim w taki sposób, by zachęcić wnioskodawcę do mówienia prawdy, a jednocześnie zwiększyć możliwość wykrycia informacji o małej wiarygodności.

Przykład, w jaki sposób można umożliwić wnioskodawcy wyjaśnienie wątpliwości

Powiedział Pan, że po przyjeździe tu zdecydował się Pan przyjąć chrześcijaństwo i że ta konwersja odmieniła Pana życie. Zapytałem Pana o powody tej decyzji. Na razie nie powiedział mi Pan zbyt wiele o swojej motywacji do przyjęcia chrześcijaństwa. Chciałbym zrozumieć, dlaczego nie może mi Pan powiedzieć czegoś więcej na ten temat.

✓ Pod koniec przesłuchania należy przypomnieć wnioskodawcy o jego prawie do wolności religijnej w kraju przyjmującym.

Gdy przesłuchanie dobiegnie końca, wszystkie istotne tematy powinny być zbadane w wystarczającym stopniu. Należy też zapytać wnioskodawcę, czy na pewno udało mu się przekazać wszystkie istotne informacje, i ewentualnie powtórzyć informację o prawie do wolności religijnej. Warto też poinformować wnioskodawcę, że jeśli doświadczy dyskryminacji, gróźb lub przemocy w kraju pobytu, może to zgłosić na policji lub w ośrodku recepcyjnym. Następnie należy poinformować go o kolejnych krokach procedury oraz o możliwości złożenia (dodatkowych) dokumentów uzupełniających zgodnie z praktyką krajową, a także o procedurze składania takich dokumentów.

2.3. Co badać podczas przesłuchania

W niniejszej sekcji podsumowujemy elementy, które ogólnie należy zbadać w ramach przesłuchania, z naciskiem na aspekty, które mogą być szczególnie istotne podczas badania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej składanych ze względu na religię. Przedstawiamy ogólne wytyczne dotyczące treści przesłuchania według wątków istotnych dla wszystkich rodzajów wniosków składanych ze względu na religię. Wytyczne dotyczące tematów, które należy zbadać w przypadku konkretnych rodzajów wniosków o udzielenie azylu ze względu na religię, znajdują się w rozdziale 4 „Najczęściej spotykane wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię".

W szarych polach poniżej przedstawiono istotne elementy, które należy zbadać przy ocenie, czy wnioskodawca kwalifikuje się do uzyskania ochrony międzynarodowej ze względu na religię. Dla każdego elementu przedstawiono kilka przykładów istotnych tematów. Wykaz ten nie jest wyczerpujący. Ponadto nie wszystkie sugerowane tematy będą istotne w każdym

indywidualnym przypadku (natomiast tam, gdzie będą one istotne, zakres, w jakim należy je zbadać, będzie w każdym przypadku odmienny).

Powiązane narzędzie EASO

Ogólne wytyczne dotyczące oceny kwalifikowania się do objęcia ochroną międzynarodową można znaleźć w *Poradniku praktycznym: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018 r. ([65]).

2.3.1. Badanie przynależności religijnej

W przypadku większości wniosków, których podstawą jest religia, pracownik prowadzący sprawę musi zebrać odpowiednie informacje, aby ustalić (obecną lub poprzednią) przynależność religijną wnioskodawcy. Mówimy tu o informacjach na temat „systemu przekonań", „tożsamości" i „sposobu życia" wnioskodawcy, w zależności od tego, w jaki sposób odnosi się on do własnej religii (zob. sekcja 1.2 „Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię").

Pytania dotyczące charakteru przynależności religijnej wnioskodawcy podzielono według trzech aspektów religii (religia jako system przekonań religijnych, tożsamość i sposób życia). Natomiast w praktyce te trzy aspekty mogą się zazębiać. Ponadto przynależność religijną można potwierdzić podczas przesłuchania na podstawie dokumentów dowodowych.

(a) Znajomość religii

Na początek należy ustalić, jak wnioskodawca rozumie własną przynależność religijną. W ten sposób pracownik prowadzący sprawę określi związek wnioskodawcy z wyznawaną religią, czyli dowie się, które z aspektów religii (system przekonań, tożsamość, sposób życia) są dla wnioskodawcy istotne. Będzie to wstęp do zbadania religijnych aspektów życia wnioskodawcy i pomoże zdecydować, które podtematy są w tym konkretnym przypadku najbardziej istotne dla ustalenia przynależności religijnej.

Religia jako system przekonań

Podczas badania przynależności religijnej, w zależności od profilu wnioskodawcy, istotna może okazać się jego znajomość teorii doktryny i nauk danej religii. Należy pamiętać, że poziom wiedzy teoretycznej w tym zakresie może się znacznie różnić w zależności od wnioskodawcy i że brak takiej wiedzy może wynikać z wielu uzasadnionych powodów.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie religii jako systemu przekonań

- Wyznanie religijne wnioskodawcy (obecne i poprzednie), jego przekonania oraz ich znaczenie dla wnioskodawcy obecnie i w przeszłości.
- Teoretyczna wiedza wnioskodawcy na temat wyznawanej przez niego religii (doktryna religijna, w tym zasady religijne i struktura instytucjonalna).

([65]) *Poradnik praktyczny EASO: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018.

Religia jako sposób życia

Oprócz zbadania wiedzy teoretycznej wnioskodawcy, można też spytać go o to, jak realizuje on praktyki religijne obecnie (lub jak w przeszłości realizował praktyki swojego poprzedniego wyznania). Należy mieć na względzie, że zakres, w jakim wnioskodawca mógł oddawać się praktykom religijnym w kraju pochodzenia, w dużym stopniu zależał od sytuacji w danym kraju i od ryzyka wiążącego się z takimi praktykami.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie religii jako sposobu życia

- Znaczenie religii dla wnioskodawcy, na przykład, co religia oznacza (znaczyła) dla niego, jak ważna jest (lub była) w jego codziennym życiu i czy zmieniało się to w czasie.
- Realizowanie praktyk religijnych: na przykład jakie praktyki wnioskodawca realizuje (lub jakich nie realizuje) obecnie (lub jakie realizował/jakich nie realizował w przeszłości) oraz w jaki sposób to się odbywa (odbywało) i czy ma to miejsce w ramach określonej instytucji religijnej, w grupach, w gronie rodziny lub prywatnie.

Należy zwracać uwagę, by nie zadowolić się ogólnie brzmiącymi hasłami podawanymi przez wnioskodawcę. Trzeba też je wyjaśniać, ponieważ znaczenie niektórych terminów bywa względne. Na przykład, jeśli wnioskodawca twierdzi, że jest „wierzący" lub „niewierzący", należy zapytać, dlaczego określa siebie w ten sposób. Ewentualnie można poprosić o zilustrowanie swoich wypowiedzi konkretnymi przykładami. Można również poprosić wnioskodawcę, by porównał swoje praktyki religijne (obecne lub przeszłe) do praktyk swoich współwyznawców.

- Edukacja religijna, np. czy wnioskodawca uczęszczał na lekcje religii w szkole lub na religię jako zajęcia pozalekcyjne i co pamięta z tych lekcji/zajęć.
- Praktyki religijne, tradycje i obrzędy, takie jak chrzty, małżeństwa lub uroczystości religijne oraz uczucia i wspomnienia, które z nimi się wiążą.

Religia jako tożsamość

Oprócz zbadania wiedzy teologicznej wnioskodawcy na temat jego własnej religii i praktyk religijnych należy zasięgnąć też informacji na temat wspólnoty religijnej wnioskodawcy, czyli również na temat jego rodziny i szerszej społeczności w kraju pochodzenia oraz, o ile ma to znaczenie, w kraju azylu.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie religii jako tożsamości

- Podłoże religijne wnioskodawcy (np. czy wnioskodawca pochodzi z rodziny praktykującej czy niepraktykującej).
- Rola, obowiązki i działania wnioskodawcy w jego wspólnocie religijnej.
- Jak wnioskodawca utożsamia się ze swoją wspólnotą religijną w kraju pochodzenia lub w kraju azylu.
- Skład lokalnej wspólnoty religijnej wnioskodawcy (w kraju pochodzenia lub w kraju azylu).
- Znajomość własnej wspólnoty religijnej (w tym ważnych wydarzeń religijnych z przeszłości, przywódców wspólnoty, ewolucji wspólnoty na przestrzeni lat, przeszłych incydentów, których dana wspólnota religijna była celem).

Czynniki mające wpływ na znajomość religii przez wnioskodawcę

Teoretyczna i praktyczna wiedza wnioskodawcy na temat wyznawanej religii może być istotnym elementem pomocnym w ustaleniu jego prawdziwej poprzedniej oraz aktualnej przynależności religijnej. Zdolność wnioskodawcy do udzielania informacji będzie zależeć od czynników ogólnych (tj. od wieku, poziomu wykształcenia). Ponadto pytania dotyczące wiedzy religijnej oraz ich zakres będą się różnić w zależności od tego, jak wnioskodawca przeżywa swoją religię.

Czynniki wyjaśniające różnice w wiedzy wnioskodawców na temat swojej religii

- **Znaczenie religii dla wnioskodawcy.**

Osoba, która od urodzenia jest członkiem jakiejś religii, lecz nigdy jej nie praktykowała, niekoniecznie musi mieć rozległą wiedzę na jej temat. Natomiast osoba, która wyrosła w rodzinie religijnej, będzie mówić o religii inaczej niż ktoś, kto wychował się w rodzinie niereligijnej i zainteresował się religią dopiero w późniejszym wieku.

- **Rola wnioskodawcy we wspólnocie religijnej.**

Jeśli wnioskodawca twierdzi, że pełnił jakąś funkcję przywódczą lub miał inne formalne stanowisko we wspólnocie religijnej (np. jako kapłan, przewodnik duchowy, mentor, mnich), należy go poprosić o bardzo szczegółowe przedstawienie doktryny tej religii. To samo zadanie można postawić przed wnioskodawcami, którzy twierdzą, że dogłębnie studiowali teorię religii, bardzo się nią interesowali lub z innych względów mieli z nią kontakt. Można na przykład zapytać wnioskodawcę o podstawowe zasady jego religii. Można także zbadać jego wiedzę na temat tekstów religijnych (np. świętych ksiąg) lub wydarzeń z historii mających związek z religią lub modlitwami.

- **Edukacja religijna wnioskodawcy.**

Wnioskodawca może mieć skromną wiedzę na temat swojej religii, ponieważ nigdy nie otrzymał odpowiedniej edukacji religijnej. Może tak być na przykład dlatego, że w kraju pochodzenia wychowywał się na obszarze wiejskim i nie miał dostępu do edukacji religijnej ani do kursów lub wykładów na ten temat. Być może wnioskodawca nie otrzymał edukacji religijnej z bardzo praktycznych względów, bo na przykład mieszkał bardzo daleko od miejsc, gdzie była ona dostępna. Być może wnioskodawca jest niepiśmienny, a jego jedynym źródłem wiedzy o religii są nabożeństwa, uroczystości, święta czy sporadyczne rozmowy z innymi członkami wspólnoty religijnej. Poza tym nauczanie religii może być zabronione lub nawet może narażać uczestników na poważne niebezpieczeństwo.

- **Wzajemne oddziaływania między przynależnością religijną a kulturą.**

Nie należy zakładać, że wszyscy wyznawcy określonej religii znają ją w szczegółach tylko dlatego, że urodzili się w rodzinach ją wyznających. Wiele praktyk religijnych przeplata się z praktykami wynikającymi z tradycji. Niektóre osoby, które uważają własną przynależność religijną za część swojej tożsamości i kulturowej egzystencji, mogą nie praktykować religii zbyt aktywnie, a jednak pozostają jej wierne (i z tego powodu mogą być narażone na prześladowania). W takim przypadku pytania o teoretyczny wymiar religii wnioskodawcy powinny mieć charakter ogólny i nie zajmować zbyt dużo czasu przeznaczonego na ustalenie przynależności religijnej. Należy skupić się raczej na relacji wnioskodawcy z religią jako integralną częścią jego codzienności (religia jako sposób życia) oraz na roli religii w jego rodzinie i szerszej społeczności (religia jako tożsamość).

- **Czas, przez jaki wnioskodawca wyznaje nową wiarę.**

W przypadku wnioskodawców, którzy przeszli na inną religię lub przyjęli niereligijny sposób życia, czas trwania w ich nowym systemie przekonań będzie wpływał na to, jak obszerną wiedzą na ten temat dysponują. Wnioskodawcy tuż po konwersji będą wykazywali mniejszą wiedzę o swoim nowym systemie przekonań niż wnioskodawcy, którzy mieli dużo czasu, by się w niego zagłębić.

Oto kilka przykładowych pytań, dzięki którym można zbadać wiedzę wnioskodawcy na temat chrześcijaństwa.

- Które fragmenty Pisma Świętego najbardziej do Pana przemawiają?
- Proszę powiedzieć mi, co w chrześcijaństwie jest ważne.
- Czy są w Piśmie Świętym wersety, które uznaje Pan za ważne dla siebie osobiście?
- Proszę opisać święto chrześcijańskie, które jest dla Pana ważne.

Należy pamiętać, że nawet jeśli wnioskodawca posiada szczegółową wiedzę teoretyczną na temat swojej religii, nie musi to oznaczać, że jego wiara jest szczera. Ale może też być tak, że ktoś jest prześladowany ze względu na swoją religię, a jego wiedza na jej temat jest bliska zeru. Brak wiedzy na temat religii można wytłumaczyć różnymi czynnikami opisanymi powyżej. W związku z tym wnioskodawca powinien zawsze mieć możliwość wyjaśnienia powodów swojej niewiedzy lub pojawiających się niespójności lub sprzeczności w składanej relacji.

Badanie przypisywanej przynależności religijnej lub przypisywanej apostazji

Należy pamiętać, że nawet jeśli przynależność religijna wnioskodawcy nie została ustalona, sprawcy prześladowań mogą i tak postrzegać wnioskodawcę jako wyznawcę danej religii lub jako osobę, która porzuciła religię. W związku z tym należy również zbadać możliwe powody, dla których wnioskodawcy można przypisać jakąś przynależność religijną.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie przypisywanej przynależności religijnej

- Należy ustalić, kto postrzega wnioskodawcę jako członka określonego ugrupowania religijnego lub jako apostatę – czy są to jedynie wybrane jednostki, sprawcy prześladowań, określona grupa czy też cała społeczność.
- Okoliczności, w których wnioskodawca dowiedział się o przypisywanej mu przynależności religijnej.
- Wyjaśnienia wnioskodawcy, dlaczego postrzegano go jako członka danego ugrupowania religijnego lub jako apostatę.
- Sytuacje, w których znalazł się wnioskodawca, w wyniku których był postrzegany jako osoba związana z określoną religią, jako apostata lub jako osoba o ateistycznym, agnostycznym lub niereligijnym systemie przekonań.
- Czy wnioskodawca zna osoby w podobnej sytuacji, którym przypisywano podobny system przekonań, i jakie konsekwencje to dla nich miało.
- Jak społeczeństwo lub państwo postrzega ugrupowanie religijne, do którego przynależność przypisuje się wnioskodawcy.

(b) Dokumenty dowodowe

Wnioskodawca może przedstawić dokumenty dowodowe wydane przez władze lub osoby z kraju pochodzenia lub przez organizacje religijne lub osoby ze wspólnoty religijnej w kraju azylu. Okoliczności, w jakich dokumenty zostały wydane, ich treść i cel to tematy do zbadania podczas przesłuchania. Oprócz treści dokumentów należy również ustalić stan świadomości wnioskodawcy w zakresie tych kwestii oraz ich związek z jego deklaracjami. W stosownych przypadkach można również badać brak dokumentów dowodowych i jego przyczyny. Takie informacje pomogą ocenić wartość dowodową, jaką w danej sprawie mają przedłożone dokumenty.

Dokumenty wydawane w kraju pochodzenia

Dokumenty tożsamości, takie jak paszporty lub dowody osobiste, lub świadectwa stanu cywilnego, takie jak akty małżeństwa lub akty urodzenia, mogą wskazywać na przynależność (lub poprzednią przynależność) religijną wnioskodawcy. Ponadto, jeżeli wnioskodawca dokonał konwersji w kraju pochodzenia, wartość dowodową może mieć zaświadczenie o konwersji wydane przez jego wspólnotę wyznaniową, o ile zostanie uznane za autentyczne i wiarygodne.

Dokumenty wydawane w kraju azylu

Wnioskodawcy mogą przedłożyć dokumenty lub pisemne zeznania wydane przez ich wspólnotę religijną lub instytucje w kraju azylu. Dokumenty te mogą uwiarygodnić wniosek danej osoby, ponieważ świadczą o jej przynależności religijnej, a nawet o jej pozycji we wspólnocie religijnej. Dokumenty i oświadczenia złożone przez osoby trzecie służą jako dodatkowe dowody i należy je zbadać, by ustalić, czy stanowią potwierdzenie oświadczeń wnioskodawcy.

2.3.2. Badanie przeszłych prześladowań

Jeżeli wnioskodawca był w przeszłości prześladowany, punktem wyjścia będzie ustalenie **co** zaszło, **jaki** był przebieg wydarzeń (czyli w jaki sposób to się stało), **kiedy** to zdarzenie miało miejsce (i jak często), **gdzie** do tego doszło, **kto** dopuścił się prześladowania (oraz przy czyim wsparciu), **dlaczego** doszło do prześladowania (zarówno pod względem przyczyny, jak i celu) oraz **jakie to miało konsekwencje** (w tym wpływ na wnioskodawcę). W kontekście prześladowań na tle religijnym szczególnie istotne jest dokładne zbadanie poniższych tematów.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie przeszłych prześladowań

- Czy wnioskodawca doznał krzywdy lub ucierpiał z powodu swojej przynależności religijnej.
- Czy wnioskodawca doświadczył dyskryminacji z powodu swojej przynależności religijnej.
- Czy wnioskodawca doświadczył ograniczeń nałożonych na realizowane przez niego praktyki religijne i jak to na niego wpłynęło.
- Czy wnioskodawca doświadczył ograniczeń na skutek zasad narzuconych przez organ religijny i jak to na niego wpłynęło.
- Czy wnioskodawca ukrywa swoją tożsamość religijną, przekonania lub sposób życia; jakie są powody takiego zatajenia i jaki ma ono wpływ na niego (np. jak się przez to czuje).

2.3.3. Badanie obaw przed powrotem

Należy zbadać, czego wnioskodawca obawia się w przypadku powrotu do kraju pochodzenia, w tym, dlaczego wnioskodawca uważa, że takie obawy mogą się urzeczywistnić. W ramach badania przyszłych zagrożeń należy również zebrać informacje o tym, czy po powrocie wnioskodawca będzie mógł praktykować swoją religię w sposób dla niego niezbędny zgodnie z jego przekonaniami religijnymi.

Należy pamiętać, że nie można oczekiwać od wnioskodawcy ukrywania swojej przynależności religijnej lub świeckiego światopoglądu w celu uniknięcia prześladowań, jeśli życie zgodnie z wyznawanymi wartościami jest dla niego niezbędne dla zachowania tożsamości religijnej. Podobnie nie można oczekiwać od wnioskodawcy udziału w działaniach sprzecznych z jego przekonaniami religijnymi ([66]).

Przykłady tematów do zbadania w zakresie obawy przed prześladowaniem po powrocie do kraju pochodzenia

- Praktyki religijne, których realizowanie po powrocie wnioskodawca, w oparciu o swoje przekonania religijne, uważa za konieczne.
- Ograniczenia w możliwości realizowania tych praktyk przez wnioskodawcę po powrocie do kraju pochodzenia.
- Konsekwencje braku możliwości swobodnego realizowania praktyk religijnych przez wnioskodawcę.
- Ryzyko związane z przewidywaną działalnością religijną wnioskodawcy (w tym świadomość wnioskodawcy dotycząca sankcji i kar).
- Przymuszanie wnioskodawcy do dostosowania się do religii dominującej w jego kraju pochodzenia.
- Jak przymus dostosowania się do religii dominującej wpłynąłby na wnioskodawcę i jego rodzinę.
- Ryzyko, na jakie narażony jest wnioskodawca w przypadku nieprzestrzegania zasad religii dominującej.

Aby uzyskać więcej informacji na temat prześladowań na tle religijnym, zob. sekcja 1.3 „Prześladowania na tle religijnym".

2.4. Badanie, czy religia jest powodem prześladowań (związek prześladowań z religią)

Należy ustalić, czy można uzasadnić związek między prześladowaniem (którego się wnioskodawca obawia) a podłożem religijnym. Akty, które nie mają bezpośredniego związku z religią ani nie utrudniają jej wyznawania (np. burzliwe spory o ziemię), mogą jednak wynikać z przesłanek religijnych. Jak już wspomniano, przepisy prawa o charakterze powszechnym, które na pierwszy rzut oka nie są wymierzone w żadne ugrupowanie religijne, mogą jednak wprowadzać środki dyskryminacyjne wobec niektórych ugrupowań lub typów postępowania (o charakterze religijnym lub niereligijnym). Dlatego należy zbadać, czy sprawca prześladowań kierował się przesłankami dotyczącymi (rzeczywistej lub wyobrażonej) przynależności religijnej, przekonań, tożsamości lub sposobu życia wnioskodawcy.

Należy również zauważyć, że w niektórych przypadkach związek między obawą przed prześladowaniem a podłożem religijnym może również wynikać z przekonań religijnych ofiary, nawet jeśli sami sprawcy prześladowań nie działają z pobudek religijnych. Tak może być w przypadku sprzeciwu sumienia wobec służby wojskowej ze względu na religię, gdy państwo powołuje do wojska wszystkich obywateli z określonej grupy wiekowej, nie uwzględniając silnego sprzeciwu pewnych grup religijnych odmawiających noszenia broni, i nie oferuje tym

([66]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże,* przypis 16, pkt 70 i 80.

osobom żadnej służby zastępczej. W tym przypadku związek między aktem prześladowania (konieczność służby wojskowej wbrew przekonaniom lub surowa kara w razie odmowy) a podłożem religijnym mógłby jednak zostać stwierdzony, ponieważ państwo świadomie ignoruje potrzeby wynikające z przekonań religijnych. W ten sposób państwo odmawia ofierze ochrony, którą w normalnych okolicznościach mogłoby zapewnić, na przykład oferując rozwiązania alternatywne (zob. sekcja 4.4 „Osoby odmawiające służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia (obdżektorzy) ze względów religijnych").

Najważniejsze punkty, o których należy pamiętać podczas badania związku religii z prześladowaniem

- Nie można oczekiwać od wnioskodawcy znajomości konkretnej motywacji prześladowcy. Wystarczy ustalić fakty, które wywołują u danej osoby uzasadnioną obawę przed prześladowaniem ze względu na religię.
- Prześladowanie może nastąpić z więcej niż jednego powodu ujętego w konwencji (np. rasa i religia) lub z jednego powodu ujętego w konwencji i z powodu z nią niezwiązanego (np. animozje międzyludzkie i religia). Istotne jest, aby przynajmniej jeden motyw, którym kieruje się prześladowca, był ujęty w konwencji. (Zob. także sekcja 1.4.3 „Pokrywanie się uzasadnień").
- Prześladowanie może być początkowo wywołane innymi powodami (nieujętymi w konwencji), ale religia może być jego kolejną przyczyną (np. ktoś zostaje okradziony z pobudek czysto rabunkowych, ale następnie zostaje dotkliwie pobity, gdy sprawca dowiaduje się, jaką religię wyznaje ofiara napadu).
- Sprawca prześladowania może myśleć, że działa w interesie wnioskodawcy i nie chce go skrzywdzić ani ukarać (chodzi np. o szkodliwe tradycyjne praktyki narzucane w imię religii i „dla dobra" wnioskodawcy).
- W przypadku, gdy wnioskodawca twierdzi, że obawia się prześladowania ze strony podmiotów niepaństwowych z powodów niezwiązanych z religią lub z innego powodu ujętego w konwencji (rasa, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej, poglądy polityczne), można stwierdzić związek z przesłankami religijnymi, jeśli brak ochrony (np. ze strony władz państwowych) jest związany z przynależnością religijną wnioskodawcy (rzeczywistą lub przypisywaną mu). Na przykład wnioskodawca jest członkiem mniejszości religijnej i obawia się prześladowań ze strony członków większości religijnej z powodu zatargów o ziemię. Jeżeli organy państwowe odmówią wnioskodawcy ochrony z powodu jego przynależności religijnej, można stwierdzić związek z przesłanką religijną ([67]).

([67]) Artykuł 9 ust. 3 dyrektywy QD (wersja przekształcona) stanowi, że musi istnieć związek między powodami a aktami prześladowania lub brakiem ochrony przed takimi aktami.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie powodów lub motywacji prześladowania

- Pogląd wnioskodawcy na temat powodów kryjących się za aktami prześladowania oraz konkretne fakty, na których opiera swój pogląd (np. oficjalne powody podane wnioskodawcy przez sprawcę prześladowania, dlaczego stał się on celem ataku, oraz wszelka retoryka towarzysząca aktom prześladowania).
- Wszelkie wypowiedzi sprawcy prześladowania dotyczące przynależności religijnej wnioskodawcy.
- Traktowanie przez sprawców prześladowań innych członków tej samej grupy wyznaniowej.
- Wszelkie inne potencjalnie uzasadnione powody, które mogą wyjaśnić działania ewentualnych sprawców prześladowań (zwłaszcza tam, gdzie praktyki religijne są ograniczane lub zakazane).

2.5. Zbadanie, czy w kraju pochodzenia dostępna jest ochrona

Jeśli gdzieś sprawcą prześladowania jest państwo lub jego przedstawiciele, zachodzi domniemanie, że wnioskodawca zasadniczo nie ma dostępu do skutecznej ochrony. Jak określono w art. 7 dyrektywy QD (wersja przekształcona), w przypadku niepaństwowych sprawców prześladowań należy zbadać, czy władze krajowe lub partie/organizacje kontrolujące znaczną część kraju są w stanie i chcą zapewnić ochronę wnioskodawcy. Udzielona ochrona musi być skuteczna, trwała i dostępna.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie ochrony w kraju pochodzenia

- Czy wnioskodawca zwrócił się o ochronę do odpowiednich organów i jaki był wynik tego działania.
- Powody, dla których wnioskodawca nie zwrócił się o ochronę do władz krajowych (potencjalne przeszkody, poglądy wnioskodawcy na temat możliwych skutków wystąpienia o ochronę).
- Czy wnioskodawca ma wiedzę o innych członkach swojego ugrupowania religijnego, którzy zwrócili się do władz o ochronę, oraz o wyniku takiego działania.
- Wiedza wnioskodawcy na temat tego, w jaki sposób właściwe władze zazwyczaj rozpatrują zgłoszenia dotyczące prześladowań ze względu na religię (czy istnieje na nie przyzwolenie lub tolerancja dla nich?).
- Czy wnioskodawca dysponuje konkretnymi przykładami braku działań ze strony władz w przypadku, gdy ktoś ubiegał się o ochronę.

2.6. Zbadanie, czy można znaleźć alternatywę ochrony wewnętrznej

Stosownie do praktyki krajowej należy zbadać, czy wnioskodawca może uniknąć prześladowań, osiedlając się w innej części kraju pochodzenia ([68]). Należy jednak pamiętać, że

([68]) Artykuł 8 dyrektywy QD (wersja przekształcona).

w założeniu alternatywa ochrony wewnętrznej nie ma zastosowania, gdy sprawcą prześladowania jest państwo. Alternatywa ochrony wewnętrznej może mieć jednak zastosowanie, jeżeli zdolność państwa do prześladowania jest z jakiegoś powodu ograniczona lub nie istnieje w miejscu alternatywy ochrony wewnętrznej ([69]). Ponadto ocena musi koncentrować się na momencie podjęcia decyzji w sprawie wniosku o udzielenie azylu.

Przy ustalaniu miejsca, w którym można potencjalnie rozważyć przyznanie alternatywy ochrony wewnętrznej dla wnioskodawcy składającego wniosek o przyznanie ochrony międzynarodowej ze względu na religię, punktem wyjścia może być obszar, na którym członkowie tej samej wspólnoty religijnej żyją bezpiecznie. Obecność takiej wspólnoty wyznaniowej może również mieć pozytywny wpływ na możliwość osiedlenia się tam wnioskodawcy (np. wspólnota religijna może ułatwić mu dostęp do środków utrzymania lub znalezienie mieszkania).

Możliwość zastosowania w konkretnym przypadku alternatywy ochrony wewnętrznej zależy od wyniku indywidualnej oceny. Taka ocena musi gwarantować nie tylko spełnienie kryterium bezpieczeństwa, ale także możliwość odbycia przez wnioskodawcę podróży i umożliwienia mu przybycia do wskazanego miejsca. Należy również ocenić, czy zasadne jest osiedlenie się tam wnioskodawcy. Jeżeli w konkretnym przypadku przewiduje się zastosowanie alternatywy ochrony wewnętrznej, należy szczegółowo zbadać każde z tych kryteriów.

Powiązane narzędzie EUAA

Bardziej szczegółowe wskazówki można znaleźć w publikacji *Poradnik praktyczny EASO: Zastosowanie alternatywy ochrony wewnętrznej*, maj 2021.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie alternatywy ochrony wewnętrznej w przypadku wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię

- Rozkład demograficzny wspólnoty religijnej wnioskodawcy w kraju pochodzenia.
- Sytuacja osób o tej samej przynależności religijnej w różnych regionach kraju pochodzenia.
- Czy obecność innych członków ugrupowania religijnego wnioskodawcy jest niezbędna do praktykowania przez wnioskodawcę jego religii.
- Czy inni członkowie ugrupowania religijnego wnioskodawcy mogliby pomóc wnioskodawcy w osiedleniu się na obszarze alternatywy ochrony wewnętrznej (zakwaterowanie, zatrudnienie itp.).
- Czy członkowie konkretnych ugrupowań religijnych są narażeni na podwyższone ryzyko, jeśli podróżują do określonego obszaru w celu dotarcia do lokalizacji proponowanej alternatywy ochrony wewnętrznej i czy na to ugrupowanie nakładane są jakieś restrykcje, które utrudniają im dostęp do tego regionu i osiedlanie się tam.

([69]) Zob. także UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 4: Alternatywa ucieczki wewnętrznej lub przeniesienia w kontekście art. 1A ust. 2 konwencji z 1951 r. lub protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców*, HCR/GIP/03/04, 23 lipca 2003 r., pkt 13-14.

Rozdział 2: kluczowe punkty do zapamiętania

1. **Przygotowanie przesłuchania**
   - Stwórz bezpieczne (fizyczne lub wirtualne) środowisko do prowadzenia przesłuchania, pozbawione symboli religijnych i symboli nacechowanych ideologicznie, oraz zapewnij poufność rozmowy.
   - W miarę możliwości uwzględniaj prośby o zapewnienie tłumacza tej samej płci (jeśli niespełnienie tej prośby mogłoby utrudnić wnioskodawcy przedstawienie wniosku).
   - W przypadku innych próśb dotyczących tłumaczy, zapewnij wnioskodawcę, że tłumacz jest neutralny i jego zadaniem jest jedynie dokładne przetłumaczenie jego wypowiedzi.
   - Przygotowanie psychiczne:
     - bądź świadomy własnej perspektywy kulturowej i religijnej lub świeckiej;
     - bądź świadomy różnorodności i złożoności religijnej;
     - bądź świadomy istnienia uprzedzeń religijnych;
     - miej zasadne oczekiwania co do teoretycznej wiedzy wnioskodawcy na temat swojego wyznania.
   - Zapoznaj się z aktami sprawy; zwróć też uwagę na wskazówki sugerujące przynależność religijną wnioskodawcy.
   - Przeczytaj informacje o kraju pochodzenia, korzystaj ze źródeł informacji o krajach pochodzenia dotyczących religii i pamiętaj, że takie informacje mogą być niepełne.
   - Wyszukaj informacje dotyczące religii w raportach zawierających wytyczne dla poszczególnych krajów, na przykład opracowanych przez EUAA i UNHCR.
   - Przygotuj tłumacza, przekazując mu informacje o przesłuchaniu i, w miarę możliwości, udostępniając mu z wyprzedzeniem terminologię dotyczącą religii.
2. **Rozpoczęcie przesłuchania**
   - Buduj relację z wnioskodawcą.
   - Poinformuj wnioskodawcę o jego prawie do wyrażania przekonań religijnych.
   - Poinformuj wnioskodawcę o znaczeniu wyjaśnienia słów i pojęć.
3. **Prowadzenie przesłuchania**
   - Posługuj się słowami wnioskodawcy, by zdobywać dalsze informacje.
   - W miarę możliwości zadawaj pytania otwarte.

Rozdział 2: kluczowe punkty do zapamiętania

4. Meritum wniosku

- Zbadaj (przypisywaną) przynależność religijną na podstawie poniższych informacji.
  - Wiedza wnioskodawcy na temat jego religii jako wiary, sposobu życia i tożsamości. Weź pod uwagę następujące czynniki, które mogą wyjaśniać różnice w znajomości religii przez wnioskodawcę:
    - znaczenie religii dla wnioskodawcy;
    - rola wnioskodawcy we wspólnocie religijnej;
    - edukacja religijna wnioskodawcy;
    - wzajemne oddziaływanie między przynależnością religijną a kulturą;
    - czas, przez jaki wnioskodawca wyznaje nową wiarę.
  - Dokumenty dowodowe.
- Zapytaj o przeszłe prześladowania (co się stało, jak, kiedy, gdzie, dlaczego, kto to zrobił i jakie były tego konsekwencje).
- Zapytaj o obawę przed powrotem.
- Zbadaj związek z religią, pamiętając o następujących kwestiach:
  - nie można oczekiwać od wnioskodawcy znajomości konkretnej motywacji prześladowcy;
  - prześladowanie może odbywać się z wielu powodów związanych z poglądami;
  - prześladowanie może rozpocząć się z jednego powodu, a religia może stać się jego kolejną przyczyną;
  - sprawca prześladowania może uważać, że działa dla dobra wnioskodawcy;
  - brak ochrony ze strony państwa może być związany z religią wnioskodawcy.
- Zapytaj o ochronę dostępną w kraju pochodzenia.
- W odpowiednich przypadkach zapytaj o alternatywę ochrony wewnętrznej.

5. Zakończenie przesłuchania

- Uzyskaj od wnioskodawcy potwierdzenie, że miał możliwość przekazania wystarczających informacji dotyczących wniosku.

3. Zalecenia dotyczące skutecznego prowadzenia przesłuchania

Rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względów religijnych często wymaga zaangażowania znacznych zasobów. Przygotowanie decyzji może wymagać wielu przesłuchań i długiego czasu. Przedłużająca się procedura rozpatrywania wniosków może niekorzystnie wpływać na wnioskodawców, którzy pozostają w stanie niepewności i nie mogą rozpocząć nowego życia w kraju azylu. Nadwyrężenie zasobów i wynikające z tego zaległości nie są korzystne także dla organów rozstrzygających.

3.1. Zalecenia dla pracowników prowadzących sprawę

3.1.1. Zalecenia

✓ Wybierz tylko te tematy, które są istotne w konkretnym przypadku.

Przy zgłębianiu podczas przesłuchania tematów (np. wymienionych w rozdziale 4) nie ma potrzeby metodycznego omawiania każdego z nich. Znajomość różnych aspektów i zagadnień istotnych w przypadku wniosków, których podstawą są kwestie religijne, pomoże Ci prowadzić przesłuchanie w sposób elastyczny i nie skupiać się na temacie niemającym związku z profilem wnioskodawcy. Koncentruj się tylko na tematach, które są istotne dla konkretnego przypadku wnioskodawcy w zależności od jego profilu i przedstawionej sytuacji.

Powinieneś także wiedzieć, kiedy przestać, jeżeli już wystarczająco zbadałeś temat. Na przykład jeśli z wytycznych dotyczących danego kraju wiadomo, że członkowie mniejszości religijnej z tego kraju pochodzenia są z zasady narażeni na prześladowanie, nie ma potrzeby szczegółowego badania kwestii ryzyka w sytuacji powrotu. Powinieneś więc raczej skoncentrować przesłuchanie na zbadaniu przynależności religijnej wnioskodawcy.

✓ Podczas przesłuchania weź pod uwagę wszystkie wskaźniki wiarygodności.

W złożonych sprawach, takich jak wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię, zwłaszcza gdy brak informacji o kraju pochodzenia, pracownicy prowadzący sprawę zwykle uznają liczbę szczegółowych informacji przekazanych przez wnioskodawcę za jedyne kryterium wiarygodności. Skutkuje to długotrwałym wypytywaniem o szczegóły przedstawianej przez wnioskodawcę relacji. Pamiętaj, że duża szczegółowość nie jest jedynym wskaźnikiem wiarygodności, który będzie miał wpływ na jej ocenę. Inne istotne wskaźniki wiarygodności to swoistość (osobiste, indywidualne i niepowtarzalne cechy relacji wnioskodawcy), wewnętrzna spójność i konsekwencja, wiarygodność i zgodność z innymi dowodami.

Chociaż ogólnie rzecz ujmując, wysoki poziom szczegółowości jest wskaźnikiem wiarygodności, należy pamiętać, że brak szczegółów nie zawsze oznacza niską wiarygodność. Ocena zawsze zależy od osobistej sytuacji wnioskodawcy.

Pamiętaj, że kryteria wiarygodności również mają pewne granice. Kryteria te mają umożliwić Ci stwierdzenie z należytą zasadnością, czy można przyjąć dany fakt, natomiast nie zawsze niezbędne jest ustalenie prawdy ponad wszelką wątpliwość. W szczególności istnieją ograniczenia co do zakresu, w jakim wierzenia i przekonania można uznać za autentyczne.

✓ Uzyskaj wiedzę na temat deklarowanej obecnej i poprzedniej religii wnioskodawcy.

Twoim obowiązkiem jako pracownika prowadzącego sprawę jest odpowiednie przygotowanie się do przeprowadzenia przesłuchania i wcześniejsze zdobycie niezbędnej podstawowej wiedzy na temat sprawy. W przypadku wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię przygotowanie będzie obejmować zapoznanie się z odpowiednią terminologią, pojęciami, instytucjami i praktykami, w tym, w stosownych przypadkach, istniejących w kraju, w którym złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej (tj. konwersja sur place). Religie oraz sposób ich wyznawania i praktykowania różnią się do tego stopnia, że podobny zestaw pytań może być właściwy w przypadku jednego rodzaju religii lub wyznania, ale nie w przypadku innego. Odpowiednia znajomość danej religii pozwoli Ci uniknąć zadawania nieistotnych pytań.

✓ Zbierz informacje niezbędne do oceny ryzyka.

Podczas przesłuchania postaraj się zebrać informacje, które umożliwią Ci dokonanie ostatecznej oceny ryzyka. Punktem wyjścia badania powinny być obawy wnioskodawcy przed powrotem do kraju pochodzenia lub związane z tym zagrożenia. Zapytaj wnioskodawcę, w jaki sposób powrót do kraju pochodzenia wpłynąłby na niego pod względem praktyk religijnych i przekonań, jak poradziłby sobie z potencjalnymi restrykcjami i jakie konsekwencje powrót miałby dla niego osobiście. Pamiętaj, aby przed dokonaniem oceny wiarygodności przekonań religijnych wnioskodawcy w wystarczającym stopniu zbadać sposób postrzegania sprawcy prześladowania. Jeśli będziesz prowadzić przesłuchanie pod kątem takiej perspektywicznej oceny ryzyka, nie stracisz czasu na zbędne analizy (na przykład znajomości religii przez wnioskodawcę lub jego postępowania w kraju azylu).

✓ Korzystaj z technik skutecznego zadawania pytań.

Jeżeli wnioskodawca nie udzieli zadowalającej odpowiedzi na jakieś pytanie, nie powtarzaj go wielokrotnie. W takim przypadku od początku upewnij się, że wnioskodawca rozumie, dlaczego zadajesz określone pytanie i czego od niego oczekujesz (pod względem szczegółowości, konkretów itp.). Jeżeli pomimo tych wstępnych wyjaśnień wnioskodawca nie potrafi w zadowalający sposób udzielić odpowiedzi na pytanie, powiedz mu, dlaczego jego odpowiedź nie jest dla Ciebie wystarczająca (np. jest zbyt niekonkretna, bardzo lakoniczna) i zapytaj, dlaczego tak właśnie odpowiada. W ten sposób wnioskodawca będzie miał możliwość udzielenia jak najbardziej adekwatnej odpowiedzi lub wyjaśnienia, dlaczego nie jest w stanie tego zrobić.

3.1.2. Czego nie należy robić

× Nie skupiaj się nadmiernie na wiedzy teoretycznej/teologicznej.

Od wnioskodawcy oczekuje się przynajmniej elementarnej znajomości teoretycznych założeń wyznawanej religii. W zależności od poziomu wykształcenia wnioskodawcy i innych czynników (np. gdy twierdzi, że uczęszczał na lekcje religii lub w inny sposób zapoznawał się z teoretycznymi założeniami religii lub mówi, w jaki sposób doświadcza swojej religii), można oczekiwać bardziej zaawansowanej wiedzy. Przesłuchanie nigdy jednak nie powinno być „egzaminem" z religii. Powinieneś mieć realistyczne oczekiwania co do poziomu wiedzy wnioskodawcy i nie poświęcać nadmiernej uwagi kwestiom wiedzy teoretycznej kosztem innych elementów, które są bardziej istotne dla oceny wniosku. Pamiętaj, że religia to nie tylko to, co wnioskodawca wie o doktrynie religijnej (religia jako wiara), ale także to, w jaki sposób dana osoba identyfikuje się ze wspólnotą religijną (religia jako tożsamość) i jak ją praktykuje w życiu codziennym (religia jako sposób życia). Istotność każdego z tych aspektów będzie zależała od indywidualnego doświadczenia wnioskodawcy.

× Nie poświęcaj zbyt wiele czasu na badanie kwestii formalnej konwersji.

W przypadkach, gdy miał miejsce formalny rytuał konwersji (np. chrzest), nie poświęcaj zbyt wiele czasu na omawianie tego wydarzenia. Często fakt, że dana osoba została na

przykład ochrzczona, nie jest głównym czynnikiem decydującym w ocenie ryzyka po powrocie. Podczas przesłuchania poświęć wystarczająco dużo czasu kwestii szczerości nowej wiary i wynikających z niej zmian w życiu. Skoncentrowanie się na tych aspektach, a nie na wiarygodności formalnego aktu konwersji, pozwoli zebrać informacje istotne dla oceny ryzyka i będzie bardziej pomocne przy podejmowaniu decyzji.

× Nie koncentruj się zbytnio na badaniu wiarygodności i istotności dokumentów dowodowych.

Czasami od razu widać, że dokumenty przedstawione przez wnioskodawcę (np. akt chrztu czy zaświadczenia o przynależności wydane przez instytucje religijne) są wiarygodne i istotne. W takim przypadku możesz zrezygnować z zadawania wielu pytań dotyczących tych dokumentów i zaoszczędzić dużo czasu.

3.2. Zalecenia dla organów rozpatrujących wnioski o udzielenie azylu

Oprócz wskazówek dla pracowników prowadzących sprawę opracowano następujące dobre praktyki dla organów rozpatrujących wnioski o udzielenie azylu.

✓ Należy udostępnić tłumaczom terminologię z dziedziny religii.

Stosowana terminologia może być bardzo specyficzna dla danego przedmiotu, zwłaszcza w przypadku konwersji, i może wykraczać poza możliwości wielu tłumaczy ustnych, niezależnie od ich biegłości językowej. W takich przypadkach organ rozstrzygający może wesprzeć tłumaczy ustnych, udostępniając im wykaz terminów i ich tłumaczenia na powszechnie używane języki, na przykład wykaz terminów związanych z chrześcijaństwem w języku arabskim. Umożliwi to poprawę jakości i skuteczności przesłuchania, gdyż pozwoli uniknąć przerw, jakich tłumacz potrzebuje na wyszukanie odpowiedniego tłumaczenia terminu.

✓ Należy udostępnić wytyczne dla danego kraju dotyczące wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię.

Podstawą wytycznych dla poszczególnych krajów jest wspólna analiza informacji o kraju pochodzenia. Kierują one uwagę pracownika prowadzącego sprawę na kluczowe kwestie, które należy rozstrzygnąć podczas przesłuchania. Na przykład jeśli wytyczne dla danego kraju mówią, że członkowie określonej wspólnoty religijnej w tym kraju bywają ofiarami grupowych prześladowań, głównym tematem przesłuchania będzie przynależność religijna wnioskodawcy, natomiast nie będzie konieczne wnikliwe badanie kwestii przeszłych prześladowań lub obaw przed nimi.

✓ Zaleca się współpracę z instytucjami religijnymi i organizacjami wyznaniowymi na szczeblu krajowym w celu poprawy jakości i przydatności wydawanych przez nie dokumentów.

Instytucje religijne i organizacje wyznaniowe są często zaangażowane w udzielanie pomocy osobom ubiegającym się o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię. Współpraca z takimi podmiotami może zatem prowadzić do wydawania bardziej wiarygodnych dokumentów, które zawierają informacje istotne dla wniosku o udzielenie azylu (np. czas i miejsce ceremonii chrztu, termin i czas trwania edukacji religijnej, związek między wystawcą dokumentu a wnioskodawcą, rola i działalność wnioskodawcy we wspólnocie religijnej, stanowisko osoby, która podpisała lub wydała dokument).

✓ Zaleca się współpracę z instytucjami religijnymi i organizacjami wyznaniowymi i uzyskiwanie ich opinii na temat wytycznych dla poszczególnych krajów w kwestiach dotyczących religii.

Instytucje religijne mogłyby doradzać organom rozstrzygającym, jak uniknąć nierealistycznych oczekiwań lub formułowania nadmiernie skomplikowanych lub abstrakcyjnych pytań. Organy rozstrzygające mogłyby natomiast wyjaśniać instytucjom religijnym procedurę azylową, dzięki czemu ich ewentualne relacje z wnioskodawcami byłyby oparte później na rzetelnych informacjach. Taka dwustronna współpraca mogłaby przyczynić się do poprawy jakości stosowanych wewnętrznie wytycznych i strategii prowadzenia przesłuchań.

4. Najczęściej spotykane wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na religię

Niniejszy rozdział zawiera wskazówki dotyczące przeprowadzania przesłuchań wnioskodawców w pięciu najczęstszych przypadkach, gdy powodem prześladowania jest religia:

- Konwersja na inną religię (sekcja 4.1);
- Porzucenie religii (sekcja 4.2);
- Mniejszości religijne (sekcja 4.3);
- Osoby odmawiające służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia (obdżektorzy) ze względów religijnych (sekcja 4.4);
- Prześladowania religijne ze względu na płeć (sekcja 4.5);

Dla każdego rodzaju wniosku podano wskazówki dotyczące odpowiednich tematów, które należy poruszyć podczas przesłuchania, oraz sposobu ich poruszenia. Tematy wymagające zbadania dotyczą charakterystycznych aspektów każdego rodzaju wniosku i uzupełniają wskazówki przedstawione w poprzednim rozdziale.

Jeśli chodzi o tematy wymagające zbadania, które omawiamy poniżej dla każdego rodzaju wniosku, pamiętaj o następujących kwestiach.

✓ Tematy do zbadania nie zastępują przedstawianej swobodnie relacji.

Badanie tematów istotnych dla danego rodzaju wniosku nigdy nie powinno zastępować swobodnej relacji, którą zawsze należy uważać za główny element przesłuchania.

✓ Nie w każdym przypadku należy badać wszystkie tematy.

Gdy przesłuchujesz wnioskodawcę, którego wniosek o udzielenie azylu należy do odpowiedniej kategorii, nie ma konieczności poruszania wszystkich tematów wymienionych poniżej w sekcjach dotyczących różnych rodzajów wniosków o udzielenie azylu. Tematy do zbadania będą się różnić w zależności od konkretnego przypadku i trzeba je będzie dostosować w zależności od relacji wnioskodawcy i sytuacji w kraju jego pochodzenia.

✓ Podstawą wyboru tematów do zbadania powinna być relacja wnioskodawcy.

Potraktuj relację wnioskodawcy jako podstawę do ustalenia, które tematy wymagają dalszego zbadania. Poniższa lista tematów nie jest wyczerpująca, a podczas przesłuchania można je poruszać w innej kolejności.

4.1. Konwersja na inną religię

Tematem tego rozdziału są przesłuchania wnioskodawców, którzy dobrowolnie dokonali konwersji na nową religię. O „konwersji” na ateizm, agnostycyzm lub niereligijny system

wierzeń mowa jest w sekcji 4.2 „Porzucenie religii na rzecz ateizmu, agnostycyzmu lub niereligijnego systemu przekonań".

Okoliczności, w jakich doszło do konwersji wnioskodawcy, mogą być bardzo różne. Proponowane poniżej tematy do zbadania pomogą Ci podejść do tematu konwersji bez uprzedzeń i z otwartością na kwestie różnorodności. Należy również pamiętać, że proces konwersji mógł zostać przeprowadzony w całości w kraju pochodzenia, mógł rozpocząć się w kraju pochodzenia i zakończyć w kraju azylu lub mógł mieć miejsce w całości w kraju azylu ([70]).

Tematy do zbadania są następujące:

- Poprzednio wyznawana religia lub poprzednie wyznanie (sekcja 4.1.1);
- Proces konwersji (sekcja 4.1.2);
- Wyznawanie nowej religii (sekcja 4.1.3);
- Dokumenty dowodowe (sekcja 4.1.4);
- Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia (sekcja 4.1.5);
- *Wnioski* sur place (sekcja 4.1.6);

Wykres 6. Konwersja na inną religię

Praktyczne przykłady przedstawione w poniższych sekcjach dotyczą głównie konwersji na chrześcijaństwo, ponieważ taka konwersja występuje najczęściej we wnioskach o udzielenie azylu w państwach UE+. Tematy te można jednak wykorzystać do badania kwestii konwersji na dowolną religię.

([70]) Odpowiednie wytyczne UNHCR to: *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 6*, 2004, *tamże*, przypis 12.

4.1.1. Poprzednio wyznawana religia lub poprzednie wyznanie

Poniższe wskazówki dotyczą sekcji 4.1 „Konwersja na inną religię" oraz 4.2 „Porzucenie religii".

Zebrane informacje na temat poprzednio wyznawanej religii lub poprzedniego wyznania będą przydatne w badaniu motywacji do konwersji. Umieszczają one wniosek o konwersję we właściwym kontekście i dostarczają podstawowej wiedzy potrzebnej do zrozumienia procesu konwersji.

(a) Znaczenie religii w przeszłości wnioskodawcy

Znaczenie, jakie religia miała w procesie wychowania wnioskodawcy oraz dla jego rodziny i otoczenia przed konwersją, ma wpływ na sposób jego obecnego postrzegania nowej religii. W związku z tym istotne jest zbadanie znaczenia, jakie wnioskodawca przypisywał swojemu wyznaniu, na ile identyfikował się z nim lub w jakim stopniu religia stanowiła dla wnioskodawcy sposób życia. Odpowiedzi wnioskodawcy dotyczące tych tematów pomogą Ci zrozumieć jego osobistą ścieżkę konwersji i skoncentrować się na odpowiednich pytaniach oraz wychwycić potencjalne niespójności.

Należy pamiętać, że często konwertyci są znacznie bardziej zaangażowani w swoją nową religię lub praktykują ją z większą gorliwością niż miało to miejsce w przypadku wcześniej wyznawanej religii. Taką zmianę stylu uczestnictwa w praktykach religijnych można wyjaśnić wpływem, jaki obecna religia wywiera na życie wnioskodawcy, a sama taka zmiana nie powinna być uważana za niekonsekwencję.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie roli religii w przeszłości wnioskodawcy

Religia wnioskodawcy jako system przekonań

- Związek wnioskodawcy z jego wcześniej wyznawaną religią oraz rola, jaką miała ona w kształtowaniu jego światopoglądu w czasach przed konwersją.
- Potencjalne pytania lub wątpliwości wnioskodawcy dotyczące jego wcześniejszego wyznania.
- Reakcje rodziny lub odpowiednich instytucji (szkoły, miejsca kultu itp.) na wątpliwości wnioskodawcy.
- Stosunek wnioskodawcy do tych reakcji lub jego odczucia wobec nich.

Religia wnioskodawcy jako tożsamość

- Życie wnioskodawcy we wspólnocie religijnej i więzi społeczne wśród jej członków oraz czy wnioskodawca pamięta konkretne sytuacje, w których doświadczył istnienia tych więzi (w sposób pozytywny lub negatywny).

Religia wnioskodawcy jako sposób życia

- Sposób praktykowania religii w życiu codziennym w rodzinie wnioskodawcy oraz przez członków społeczności.
- Wszelkie szczególne doświadczenia związane z religią w rodzinie wnioskodawcy.
- Obchodzenie świąt religijnych, wydarzeń i rytuałów religijnych oraz związane z nimi odczucia wnioskodawcy. Na przykład wnioskodawca może wspominać niektóre praktyki religijne z mieszanymi uczuciami.

(b) Obecny pogląd wnioskodawcy na poprzednio wyznawaną religię

Zbadaj aktualny pogląd wnioskodawcy na jego poprzednią religię, ale nie oczekuj, że wnioskodawca wyrazi wobec niej wyłącznie negatywne odczucia. Nie jest niczym niezwykłym, że wnioskodawcy mają pozytywne nastawienie przynajmniej do niektórych aspektów wyznawanej poprzednio religii.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie aktualnych poglądów wnioskodawcy na wyznawaną poprzednią religię

- Czy stosunek wnioskodawcy do wyznawanej poprzednio religii uległ zmianie.
- Jeśli tak, to w jaki sposób stosunek ten się zmienił, zwłaszcza jeśli wnioskodawca obecnie uznaje niektóre aspekty swojej poprzedniej religii za trudne lub wręcz problematyczne.
- Odczucia wnioskodawcy wobec tradycji i kontaktów społecznych związanych z poprzednio wyznawaną religią, np. czy brakuje mu teraz pewnych jej aspektów, a jeśli tak, to w jaki sposób radzi sobie z tym brakiem.

W niektórych przypadkach wnioskodawcy, którzy dokonali konwersji na inną religię lub wybrali niereligijny tryb życia, mieli silne związki z wyznawaną poprzednią religią. Mogli być przywódcami religijnymi, studiować teologię lub oddawać się regularnym praktykom religijnym. W takich przypadkach warto dokładnie zbadać, co skłoniło wnioskodawcę do porzucenia poprzednio wyznawanej religii. Zasadniczo oczekuje się, że wnioskodawca będzie w stanie przedstawić wystarczające, spójne, wiarygodne i szczegółowe informacje o tym, w jaki sposób i dlaczego porzucił uprzednio wyznawaną przez siebie religię, także jeśli uwzględni się czynniki, które mogą mieć wpływ na jego zdolność podania niezbędnych informacji szczegółowych.

4.1.2. Proces konwersji

Konwersja religijna to proces bardzo osobisty i indywidualny. Nie ma jednego ustalonego wzorca jej przebiegu. Skup się raczej na doświadczeniach, myślach i uczuciach, które skłoniły wnioskodawcę do konwersji, a nie na jego znajomości zasad nowej religii. Czas potrzebny wnioskodawcy na konwersję może być bardzo różny: czasami dochodzi do niej bardzo szybko; czasami jest ona wynikiem dłuższego intelektualnego i emocjonalnego procesu odchodzenia od poprzedniej religii lub braku religijności i przyjmowania nowej wiary. Badając odczucia wnioskodawcy podczas procesu konwersji należy pamiętać, że w zależności od pochodzenia kulturowego niektórzy wnioskodawcy mogą nie być przyzwyczajeni do mówienia o swoich odczuciach.

Nie ma ustalonego wzorca procesu konwersji, natomiast w ujęciu ogólnym proces ten zwykle obejmuje elementy przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 7. Najczęstsze elementy procesu konwersji

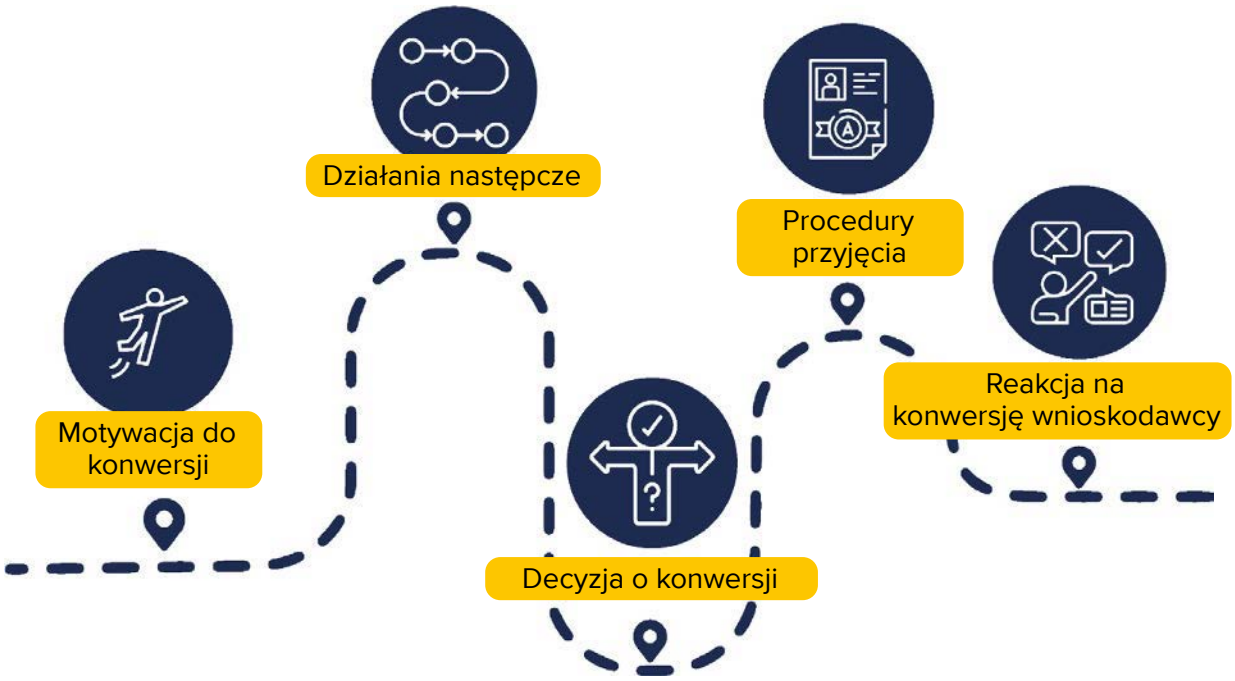

(a) Motywacja do konwersji

Konwersji można dokonać na różne sposoby i z różnych powodów, w tym z powodów intelektualnych, mistycznych, eksperymentalnych, uczuciowych, czy w wyniku przebudzenia świadomości ([71]). Element, który uruchomił proces konwersji, należy badać bez uprzedzeń, bez względu na to, jak niezwykła może się wydawać relacja wnioskodawcy.

Motywację do konwersji może wywołać czynnik o charakterze aktywnym lub biernym lub kombinacja obu rodzajów czynników.

- **Czynniki aktywne**

  W przypadku czynników aktywnych wnioskodawca sam dąży do znalezienia innej religii. Ten proces może zająć więcej czasu i może wywierać bardziej stopniowy efekt emocjonalny niż w przypadku czynnika biernego, który bywa doświadczany bardziej jako objawienie. Zbadanie tej kwestii podczas przesłuchania może zająć więcej czasu, ale prawdopodobnie wnioskodawca będzie potrafił wyjaśnić ją w bardziej racjonalny sposób.

- **Czynniki bierne**

  Biernym czynnikiem skłaniającym do konwersji może być m.in. sen, wizja lub sytuacja odbierana jako cud lub objawienie. Taka konwersja często następuje szybko i ma silne podłoże emocjonalne. Co więcej, może wystąpić bez wcześniejszego zainteresowania wnioskodawcy inną religią.

Proces konwersji mogą też uruchomić czynniki „odpychające” i „przyciągające”.

([71]) Kéri, S. i Sleiman, C., „Religious conversion to Christianity in Muslim refugees in Europe”, *Archive for the Psychology of Religion*, 2017, t. 39, s. 283–294.

- **Czynniki „odpychające”** skłaniają wnioskodawcę do porzucenia poprzedniego wyzwania. Na przykład wnioskodawca dostrzega pewne rozbieżności w obrębie swojej poprzedniej religii, takie jak nieprzestrzeganie zasad lub obrzędów przez przywódców religijnych. Być może wnioskodawca próbuje dzielić się swoimi wątpliwościami, ale nie znajduje odpowiedzi, a ponadto otrzymuje ostrzeżenia, aby nie poruszał takich kwestii. W wyniku rozczarowań wnioskodawca odwraca się od dotychczasowego wyzwania.
- **Czynniki „przyciągające”** zachęcają wnioskodawcę do zainteresowania się nową religią. Na przykład w nowej religii znajduje on satysfakcjonującą koncepcję miłości bożej i odpuszczenia grzechów. Wnioskodawca może również uznać doktrynę i dogmat nowej religii za atrakcyjne na poziomie intelektualnym. Te aspekty przemawiają do wnioskodawcy i prowadzą go w stronę nowej religii. Ponadto często konwersja ma miejsce w kontekście związków małżeńskich, gdy jeden z partnerów przyjmuje religię drugiego partnera, co jest warunkiem zawarcia małżeństwa (zob. też sekcja 4.5.3 „Związki/małżeństwa międzywyznaniowe”). Innym czynnikiem przyciągającym może być działalność charytatywna prowadzona przez instytucje religijne, gdy wnioskodawca doznaje poczucia przynależności do wspólnoty religijnej i opieki z jej strony.

Proces konwersji wnioskodawcy należy dokładnie zbadać podczas przesłuchania.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie motywacji do konwersji

- Należy dokładnie zbadać przyczynę konwersji wnioskodawcy (konkretne sytuacje, zdarzenia, doświadczenia lub okoliczności, które skłoniły wnioskodawcę do rozpoczęcia procesu konwersji).
- Wszelkie potencjalne kluczowe momenty na drodze wnioskodawcy do zmiany wyznawanej religii (np. po przeczytaniu informacji o chrześcijaństwie w internecie wnioskodawca postanawia zapytać znajomego chrześcijanina o tę religię, a później po raz pierwszy wchodzi do kościoła).
- Doświadczenia, myśli i odczucia wnioskodawcy podczas całego procesu (rozterki, wewnętrzne konflikty, wątpliwości, podekscytowanie pewnymi aspektami itp.).
- Inne osoby zaangażowane w proces konwersji (w stosownych przypadkach):
  - relacja wnioskodawcy z tymi osobami;
  - w jaki sposób osoby te wpłynęły na decyzję wnioskodawcy o konwersji.
- W stosownych przypadkach należy zapytać, czy istniały jakieś szczególne powody, które skłoniły wnioskodawcę do wybrania określonego wyznania.

(b) Działania następcze

Niezależnie od tego, co zapoczątkowało proces konwersji i jak do niego doszło, stanowił on dla wnioskodawcy przeżycie duchowe. Jakie konkretne działania podjął wnioskodawca po odczuciu motywacji do konwersji?

Przykłady tematów do zbadania w zakresie działań następczych

- Reakcja wnioskodawcy na czynniki skłaniające do konwersji.
- Sposób poszukiwania i zdobywania informacji na temat nowej religii oraz rodzaje wykorzystanych źródeł (np. broszury, książki, źródła internetowe, takie jak filmy lub podcasty na YouTube, radio, DVD, telewizja itp.).
- Czy wnioskodawca podejmował jakieś starania w celu nawiązania kontaktu z członkami nowej wspólnoty religijnej:
  - jeśli tak, w jaki sposób się z nimi skontaktował;
  - jeśli nie, co mu w tym przeszkodziło.
- Czy wnioskodawca czytał lub studiował święte teksty nowej religii. Jeżeli tak,
  - które;
  - w jaki sposób wnioskodawca na nie natrafił.
- Udział wnioskodawcy w spotkaniach, nabożeństwach lub kursach religijnych (jeśli ma zastosowanie):
  - wspomnienia wnioskodawcy o tym, jak został przyjęty przez członków społeczności;
  - wspomnienia wnioskodawcy dotyczące szczególnych zdarzeń, jakie wtedy wystąpiły;
  - czy wnioskodawca napotkał barierę językową, a jeśli tak, to w jaki sposób udało mu się ją pokonać.
- Jeżeli konwersja miała miejsce w kraju pochodzenia:
  - czy wnioskodawca uczestniczył w jakichś nielegalnych lub zabronionych praktykach religijnych;
  - czy zastosowano jakieś środki bezpieczeństwa, by nie doszło do wykrycia.
- Jeśli były jakieś aspekty nowej religii, co do których wnioskodawca miał wątpliwości:
  - w jaki sposób wnioskodawca sobie z nimi poradził;
  - czy ktoś pomógł wnioskodawcy w uzyskaniu niezbędnych odpowiedzi.
- Myśli i obawy wnioskodawcy w okresie przed podjęciem ostatecznej decyzji o konwersji

(c) Decyzja o konwersji

Po zbadaniu procesu konwersji wnioskodawcy należy skoncentrować się na jego ostatecznej decyzji o przejściu na nową religię. W badaniu tego aspektu pomocne będą poniższe wskazówki. Należy pamiętać, że decyzja o konwersji może nie być jednoznaczna w oczach wnioskodawcy i że nie jest niczym niezwykłym, że konwertyci nadal mają poważne wątpliwości co do swojej konwersji, nawet już po jej dokonaniu. Nie oznacza to, że konwersja jest mniej autentyczna. Nierzadko przekonaniom religijnym towarzyszy mnóstwo wątpliwości.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie decyzji o konwersji

- Ostateczne przyjęcie nowej religii przez wnioskodawcę (w tym jego czas i okoliczności).
- Czy wnioskodawca podzielił się wcześniej z kimś przemyśleniami na temat konwersji i z jaką reakcją się spotkał.
- Czy zastanawiał się nad konsekwencjami dokonania konwersji dla swojego dalszego życia.
- Przemyślenia wnioskodawcy na temat radzenia sobie z wynikającymi z niej zagrożeniami.

(d) Procedury przyjęcia

Nowa religia może wymagać od wnioskodawcy poddania się określonej formalnej procedurze przyjęcia, ceremonii lub rytuałowi (takiemu jak przyjęcie chrztu w celu przejścia na chrześcijaństwo lub wyrecytowanie wyznania wiary przy przejściu na islam). Jednak nie zawsze tak się dzieje. W niektórych religiach nie ma wymogu żadnych szczególnych formalności związanych z konwersją.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie procedury przyjęcia

- Czy odbyła się jakaś procedura konwersji (jeśli tak, kiedy i gdzie miała ona miejsce).
- Opis procesu przyjęcia, w tym wszelkich przygotowań (np. kursów).
- Sposób, w jaki wnioskodawca postrzegał proces konwersji i co on oznaczał dla niego osobiście (obserwacje, wrażenia, przemyślenia).
- Aspekty praktyczne, takie jak:
  - uzgodnienia logistyczne;
  - środki podjęte w celu uniknięcia wykrycia przez władze, w zależności od kraju, w którym przeprowadzono procedurę przyjęcia.
- Jeżeli wnioskodawca nie przebył jeszcze procedury konwersji, powód oraz ewentualne plany poddania się tej procedurze w przyszłości.

(e) Reakcje na konwersję wnioskodawcy

Kiedy konwersja wnioskodawcy na inną religię wychodzi na jaw, rodzina lub otoczenie wnioskodawcy zwykle w jakiś sposób reagują na tę wiadomość, zwłaszcza jeśli wnioskodawca pochodzi z kraju lub rodziny, w których jego nowa religia jest zakazana lub nie jest akceptowana.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie konwersji wnioskodawcy

- Gdy konwersja wnioskodawcy nie jest tajemnicą dla otoczenia:
  - w jaki sposób konwersja wnioskodawcy została ujawniona;
  - jak wnioskodawca dowiedział się o ujawnieniu konwersji.
- Postrzeganie konwersji wnioskodawcy przez jego rodzinę lub otoczenie i możliwe reakcje:
  - czy relacje wnioskodawcy z członkami jego rodziny zmieniły się po tym, jak dowiedzieli się oni o jego konwersji;
  - jeśli tak, w jaki sposób zmieniły się te relacje i czy przy podejmowaniu decyzji o konwersji wnioskodawca miał wsparcie rodziny lub innych osób.
- Inne zdarzenia, które być może są skutkiem konwersji.
- Jeżeli rodzina lub otoczenie wnioskodawcy nie wiedzą o konwersji wnioskodawcy, jakie są tego przyczyny.
- Jeżeli wnioskodawca zamierzał zataić fakt dokonania konwersji:
  - jakie były powody zatajenia, np. czy wnioskodawca spodziewał się negatywnych reakcji i co skłoniło go do oczekiwania takich reakcji;
  - jakie środki podjął wnioskodawca w celu zatajenia konwersji, na przykład czy uczestniczyły w rytuałach i obchodach poprzednio wyznawanej religii, aby nie wzbudzać podejrzeń;
  - czy dzięki podjętym środkom udało się wnioskodawcy zataić fakt dokonania konwersji;
  - jakie były wewnętrzne procesy, doświadczenia, myśli i odczucia wnioskodawcy ukrywającego swoją decyzję o konwersji przed członkami rodziny lub otoczeniem.

4.1.3. Wyznawanie nowej religii

Kolejną istotną częścią badania wniosków składanych po konwersji jest życie wnioskodawcy po jej dokonaniu. Możesz po prostu poprosić wnioskodawcę o porównanie swojego życia przed konwersją i po niej. Informacje przekazane przez wnioskodawcę w tym zakresie są istotne dla oceny ryzyka. Pozwolą Ci one zrozumieć znaczenie nowej religii dla tożsamości lub sposobu życia wnioskodawcy, zwłaszcza jeśli chodzi o wszelkie zmiany w zachowaniu i ich wpływ na jego życie po powrocie do kraju pochodzenia.

(a) Wpływ konwersji na życie wnioskodawcy

Należy dokładnie zbadać zmiany w życiu wnioskodawcy po konwersji, koncentrując się zarówno na zmianach pozytywnych, jak i negatywnych. Należy pamiętać, że wnioskodawcy mogą niechętnie mówić o zmianach negatywnych z obawy, że ich konwersja może nie zostać uznana za autentyczną. Tutaj pomocne może być przypomnienie wnioskodawcy, że sam fakt zgłaszania wątpliwości lub zastrzeżeń do nowej religii nie będzie uznawany za dowód na nieautentyczność konwersji.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie wpływu konwersji i zmian po niej

- Doświadczenia wnioskodawcy po konwersji na nową religię.
- Zmiany, których doświadczył wnioskodawca, zarówno negatywne, jak i pozytywne.
  - Na przykład wnioskodawca może w nowej religii odczuwać intensywniejszy kontakt z boskością, podczas gdy wcześniej modlił się w sposób mechaniczny. Jednak niektóre rytuały nowej religii mogą być dla wnioskodawcy niekomfortowe.
- Myśli i emocje wnioskodawcy związane z takimi zmianami.
- Jak nowa religia kształtuje życie prywatne wnioskodawcy. Na przykład osoby po dokonaniu konwersji na chrześcijaństwo mogą poświęcać czas na modlitwę, czytanie Pisma Świętego itp.

(b) Wiedza

Badanie konwersji wnioskodawcy nie powinno koncentrować się wyłącznie na pytaniach dotyczących znajomości doktryny religijnej. Zakres, w jakim ten temat powinien zostać zbadany, będzie zależał od indywidualnych okoliczności wnioskodawcy i sposobu praktykowania nowej religii. Ponadto poziom wiedzy wnioskodawcy będzie zależał od otrzymanej edukacji religijnej oraz wymagań nowej religii w zakresie wiedzy. Niektóre grupy religijne, takie jak niektóre wyznania judaistyczne, wymagają długich studiów przed dokonaniem konwersji i kładą duży nacisk na posiadaną wiedzę, a inne religie nie mają takiego wymogu (więcej wskazówek na ten temat można znaleźć w sekcji 2.3.1 „Badanie przynależności religijnej”).

Wysokiego poziomu wiedzy oczekuje się od wnioskodawcy, który sam zainicjował proces własnej konwersji, czytając i analizując książki i artykuły z różnych źródeł (np. mediów społecznościowych, internetu) oraz gromadząc informacje na temat różnych aspektów nowej religii, zanim podjął ostateczną decyzję o konwersji. Natomiast jeśli poziom wiedzy wnioskodawcy jest niski w takim stopniu, że nie jest on w stanie opisać zasadniczych podstaw swojej nowej religii, konieczne jest dokładne zbadanie przyczyn takiego stanu rzeczy. Należy również pamiętać, że praktyki religijne, wierzenia i instytucje różnią się znacznie w obrębie różnych religii. Na przykład w przypadku konwersji na chrześcijaństwo istnieje wiele różnic między kościołami, kongregacjami i wyznaniami. Badanie wiedzy wnioskodawcy nie oznacza jednak, że przesłuchanie powinno przybrać formę sprawdzianu lub egzaminu z doktryny religijnej. Znaczenie nowej religii dla wnioskodawcy oraz jego myśli, odczucia i osobiste zrozumienie są ważniejsze dla zbadania wniosku o udzielenie azylu niż jakiekolwiek informacje, których wnioskodawca może nauczyć się na pamięć.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie znajomości religii

- Poznawanie nowej religii:
  - czy wnioskodawca otrzymał jakiekolwiek teoretyczne przygotowanie w zakresie nowej religii;
  - jeśli tak, to kto go przygotowywał i w jaki sposób;
  - co wnioskodawca zrobił, aby pogłębić swoją wiedzę.
- Osobiste znaczenie doktryny religijnej dla wnioskodawcy (np. który fragment świętych tekstów uważa za ważny i dlaczego).
- Rytuały nowej religii:
  - opis niektórych rytuałów celebrowanych w nowej wspólnocie religijnej wnioskodawcy;
  - co oznaczają te rytuały;
  - jakie znaczenie mają one dla wnioskodawcy osobiście.

(c) Działania podejmowane w społeczności

Nowe interakcje społeczne we wspólnocie religijnej (czy to w kraju pochodzenia, kraju azylu, czy w obu tych krajach) mogą stanowić ważną część nowego życia wnioskodawcy. W niektórych przypadkach wnioskodawcy nie angażują się w żadną działalność religijną i mogą mieć dla tego ważne powody.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie działalności i społeczności

- Działania w ramach społeczności
  - Działalność religijna w kontekście wspólnoty religijnej wnioskodawcy (w przypadku konwersji na chrześcijaństwo może to być np. udział w mszach/nabożeństwach, przyjmowanie komunii świętej, uczestnictwo w grupach biblijnych, relacje społeczne z innymi członkami wspólnoty religijnej).
  - Stanowisko lub funkcja w zgromadzeniu.
  - Inicjatywy podejmowane przez wnioskodawcę w celu podzielenia się nową religią z innymi (m.in. szczegóły dotyczące konkretnych okoliczności). Na przykład wnioskodawca może rozdawać ulotki lub brać udział w rozmowach o nowej religii, choćby opowiadając rodakom w ośrodku recepcyjnym o swojej nowej wierze i zapraszając ich do wzięcia wspólnie z nim udziału w nabożeństwach religijnych.
  - Znaczenie takich działań dla wnioskodawcy.
- Brak działań
  - Dlaczego przystąpienie do wspólnoty religijnej lub podjęcie działalności religijnej nie jest istotne dla wnioskodawcy.
  - Jakie inne aspekty nowej religii uważa on za ważne i w jaki sposób je realizuje.
  - Czy wnioskodawca chciałby podjąć w przyszłości jakąś działalność religijną, a jeśli tak, to jakiego rodzaju.
  - Możliwe przyczyny nieangażowania się jeszcze w działania społeczności. Taką przyczyną może być na przykład bariera językowa.

W niektórych przypadkach wnioskodawca mógł dokonać konwersji na nową religię, nie biorąc udziału w nabożeństwach i nie będąc częścią lokalnej wspólnoty religijnej (zob. też sekcja 1.2.1 „Szerokie ujmowanie religii"). Na przykład wnioskodawca natrafił na chrześcijański kanał telewizyjny lub stronę internetową, które go zainteresowały. Zaczął więc szukać dalszych informacji, na przykład zadzwonił do stacji telewizyjnej lub przeszukał zasoby internetu i mediów społecznościowych. W efekcie postanowił dokonać konwersji na chrześcijaństwo. W takim przypadku ważne będzie, aby bardziej skoncentrować się na czynniku motywującym, samej motywacji oraz krokach, które doprowadziły wnioskodawcę do podjęcia decyzji o konwersji.

4.1.4. Dokumenty dowodowe

Na poparcie swojej motywacji i dla udokumentowania procesu konwersji, a także swojej wiedzy i działań, konwertyci często przedstawiają dokumenty dowodowe.

Jeśli wnioskodawca nie przedstawia żadnych dokumentów potwierdzających konwersję lub przedstawia bardzo nieliczne dokumenty na jej potwierdzenie, warto zbadać przyczyny takiego stanu rzeczy. Należy jednak pamiętać, że w niektórych religiach nie ma zwyczaju potwierdzania członkostwa lub przyjęcia do wspólnoty religijnej, szczególnie w sytuacjach, gdy przynależność do danej religii wiąże się prześladowaniem.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie dokumentów dowodowych

- Znajomość przez wnioskodawcę treści okazywanych dokumentów.
- Sposób, w jaki wnioskodawca uzyskał dokument - czy sam o niego wystąpił, czy też dokument został mu wręczony bez wniosku z jego strony.
- Wystawca dokumentu, jego funkcja we wspólnocie religijnej i jego relacja z wnioskodawcą.
- Cel przedłożenia dokumentu, czyli powody, dla których wnioskodawca przedstawia dokument oraz dlaczego wystawca uznał za konieczne sporządzenie takich dokumentów.
- Okoliczności, w jakich wydano dokument, na przykład, czy istniały jakiekolwiek wymagania dotyczące uzyskania dokumentu, a jeśli tak, to jakie.
- W przypadku przedstawianych fotografii - okoliczności, w jakich zostały wykonane (np. miejsce, czas, cel).

Można wyróżnić trzy rodzaje dokumentów: dokumenty formalne, dokumenty nieformalne oraz media społecznościowe i źródła internetowe.

(a) Dokumenty formalne

Przykładami dokumentów formalnych są:

- zaświadczenia o przyjęciu do wspólnoty religijnej (np. świadectwa chrztu w przypadku chrześcijaństwa);
- zaświadczenia o członkostwie;
- wezwania/zaproszenia na przesłuchania przez władze, co może mieć związek z konwersją wnioskodawcy.

Samo zaświadczenie o formalnej konwersji może nie być wystarczające do dokonania oceny ryzyka prześladowania po powrocie do kraju pochodzenia. Aby ocenić ryzyko po powrocie, nadal potrzebne będą wiarygodne oświadczenia złożone podczas przesłuchania dotyczące zmian w życiu wnioskodawcy po konwersji oraz znaczenia nowej religii dla jego tożsamości.

(b) Dokumenty nieformalne

Do dokumentów nieformalnych należą:

- zdjęcia z chrztu lub działalności misyjnej;
- listy polecające od przywódców duchowych;
- osobiste listy przywódców religijnych i innych członków wspólnoty religijnej;
- potwierdzenia z innych źródeł (np. od współkonwertyty).

Dokumenty te mogą stanowić potwierdzenie, ponieważ świadczą o zaangażowaniu konwertyty i jego pozycji w nowej grupie religijnej. Mogą być pomocne w ocenie wiarygodności skutków konwersji, która wywołała zmiany w życiu wnioskodawcy.

W przypadku wątpliwości co do informacji zebranych w trakcie przesłuchania przydatne mogą być oświadczenia osób trzecich, o ile wnoszą one dodatkowe informacje. Jeżeli informacje zebrane podczas przesłuchania nie zostaną uznane za wiarygodne, jest mało prawdopodobne, aby oświadczenie osoby trzeciej, które nie wnosi nowych spostrzeżeń ani nowych informacji, przeważyło nad oceną dokonaną na podstawie przesłuchania ([72]).

(c) Media społecznościowe i źródła internetowe

Ogólnie dostępne źródła dokumentujące konwersję i nowe życie religijne wnioskodawcy oraz jego krytyczne uwagi na temat poprzedniej religii można znaleźć przez wyszukiwanie w internecie. W niektórych przypadkach wnioskodawcy mogą również przedłożyć dowody własnej aktywności w mediach społecznościowych. Gdy wnioskodawca przedstawia takie dokumenty podczas przesłuchania, zaleca się zweryfikowanie profilu, daty i godziny aktywności w internecie oraz reakcji innych użytkowników w celu oceny, czy są one zgodne z oświadczeniami wnioskodawcy. W przypadku niespójności wnioskodawca powinien mieć możliwość przedstawienia wyjaśnień.

Jeżeli wnioskodawca twierdzi, że jego przekonania są znane w kraju pochodzenia ze względu na jego aktywność w mediach społecznościowych lub innych kanałach, podczas przesłuchania można poruszyć następujące tematy:

([72]) W tym kontekście warto zauważyć, że w Niemczech, gdy konwersja jest udokumentowana ważnymi zaświadczeniami, organy rozstrzygające i sądy administracyjne „muszą uznać przynależność do kościoła za fakt i przyjąć ją za podstawę swojej oceny; nie mogą kwestionować ani ważności chrztu, ani sposobu, w jaki wspólnoty religijne definiują siebie” (niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny – 2 BBWR 1838/15 z dnia 3 kwietnia 2020 r.). Organ rozstrzygający może jednak zbadać szczerość konwersji, aby ocenić przyszłe ryzyko prześladowań, bez kwestionowania wiarygodności konwersji jako takiej.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie mediów społecznościowych i źródeł internetowych

- Potwierdzenie danych wnioskodawcy w ogólnie dostępnych źródłach. Sposób identyfikacji wnioskodawcy w mediach społecznościowych, na przykład czy używa on swojego prawdziwego imienia czy pseudonimu, czy są zdjęcia lub filmy przedstawiające wnioskodawcę, jakie są tego przyczyny.
- Charakter publikowanych informacji, na przykład tylko ponowne publikowanie lub udostępnianie poglądów innych osób, czy również publikowanie własnych wpisów.
- Zakres ekspozycji w mediach, na przykład orientacyjna liczba postów; czy posty są publiczne, czy też ograniczone do określonej grupy lub konkretnych osób znanych wnioskodawcy; czy posty są nadal aktywne, czy zostały usunięte, dlaczego tak lub dlaczego nie ([73]); znajomi/obserwatorzy w mediach społecznościowych; polubienia.
- Reakcje na opublikowane informacje, na przykład, czy inne osoby zareagowały na post wnioskodawcy i czy wnioskodawca odpowiedział na te reakcje. Jeśli tak, opinie wnioskodawcy na temat tych reakcji.
- Poglądy wnioskodawcy na temat możliwych zagrożeń związanych z działalnością w internecie po powrocie do kraju pochodzenia.
- Poglądy wnioskodawcy na temat przyszłej działalności w internecie związanej z jego wyznaniem, na przykład, czy istotne byłoby dla niego kontynuowanie działalności w mediach społecznościowych po powrocie. W tym kontekście należy zawsze pamiętać, że nie można oczekiwać od wnioskodawcy rezygnacji z praktyk religijnych niezbędnych dla niego ze względu na przekonania religijne ([74]).
- Jeżeli wnioskodawca twierdzi, że po powrocie będzie kontynuował działalność w mediach społecznościowych, należy zbadać, jak zamierza to zrobić, np. jakie informacje zamierza publikować; gdzie szukałby informacji; gdzie zamieszczałby informacje; i ewentualnie jakie środki bezpieczeństwa by zastosował.

4.1.5. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia

Poniższe wskazówki dotyczą sekcji 4.1 „Konwersja na inną religię” oraz 4.2 „Porzucenie religii”.

Aby zbadać ryzyko dla wnioskodawcy po powrocie do kraju pochodzenia, należy zbadać ujawnienie konwersji zarówno obecnie, jak i w przyszłości.

(a) Przeszłe i obecne ujawnienie konwersji wnioskodawcy wobec sprawców prześladowań

W przypadku działalności związanej z konwersją w kraju pochodzenia przed wyjazdem, a zwłaszcza gdy wnioskodawca twierdzi, że o jego konwersji wiadomo już w jego kraju pochodzenia, podczas przesłuchania należy poruszyć następujące tematy:

([73]) Należy przy tym pamiętać, że dowody elektroniczne pozostawiają cyfrowy ślad, a ich okres istnienia może być wręcz nieograniczony, co umożliwia zarówno pracownikowi prowadzącemu sprawę, jak i prześladowcy znalezienie lub odzyskanie publikacji nawet po ich usunięciu przez autora.

([74]) TSUE, 2012, *sprawy Y i Z*, *tamże*, przypis 16, pkt 71 i 80. Zobacz także sekcja 1.3.2 „Naruszenie prawa do wolności religijnej jako akt prześladowania”, gdzie znajduje się bardziej szczegółowe omówienie tej kwestii.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie ujawnienia konwersji wnioskodawcy w przeszłości i obecnie

- Jak wnioskodawca praktykował nową religię w kraju pochodzenia.
- Jakie trudności napotkał i jak sobie z nimi poradził.
- Zakres ujawnienia, na przykład komu znane są poglądy wnioskodawcy, w jaki sposób te osoby lub państwo dowiedziały się o nich oraz w jaki sposób wnioskodawca dowiedział się o tym.
- Reakcje na konwersję wnioskodawcy
- Dokumenty dowodowe potwierdzające ujawnienie, np. korespondencja pisemna między wnioskodawcą a osobami, które dowiedziały się o jego konwersji, wezwania, wiadomości w mediach społecznościowych.
- Działania podejmowane w kraju azylu.

(b) Przyszłe ujawnienie konwersji wnioskodawcy wobec sprawców prześladowań

Oświadczenia wnioskodawcy dotyczące tego, jak wyobraża sobie życie i jak chce żyć jako konwertyta, stanowią kolejny element, który należy zbadać w ramach oceny ryzyka po powrocie. Zasadniczo pracownik prowadzący sprawę po przesłuchaniu będzie musiał ocenić, w jakim stopniu wnioskodawca będzie mógł oddawać się praktykom religijnym w ramach nowego wyznania w sposób, który uzna za konieczny, bez narażania się na prześladowanie. Pytania, które należy zadać konwertycie na chrześcijaństwo, mogą na przykład dotyczyć tego, czy chce i może otwarcie mówić o swojej wierze chrześcijańskiej, czytać Pismo Święte w domu lub dołączyć do wspólnoty religijnej bez narażania się na prześladowanie. W tym kontekście ważna jest otwartość na różne sposoby wyrażania religii. Niektórzy ludzie przejawiają silniejszą tendencję do stawania w obronie swoich przekonań niż inni.

Jeżeli działania, które wnioskodawca zamierza w przyszłości podjąć w kraju pochodzenia, różnią się od działań obecnie prowadzonych w kraju azylu, rozbieżność tę należy wyjaśnić podczas przesłuchania. Jeśli wnioskodawca nie praktykuje swojej religii w kraju azylu, ale chciałby ją praktykować w przypadku powrotu, należy zbadać ten stan rzeczy.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie ujawnienia konwersji wnioskodawcy w przyszłości

- Życie wnioskodawcy jako konwertyty po powrocie do kraju pochodzenia, na przykład, jak wnioskodawca wyobraża sobie swoje życie jako konwertyty po powrocie do kraju pochodzenia.
- W jaki sposób wnioskodawca będzie wyrażać swoje przekonania religijne w kraju pochodzenia, w tym z czego może zrezygnować i jak się z tym czuje.
- Jak jego życie po konwersji będzie postrzegane i odbierane przez świat zewnętrzny.
- Przyszłe relacje wnioskodawcy z jego dawną społecznością, na przykład, jakie będą jego relacje z poprzednio wyznawaną wiarą i wspólnotą oraz jak wnioskodawca planuje sobie z tym poradzić.
- Działania, w które wnioskodawca planuje się zaangażować, na przykład udział w określonych grupach lub organizacjach w swoich stronach rodzinnych.
- Działania, z których wnioskodawca planuje zrezygnować, na przykład udział w ceremoniach dotyczących swojej poprzednio wyznawanej religii, i związane z tym konsekwencje.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie ujawnienia konwersji wnioskodawcy w przyszłości

- Jeśli wnioskodawca twierdzi, że w przypadku powrotu będzie prowadził działalność misjonarską, należy zbadać, czy ewangelizacja i prozelityzm to podstawowe działania przewidywane w ramach jego nowego wyznania. Możesz poprosić wnioskodawcę o wyjaśnienie, dlaczego takie działania są dla niego niezbędne, jak zamierza postępować i kogo próbowałby przekonać. Jest to kluczowy aspekt wymagający zbadania, ponieważ w niektórych krajach konwertyci mogą praktykować swoją nową religię, o ile nie angażują się aktywnie w ewangelizację lub prozelityzm.
- Wszelkie rozbieżności w działaniach w kraju azylu w porównaniu z działaniami planowanymi na okres po powrocie do kraju pochodzenia.

(c) Konsekwencje ujawnienia konwersji

Na koniec pracownik prowadzący sprawę powinien zbadać, co zdaniem wnioskodawcy może stać się w przypadku jego powrotu do kraju pochodzenia jako konwertyty. Zbadaj więc, dlaczego wnioskodawca ma obawy, kogo się boi i na podstawie jakich konkretnych przesłanek sądzi, że jego obawy mogą się urzeczywistnić.

Jeśli w przeszłości wnioskodawca był prześladowany w kraju pochodzenia, może to oznaczać, że po powrocie znowu będzie prześladowany. Dlatego ważne jest zbadanie, czy wnioskodawca był w przeszłości prześladowany za swoje przekonania (zob. też sekcja 2.3.3 „Badanie obaw przed powrotem").

Należy również pamiętać, że jeśli wnioskodawca doświadczył w przeszłości prześladowania z innych powodów, może to zwiększyć ryzyko prześladowania ze względu na (przypisywaną mu) przynależność religijną. Wnioskodawcy, którzy z innych powodów byli śledzeni lub zastraszani przez sprawców prześladowań, mogą być bardziej narażeni na ujawnienie ich przynależności religijnej. W związku z tym pracownik prowadzący sprawę musi zbadać wszystkie przypadki prześladowania i zastraszania, które miały miejsce w przeszłości.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie obawy przed prześladowaniem

- Przyszłe ryzyko, na przykład, co może się stać, jeśli po powrocie wnioskodawca będzie nadal praktykować swoją nową religię. Na przykład wnioskodawca może napotkać przeszkody w uzyskaniu wykształcenia (wyższego) lub w zatrudnieniu w konkretnej pracy, takiej jak służba publiczna, ponieważ jego religia nie jest zgodna z wymogami władz danego kraju. Przyszłe ryzyka mogą również dotyczyć współmałżonka i dzieci wnioskodawcy.
- Jaką ochronę przed wszelkim przyszłym ryzykiem wnioskodawca może uzyskać.
- Uzasadnienie obawy przed ryzykiem, np. znajomość przez wnioskodawcę ustawodawstwa dotyczącego konwersji lub porzucenia religii państwowej kraju pochodzenia, czy jest to karane, czy kara jest faktycznie wykonywana oraz czy istnieją podobne przypadki osób, które odstąpiły od religii państwowej i zostały ukarane.
- W zależności od tego, kim są sprawcy prześladowań, i indywidualnych okoliczności wnioskodawcy, możliwość alternatywy ochrony wewnętrznej.

4.1.6. Wnioski *sur place*

Poniższe wskazówki dotyczą sekcji 4.1 „Konwersja na inną religię" oraz 4.2 „Porzucenie religii".

Wiele konwersji ma miejsce *sur place*, w kraju azylu, po opuszczeniu przez wnioskodawcę kraju pochodzenia. W związku z tym konieczne jest określenie specyfiki tego rodzaju konwersji. Wnioski, których podstawą jest konwersja *sur place*, można składać jako pierwszy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej (np. wnioskodawca przybył do kraju azylu jako student i ubiega się o azyl po przejściu na inną religię w trakcie studiów) lub jako kolejny wniosek, po odrzuceniu poprzedniego wniosku o udzielenie azylu złożonego na innej podstawie ([75]).

(a) Wniosek *sur place* jako pierwszy wniosek

Zasadniczo w przypadku konwersji *sur place* należy zbadać te same tematy, co w przypadku konwersji w kraju pochodzenia. Różnica pomiędzy przesłuchaniem wnioskodawcy, który złożył wniosek w związku z konwersją *sur place*, a przesłuchaniem wnioskodawcy, który dokonał konwersji w kraju pochodzenia, jest taka, że w pierwszym przypadku wnioskodawca zostanie poproszony o przedstawienie swojego wyobrażenia nieznanej mu sytuacji, której wcześniej osobiście nie doświadczył, to jest życia konwertyty w kraju pochodzenia.

Może zdarzyć się, że wnioskodawca napotka trudności w związku z konwersją w kraju azylu. Zgłaszano przypadki fizycznych ataków dokonanych na konwertytów przez swoich rodaków z powodu przeprowadzonej konwersji. Jeśli zetkniesz się z takimi informacjami, poinformuj wnioskodawcę o jego prawach dotyczących wolności religijnej w Twoim kraju i zachęć go do zgłaszania takich incydentów organom ścigania.

Przykłady tematów do zbadania w przypadku wniosków dotyczących konwersji *sur place* składanych jako pierwszy wniosek

- Jak osoby z najbliższego otoczenia wnioskodawcy w kraju azylu reagowały na zainteresowanie wnioskodawcy inną religią. Mowa tu np. o rodakach lub wyznawcach dotychczasowej religii wnioskodawcy mieszkających w tym samym ośrodku recepcyjnym co on.
- W jaki sposób dowiedzieli się o oni o działaniach związanych z konwersją lub procesem odchodzenia od religii.
- Czy te zdarzenia mogą mieć jakieś konsekwencje dla wnioskodawcy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia.

(b) Wniosek *sur place* jako kolejny wniosek

Niekiedy kwestia konwersji *sur place* może wyniknąć w kontekście kolejnego wniosku. Każdy kolejny wniosek będzie poddany wstępnej ocenie pod kątem wystąpienia nowych elementów lub ustaleń, które znacząco zwiększają prawdopodobieństwo objęcia wnioskodawcy ochroną międzynarodową.

([75]) Należy pamiętać, że wnioski *sur place* mogą również być wynikiem zmian w kraju pochodzenia.

Powiązane narzędzie EUAA

Więcej informacji na ten temat można znaleźć w publikacji *Poradnik praktyczny dotyczący kolejnych wniosków*, grudzień 2021.

Możliwe są dwa scenariusze konwersji jako podstawy kolejnego wniosku:

- konwersja na inną religię była podstawą poprzedniego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, a obecnie wniosek jest składany ponownie z uwzględnieniem nowych elementów;
- konwersja na inną religię stanowi nową podstawę kolejnego wniosku.

W pierwszym scenariuszu wnioskodawca złożył już raz wniosek na podstawie obawy przed prześladowaniem z powodu konwersji. Wniosek został odrzucony, prawdopodobnie z powodu braku wiarygodności konwersji, ale wnioskodawca przedstawia nowe elementy, takie jak nowe oświadczenia, ustalenia lub dowody dokumentowe, na poparcie kolejnego wniosku. Przedstawienie tych dowodów z opóźnieniem może mieć uzasadnione przyczyny. Na przykład wnioskodawca znajdował się na bardzo wczesnym etapie procesu konwersji w kraju azylu. Ewentualnie wnioskodawca nie należał jeszcze do wspólnoty religijnej lub nie przeszedł jeszcze formalnej konwersji, co uniemożliwiło mu przedstawienie dokumentów dowodowych. Możliwa jest również sytuacja, że wnioskodawca, który nie był aktywnym konwertytą, z czasem stał się bardziej aktywny w swojej wspólnocie religijnej lub w organizacji niereligijnej lub zaangażował się w prozelityzm.

Przykłady tematów do zbadania w przypadku wniosków *sur place* składanych jako kolejny wniosek

- W jaki sposób wnioskodawca zdołał uzyskać nowe dowody.
- Dlaczego wnioskodawca nie był w stanie przedstawić tych nowych dowodów w momencie składania poprzedniego wniosku.
- Dlaczego wnioskodawca stał się bardziej aktywnym członkiem społeczności.
- Dlaczego ta zmiana nastąpiła po odrzuceniu wniosku.
- W zależności od czasu, jaki upłynął od pierwszego wniosku, jak szybko wnioskodawca był w stanie przedstawić nowe dowody.

W drugim scenariuszu wnioskodawca opuścił kraj pochodzenia z innego powodu niż konwersja. Nie został zakwalifikowany do objęcia ochroną międzynarodową i złożył kolejny wniosek na nowej podstawie, którą jest dokonana konwersja. Jak wspomniano wyżej, taka nowa podstawa wymaga dokładnego zbadania. Mogą zdarzyć się przypadki, w których wnioskodawca dokonał konwersji na inną religię po złożeniu ostatniego wniosku. Może być też tak, że wnioskodawca znajdował się w trakcie procesu konwersji, ale nie wspomniał o tym we wcześniejszym wniosku. W tym drugim przypadku należy zbadać możliwe przyczyny późniejszego ujawnienia. Być może wnioskodawca wolał nie ujawniać konwersji z obawy przed reperkusjami. Możliwe jest również, że początkowo nie rozumiał ryzyka po powrocie wiążącego się z konwersją. Być może wnioskodawca był na wczesnym etapie konwersji i nie chciał jeszcze deklarować swojego nowego wyznania ([76]).

([76]) Zwracamy uwagę, że w chwili publikacji [listopad 2022 r.] rozpatrywany jest wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie wykładni art. 5 ust. 3 dyrektywy QD (wersja przekształcona), sprawa C 222-22 (https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=261689&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1901672).

4.2. Porzucenie religii na rzecz ateizmu, agnostycyzmu lub niereligijnego systemu przekonań

Tematem tej sekcji są przesłuchania wnioskodawców, którzy twierdzą, że obawiają się prześladowań w kraju pochodzenia, ponieważ przyjęli ateistyczny, agnostyczny lub niereligijny system przekonań (definicje tych terminów znajdują się w sekcji 1.2 „Pojęcia związane z wnioskami o udzielenie azylu ze względu na religię”.

Przesłuchanie wnioskodawcy w ramach tego rodzaju wniosku o udzielenie azylu jest w pewnych aspektach podobne do przesłuchania osoby ubiegającej się o udzielenie azylu, która dokonała konwersji na inną religię. Jednak jest też wiele różnic, które należy wziąć pod uwagę.

- W porównaniu z konwertytami na inną religię, którzy często wstępują do wspólnot religijnych (np. kongregacji kościelnych), wnioskodawcy, którzy porzucili religię, znacznie rzadziej decydują się na **przystąpienie** do świeckich grup, organizacji lub instytucji (np. stowarzyszeń humanistycznych, stowarzyszeń ateistów).
- Wnioskodawcy, którzy twierdzą, że porzucili religię, zwykle przestawiają bardzo nieliczne **dowody dokumentowe** na potwierdzenie swoich przekonań (lub nie przedstawiają żadnych dowodów).
- W przeciwieństwie do znajomości doktryn religijnych wykazywanych w większości wniosków, których podstawą jest konwersja, **znajomość** teoretycznych koncepcji/szkół myślenia związanych z agnostycyzmem lub ateizmem rzadko będzie istotna w przesłuchaniach wnioskodawców, którzy twierdzą, że porzucili religię.
- Porzucenie religii może być motywowane innymi przyczynami oprócz samej religii: niektórzy wnioskodawcy odchodzą od religii z powodów politycznych lub ze względu na swoją orientację seksualną i tożsamość płciową. Z tego powodu w grę może wchodzić **wiele powodów prześladowania**.

To, czy wnioskodawcę należy określić jako ateistę, agnostyka czy osobę niewierzącą, będzie zależeć od jego własnych wypowiedzi na ten temat. Pracownicy prowadzący sprawę nie mogą oczekiwać od wnioskodawców znajomości dokładnych definicji tych terminów i różnic między nimi. Liczy się to, jak wnioskodawca rozumie dany termin. Dlatego ważne jest, aby podczas przesłuchania wyjaśnić, jak wnioskodawca rozumie deklarowany przez siebie ateizm, agnostycyzm itp. Na przykład może określać się jako ateista, mając na myśli, że nie praktykuje żadnej religii, nie sugerując przy tym niewiary w żadnego boga. Może to oznaczać istotną różnicę dla oceny ryzyka.

Ta sekcja zawiera szczegółowe wskazówki dotyczące zgłębiania tematów istotnych dla wnioskodawców, którzy porzucili religię. Tematy poprzednio wyznawanej religii, ryzyka po powrocie oraz konwersji *sur place* są wspólne zarówno dla wnioskodawców, którzy porzucają religię, jak i dla wnioskodawców, którzy dokonują konwersji na inną religię.

Poniższa lista tematów do zbadania nie stanowi zamkniętego katalogu. Przegląd elementów wymagających zbadania w trakcie przesłuchania znajduje się w sekcji 2.3 „Co badać podczas przesłuchania”:

- Poprzednio wyznawana religia (sekcja 4.2.1).
- Proces odchodzenia od religii (sekcja 4.2.2).

- Nowy sposób życia po odejściu od religii (sekcja 4.2.3).
- Dokumenty dowodowe (sekcja 4.2.4);
- Ryzyko po powrocie do (sekcja 4.2.5).
- *Wnioski sur* place (sekcja 4.2.6).

4.2.1. Poprzednio wyznawana religia

Wskazówki, jak zgłębić temat poprzedniej religii wnioskodawcy, który twierdzi, że porzucił religię, zawiera sekcja 4.1.1 „Poprzednio wyznawana religia lub poprzednie wyznanie".

4.2.2. Proces odchodzenia od religii

Każdy wnioskodawca przechodzi unikalny proces porzucenia swojej poprzedniej religii i przyjęcia niereligijnego stylu życia. W decyzji o porzuceniu religii udział biorą różne czynniki przyciągające i odpychające. Mogą one mieć charakter osobisty, emocjonalny, społeczny, poznawczy lub kulturowy. Większość czynników odpychających (tj. czynników związanych z niezadowoleniem wnioskodawcy z dotychczas wyznawanej religii) prawdopodobnie będzie podobna do czynników, które są istotne dla konwertytów na nową religię (zob. sekcja 4.1.2(a) „Motywacja do konwersji").

Dla osób wywodzących się ze społeczeństwa, w którym religia jest wyraźnym elementem życia codziennego, porzucenie religii może być bardziej radykalnym krokiem niż konwersja na inną religię. Jest to bardziej drastyczna zmiana wzorców przekonań i wymaga zbadania w dalszej części przesłuchania. Proces ten ma podobne aspekty jak proces konwersji na inną religię, tj. motywacja do porzucenia religii, działania następcze, decyzja o porzuceniu religii oraz możliwe reakcje na zmianę wyznania przez wnioskodawcę. W przeciwieństwie do wnioskodawców dokonujących konwersji na inną religię, wnioskodawcy, którzy porzucają religię, zazwyczaj nie przechodzą procedury przyjęcia jako formalnego zadeklarowania nowego wyznania.

Wykres 8. Najczęstsze elementy procesu porzucania religii

Przykłady tematów do zbadania w zakresie odchodzenia od religii

Motywacja do porzucenia religii

- Okoliczności, w których wnioskodawca rozpoczął odchodzenie od swojej dotychczasowej religii (wydarzenia, sytuacje, spotkania, wewnętrzne procesy myślowe, udział innych osób itp.).
- W zależności od powodów, dla których wnioskodawca porzucił swoją religię (np. wnioskodawca, który odrzuca tylko obrzędy charakterystyczne dla określonego wyznania w obrębie religii), kwestia, czy kiedykolwiek rozważał on wybór innego wyznania lub religii zamiast całkowitego porzucenia systemu religijnego.

Działania następcze

- W jaki sposób wnioskodawca uświadomił sobie swoje obecne poglądy ateistyczne, agnostyczne lub niereligijne; źródła, z których korzystał, aby dowiedzieć się więcej o swoich obecnych przekonaniach.
- Myśli i wątpliwości wnioskodawcy w tym czasie..

Decyzja o odejściu od religii

- Czas i sposób podjęcia decyzji o odejściu od religii.
- Czy wnioskodawca wcześniej dzielił się z kimś swoimi przemyśleniami na temat odejścia od religii, a jeśli tak, jakie to miało skutki.
- Czas trwania procesu, udział innych osób oraz wewnętrzne procesy myślowe wnioskodawcy.

Reakcje na zmianę przekonań wnioskodawcy

- Wiedza innych osób na temat nowych przekonań wnioskodawcy:
  - w jaki sposób osoby te dowiedziały się o nowych przekonaniach wnioskodawcy;
  - jak doszło do ujawnienia nowych przekonań;
  - jeżeli wnioskodawca zataił swoje nowe przekonania, przyczyny ich zatajenia, środki podjęte w tym celu i ich wpływ na wnioskodawcę.
- Implikacje procesu konwersji dla wnioskodawcy:
  - podejmowane przez wnioskodawcę próby dzielenia się swoimi nowymi przekonaniami z otoczeniem;
  - porzucenie tradycji i być może kontaktów społecznych; jak do tego doszło (porzucenie stopniowe czy nagłe itp.).
- Jak wnioskodawca poradził sobie z oczekiwanymi konsekwencjami konwersji, np. z ewentualnym odrzuceniem przez przyjaciół i rodzinę.

4.2.3. Nowy sposób życia po odejściu od religii

Podobnie jak w przypadku konwersji, przemiana, której doświadczył wnioskodawca w wyniku porzucenia religii, oraz sposób, w jaki ta zmiana wpłynęła na jego obecne życie, ma kluczowe znaczenie dla wniosku i wymaga dokładnego zbadania.

(a) Wpływ i zmiany

Wpływ decyzji wnioskodawcy o odejściu od religii można zbadać, prosząc wnioskodawcę o porównanie swojego życia przed odejściem od religii i po nim. Wnioskodawcę można poprosić o wyjaśnienie, w jaki sposób jego obecne przekonania różnią się od poprzedniej przynależności religijnej i jak obecnie postrzega tę przynależność.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie nowego sposobu życia po odejściu od religii

Istotne zmiany w życiu wnioskodawcy

- Porzucenie przez wnioskodawcę zwyczajów i tradycji religijnych oraz wpływ, jaki wywarło to na jego rodzinę i otoczenie.
- Jeśli wnioskodawca nadal uczestniczy w określonych tradycjach religijnych, ich obecne postrzeganie i doświadczanie z pozycji „outsidera". Nowe zwyczaje i czynności (np. wnioskodawca pozwala sobie teraz na wykonywanie pewnych czynności, z którymi wcześniej nie czuł się komfortowo, lub nie musi już unikać określonych miejsc lub osób).

Wiele tradycji i rytuałów religijnych często nie ma charakteru wyłącznie religijnego. Często są to wydarzenia społeczne i kulturalne w obrębie określonej społeczności i jako takie tradycje te mogą być nadal ważne w życiu wnioskodawcy z kulturowego punktu widzenia. W związku z tym wnioskodawca niekiedy nadal bierze udział w niektórych wydarzeniach nawet po porzuceniu związanych z nimi przekonań religijnych (np. może uczestniczyć w religijnych ceremoniach ślubnych). Nie powinno to być interpretowane jako oznaka, że wnioskodawca w istocie nie porzucił swojej religii. Jednak podczas przesłuchania należy szczegółowo omówić nowy sposób doświadczania tych tradycji przez wnioskodawcę.

Zmiany wewnętrzne w życiu wnioskodawcy

- Na przykład jego obecne poglądy na kwestie egzystencjalne, takie jak sens życia i życie po śmierci, czy kwestie moralne, takie jak dobro i zło.

(b) Wiedza

Generalnie od ateisty czy agnostyka nie należy wymagać głębokiej wiedzy merytorycznej i teoretycznej na temat ateizmu czy agnostycyzmu.

W zależności od profilu wnioskodawcy, jego osobistej historii oraz okoliczności, które doprowadziły do decyzji o odejściu od religii, można zadać pytania dotyczące wiedzy teoretycznej. Na przykład jeśli wnioskodawca jest pracownikiem naukowym, który twierdzi, że przyjął ateistyczny system wierzeń po intensywnym przestudiowaniu zagadnienia, zbadanie wiedzy wnioskodawcy byłoby właściwe. W przypadku innych wnioskodawców, którzy porzucili swoją poprzednią religię wyłącznie z powodu utraty zainteresowania nią, pytania dotyczące ich wiedzy mogą nie być istotne.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie wiedzy (w odpowiednich przypadkach)

- Myśliciele, szkoły myślenia, literatura, strony internetowe lub media społecznościowe znane wnioskodawcy.
- Poglądy wnioskodawcy na temat myślicieli lub treści, na przykład (nie)zgoda z poglądami określonych myślicieli lub z określonymi treściami.
- Znajomość organizacji lub osób, które reprezentują lub popierają dany system wierzeń, znajomość tła historycznego ateizmu, agnostycyzmu.

(c) Działania i społeczność

Niekiedy zdarza się, że wnioskodawca przekłada zmianę przekonań na aktywizm społeczny lub nawiązuje kontakt z osobami o podobnych poglądach, które wywierają na niego wpływ. O te aspekty należy zapytać i, o ile występują, zbadać je podczas przesłuchania.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie działalności religijnej i społeczności

- Przynależność do organizacji lub ruchów (np. organizacji humanistycznych, stowarzyszeń ateistów) i udział w ich działalności.
- Motywacja wnioskodawcy do wspierania tych organizacji i propagowania ich przekonań.
- Uczestnictwo w działaniach organizacji i ich znaczenie dla wnioskodawcy.
- Rola wnioskodawcy w tych organizacjach i widoczność jego działań (np. tworzenie publicznie dostępnych treści, takich jak artykuły lub wywiady).
- Osoby poznane za pośrednictwem takich organizacji i relacje wnioskodawcy z nimi.

4.2.4. Dokumenty dowodowe

We wnioskach osób, które porzuciły swoją dotychczasową religię, rzadziej spotyka się dowody dokumentowe. Wciąż jednak istnieje możliwość przedłożenia tego rodzaju dowodów. Podobnie jak konwertyci, wnioskodawcy składający tego rodzaju wnioski mogą przedstawić trzy rodzaje dokumentów: formalne dokumenty potwierdzające ich status osoby niewierzącej, dokumenty nieformalne, takie jak fotografie świadczące o procesie odejścia od religii, lub inne dowody dotyczące działalności wnioskodawcy w internecie.

Do dokumentów dowodowych należy podchodzić w taki sam sposób, jak w przypadku konwertytów. Szczegółowe wskazówki przedstawiono w sekcji 4.1.4 „Dokumenty dowodowe”.

(a) Dokumenty formalne

Przykładami dokumentów formalnych są:

- zaświadczenia o członkostwie wydane przez właściwe organizacje, takie jak grupy ateistyczne;
- dokumenty wydane przez instytucje religijne, takie jak dekrety o ekskomunice lub nakazy wydalenia, stwierdzające, że wnioskodawca nie należy już do tej religii, lub oficjalny wniosek wnioskodawcy o wykluczenie z instytucji religijnej;
- wezwania, zaproszenia na przesłuchania przez władze (religijne), które mogą mieć związek z porzuceniem religii przez wnioskodawcę.

(b) Dokumenty nieformalne

Jeżeli wnioskodawca angażuje się w działalność społeczną w odpowiednich organizacjach w celu promowania lub obrony nowo przyjętego systemu przekonań, może przedłożyć następujące dokumenty:

- zdjęcia przedstawiające wnioskodawcę biorącego udział w działaniach (np. protestach społecznych);
- zeznania pracowników lub innych członków odpowiednich organizacji.

(c) Dokumenty ze źródeł internetowych

Istotne mogą być również następujące źródła internetowe:

- treści tworzone przez wnioskodawcę (np. artykuły i posty w mediach społecznościowych napisane przez wnioskodawcę);
- dowody aktywności wnioskodawcy w mediach społecznościowych (treści udostępniane (ale nieautorskie) przez wnioskodawcę, grupy i posty popierane przez wnioskodawcę, krytyczne komentarze, kontakt z podobnie myślącymi użytkownikami mediów społecznościowych itp.).

Szczegółowe wskazówki dotyczące podejścia do dokumentów pochodzących ze źródeł internetowych podczas przesłuchania zawiera sekcja 4.1.4(c) „Media społecznościowe i źródła internetowe".

4.2.5. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia

Wskazówki, jak zgłębić temat ryzyka po powrocie do kraju pochodzenia w przypadku wnioskodawcy, który twierdzi, że porzucił religię, zawiera sekcja 4.1.5 „Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia".

4.2.6. Wnioski *sur place*

Wskazówki, jak zgłębić temat wniosku sur place wnioskodawcy, który twierdzi, że porzucił religię, zawiera sekcja 4.1.6 „Wnioski sur place".

4.3. Mniejszości religijne

Mniejszości religijne to społeczności wyznające religię odmienną od religii dominującej w danym kraju lub regionie. Dominującą religią może być religia wyznawana przez większość społeczeństwa w kraju pochodzenia jako całości lub w regionie pochodzenia wnioskodawcy. Jednak może to być też religia wyznawana przez grupy, które sprawują władzę przez odpowiednie struktury, nawet jeśli nie reprezentują one najliczniejszej części populacji. Dlatego też termin „mniejszości religijne" niekoniecznie należy rozumieć w sensie demograficznym. Może on również oznaczać grupę religijną podporządkowaną innej, bardziej dominującej grupie religijnej.

Na potrzeby niniejszej sekcji za członków mniejszości religijnych uważa się osoby, które urodziły się w rodzinie wyznającej daną wiarę. Co do wnioskodawców, którzy dokonali konwersji na religię mniejszościową w swoim kraju pochodzenia, zob. sekcja 4.1 „Konwersja na inną religię".

W zależności od kraju pochodzenia mniejszości religijne mogą być obiektem dyskryminacji i prześladowania. Mogą one nie być objęte ochroną państwa lub wyznawanie ich religii może być całkowicie zakazane. W kontekście wniosków o udzielenie azylu członkowie mniejszości religijnych mogą twierdzić, że byli prześladowani przez władze państwowe lub podmioty niepaństwowe (np. sąsiadów, członków większości religijnej lub inne osoby prywatne).

W kolejnych sekcjach przedstawiamy wskazówki dotyczące badania następujących kwestii:

- Przynależność do mniejszości religijnej (sekcja 4.3.1).
- Ryzyko po powrocie do (sekcja 4.3.2).

4.3.1. Przynależność do mniejszości religijnej

Ustalenie, czy dana osoba jest członkiem mniejszości religijnej, ma kluczowe znaczenie dla oceny wniosków wnioskodawców, którzy podają się za członków takiej właśnie mniejszości. Należy zbadać zarówno oświadczenia wnioskodawcy dotyczące jego przynależności religijnej, jak i wszelkie przedłożone przez niego dokumenty dowodowe.

(a) Znajomość religii

Badając wiedzę wnioskodawcy na temat wyznawanej religii należy pamiętać, że wiedza odnosi się nie tylko do teoretycznej znajomości doktryny, ale także do wiedzy praktycznej. Istotne jest wzięcie pod uwagę sposobu, w jaki wnioskodawca żyje i jak postrzega swoją religię jako wiarę w doktrynę, jako część swojej tożsamości oraz jako sposób życia. Zobacz też sekcja 2.3.1 „Badanie przynależności religijnej”.

- Społeczność lokalna wnioskodawcy

  W przypadku wnioskodawców będących członkami mniejszości religijnych aspekt „tożsamości” religii (tj. przynależność do społeczności) często odgrywa znaczącą rolę w zrozumieniu przez wnioskodawcę przynależności religijnej i dlatego wymaga dokładnego zbadania.

  Jeśli wnioskodawca twierdzi, że regularnie brał udział w zgromadzeniach wiernych (organizowanych przez parafie, świątynie, meczety itp.), poproś go, aby opowiedział o swojej lokalnej wspólnocie religijnej. Możesz zapytać wnioskodawcę o liczebność i o charakter lokalnej społeczności, na przykład, czy w jej skład wchodzą różne podgrupy religijne lub różne grupy etniczne. Możesz także zapytać, skąd wywodzą się wierni (np. z których okolicznych wsi lub miast) lub z jakich okazji się spotykają (np. regularne nabożeństwa mogą odbywać się w kościele znajdującym się w mieście, ale w sąsiednich wioskach mogą mieć miejsce jakieś inne uroczystości religijne).

  Powinieneś również poprosić wnioskodawcę o opisanie, w jaki sposób zorganizowana jest jego społeczność, w szczególności, czy za społeczność odpowiedzialna jest jedna osoba czy więcej osób, jakie role pełnią i jaki jest podział obowiązków. Warto dowiedzieć się, jak zorganizowana jest działalność tej społeczności religijnej (np. w jaki sposób podejmuje się decyzje i osiąga porozumienie), jeśli zaangażowanie wnioskodawcy we wspólnotę było tego rodzaju, że można od niego oczekiwać znajomości tej kwestii.

  Zapytaj, jakiego rodzaju działania religijne były organizowane w zgromadzeniu i poproś wnioskodawcę o jak najdokładniejsze opisanie tych działań, ich czasu i miejsca.

  Nawet jeśli wnioskodawca twierdzi, że nie uczęszczał regularnie do miejsca kultu, ani nie był uczestnikiem zgromadzeń ani innych spotkań, nadal zasadne może być poproszenie

go, by podał nazwy ważnych miejsc kultu i ogólne wyjaśnienie, w jaki sposób są one zorganizowane i jakiego rodzaju działalność religijną prowadzą.

- Stosunki wewnątrz społeczności

  Członków mniejszości religijnych może łączyć silne poczucie solidarności, które skłania ich do utrzymywania kontaktów towarzyskich i gromadzenia się poza kontekstem czysto religijnym. Społeczności religijne mogą również wchodzić w interakcje i organizować się w obszarach pozareligijnych. Na przykład mogą prowadzić własne szkoły lub szpitale. Sprawdź, co wnioskodawca wie o interakcjach członków swojej społeczności poza miejscami kultu lub działalnością religijną, na przykład w ramach innych organizacji społecznych lub wydarzeń w takich obszarach jak edukacja dzieci, opieka zdrowotna, biznes, sport lub działalność charytatywna.

- Relacje z innymi społecznościami i religiami

  Możesz ustalić, co wnioskodawca wie na temat relacji jego lokalnej wspólnoty religijnej z resztą społeczeństwa, w tym z innymi grupami religijnymi lub etnicznymi oraz z władzami państwowymi. Wnioskodawca może opowiedzieć o szacunku, jakim cieszy się jego społeczność, zwłaszcza w miejscu jego zamieszkania. Możesz zapytać wnioskodawcę o współistnienie różnych społeczności w jego regionie i ogólnie w kraju, w tym o ewentualne interakcje między przywódcami religijnymi. Niekiedy zdarzają się relacje z innymi grupami religijnymi lub nawet regularne spotkania z innymi przywódcami religijnymi. Możesz również zapytać o wszelkie napięcia lub problemy między społecznością wnioskodawcy a innymi segmentami społeczeństwa lub podmiotami państwowymi. Poproś wnioskodawcę o podanie konkretnych przykładów takich napięć i sposobu ich rozwiązania.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie przynależności religijnej członków mniejszości religijnej

Religia wnioskodawcy jako system przekonań

- Przekonania religijne wyznawane przez wnioskodawcę, jego poglądy i ich znaczenie.
- Teoretyczna wiedza wnioskodawcy na temat wyznawanej przez niego religii (doktryna religijna, w tym zasady religijne i struktura instytucjonalna).

Pamiętaj, że przeciętna osoba w Twoim kraju też może nie być w stanie odpowiedzieć na skomplikowane teoretyczne pytania dotyczące własnej religii, więc nie powinieneś oczekiwać od wnioskodawcy głębszej wiedzy tylko dlatego, że w swoim kraju pochodzenia jest on członkiem mniejszości religijnej. W trakcie przesłuchania należy jednak zapytać wnioskodawcę o przyczyny nieznajomości doktryny religijnej (więcej informacji na temat czynników wyjaśniających różne poziomy wiedzy znajdziesz w sekcji 2.3.1 „Badanie przynależności religijnej").

Religia wnioskodawcy jako sposób życia

- Praktyki religijne wnioskodawcy.
- Praktyczna wiedza wnioskodawcy na temat jego religii (obrzędy religijne, zwyczaje, ceremonie, zgromadzenie, do którego należy).
- Edukacja religijna, jaką otrzymał wnioskodawca (w szkole, na zajęciach pozalekcyjnych, z własnej inicjatywy itp.).

Jeżeli okaże się, że nie było dostępnych zajęć z religii mniejszości religijnej wnioskodawcy, należy zapytać wnioskodawcę, czy był on zobowiązany do uczęszczania na zajęcia z religii innego wyznania i jak to odbierał.

Religia wnioskodawcy jako tożsamość

- Związek członków rodziny wnioskodawcy z religią, na przykład, czy istnieją różnice między członkami rodziny w odniesieniu do praktyk religijnych albo przekonań lub czy rola religii w jego rodzinie zmieniała się w czasie.
- Osoby ważne w wychowaniu religijnym wnioskodawcy, np. czy był zachęcany lub nakłaniany do praktykowania określonych obrzędów i przez kogo.
- Lokalna wspólnota religijna wnioskodawcy w kraju pochodzenia (liczebność, skład, obszary pochodzenia), w tym kto pełnił w niej role przywódcze, podział obowiązków, organizacja działań wspólnotowych.
- Kontakty wnioskodawcy z członkami wspólnoty religijnej w kraju azylu, na przykład sposób, w jaki się z nimi skontaktował, a jeśli nie było takich kontaktów, wyjaśnienie powodów ich braku.

(b) Dokumenty dowodowe

Dokumenty wydawane w kraju pochodzenia

W niektórych krajach pochodzenia (dawne) dokumenty tożsamości, takie jak paszporty i dowody tożsamości, wyraźnie określają przynależność religijną ich posiadacza, jeżeli dana grupa religijna jest oficjalnie uznawana przez państwo. W krajach, w których przynależność religijna jest podawana w dokumentach tożsamości, przynależność do nieuznawanej mniejszości religijnej może oznaczać, że dana osoba nie może wnioskować o wpisanie tego wyznania do jej dokumentu tożsamości. W efekcie osoby znajdujące się w takiej sytuacji mogą spotkać się z odmową wydania dowodu osobistego i dokumentów stanu cywilnego. Ponadto członkowie nieuznawanych mniejszości religijnych mogą mieć w swoich dokumentach

tożsamości wpisaną nieprawdziwą informację, że są członkami dominującej grupy religijnej. Jeżeli wnioskodawca przedstawia dokument wskazujący, jak twierdzi, fałszywą przynależność religijną, należy możliwie dokładnie zbadać kwestię jego przynależności religijnej.

W krajach, w których w dowodach tożsamości nie podaje się wyznania, zarówno imiona, jak i nazwiska umieszczane w tych dokumentach mogą mimo wszystko wskazywać określoną przynależność religijną. Na przykład w niektórych krajach islamskich imię Masih (Mesjasz) lub nazwisko Khoury (kapłan) powszechnie, choć nie zawsze, noszą chrześcijanie. Czasami na przynależność religijną może wskazywać miejsce wydania dokumentu tożsamości lub miejsce zamieszkania lub urodzenia wnioskodawcy (np. jeśli wnioskodawca mieszkał na obszarze zamieszkałym wyłącznie przez określoną grupę wyznaniową). Jeżeli ustalono, że dokumenty tożsamości wnioskodawcy są autentyczne i wskazują konkretną przynależność religijną lub zawierają inne oznaczenia dotyczące religii (nazwiska, miejsca itp.), których istotność potwierdzają informacje o kraju pochodzenia, badanie przynależności religijnej może być mniej szczegółowe.

Ponadto w przypadku wnioskodawców pochodzących z krajów, w których kwestie statusu osobistego są regulowane przez instytucje religijne, na przynależność religijną mogą również wskazywać dokumenty stanu cywilnego, takie jak akty urodzenia i małżeństwa. Możliwe jest również przedstawienie dokumentów potwierdzających aktywność religijną wnioskodawcy (np. akt chrztu, zaświadczenia o pobieranej nauce religii) lub uczęszczanie do instytucji lub podejmowanie działań w inny sposób związanych ze wspólnotą religijną wnioskodawcy (kluby sportowe, organizacje charytatywne itp.).

Dokumenty wydawane w kraju azylu

Aby udowodnić przynależności do mniejszości religijnej, wnioskodawcy mogą przedłożyć dokumenty wydane przez ich wspólnotę religijną w kraju azylu, potwierdzające taką przynależność.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie przynależności do mniejszości religijnej

- Treść okazanych dokumentów.
- Sposób, w jaki wnioskodawca uzyskał dokument (procedura składania wniosków lub nietypowe metody, instytucje zaangażowane w jego wydanie, czas między wystąpieniem o dokument a jego wydaniem, czy wnioskodawca o niego wystąpił, czy też dokument został mu wydany bez jego wniosku itp.).
- Wystawca dokumentu (jego funkcja i relacja z wnioskodawcą).
- Zamierzone i rzeczywiste wykorzystanie dokumentu przez wnioskodawcę w kraju pochodzenia.
- Cel przedłożenia dokumentu, na przykład powód, dla którego wnioskodawca uważa przedłożenie dokumentu za konieczne.
- Jeżeli wnioskodawca nie przedstawia żadnych dokumentów dowodowych, mimo że informacje o kraju pochodzenia oraz jego relacja wskazują, że można się ich spodziewać, zbadaj (ewentualnie ważne) przyczyny braku dokumentów.
- Jeżeli wnioskodawca twierdzi, że odmówiono mu wydania dokumentów stanu cywilnego ze względu na jego przynależność religijną, zapytaj o negatywne konsekwencje odmowy dla jego codziennego życia i o to, jak próbował je obejść.

4.3.2. Ryzyko po powrocie do kraju pochodzenia

Poniższe przykłady mają na celu zilustrowanie, w jaki sposób można zbadać niektóre z możliwych sposobów prześladowania mniejszości religijnych w ich krajach pochodzenia. Pamiętaj, że nie musisz badać wszystkich poniższych tematów, ponieważ **nie wszystkie będą miały zastosowanie w każdym przypadku**.

Dyskryminacja i prześladowanie mniejszości religijnych mogą przybierać różne formy. Mogą być one bardzo bezpośrednie, dobrze widoczne i narzucone przez prawo lub mogą mieć charakter bardziej subtelny i długotrwały. W niektórych krajach mniejszości religijne są prawnie chronione pod warunkiem, że zostały oficjalnie zarejestrowane. Te przepisy pozwalają państwom decydować, które wspólnoty religijne są legalne i chronione, a które są zakazane. W konsekwencji wspólnoty religijne współpracujące z organami państwa i wykonujące jego polecenia będą chronione i uprawnione do organizowania nadzorowanych praktyk religijnych. Jeśli wnioskodawca jest członkiem mniejszości religijnej, która nie chce się dać zarejestrować, wspólnota taka zostaje zakazana, co z kolei może zwiększyć ryzyko prześladowań.

W innych krajach niektóre grupy religijne nie są oficjalnie zakazane, ale są ostentacyjnie nadzorowane przez państwo, co ma na celu wyłącznie ich zastraszanie. W niektórych przypadkach państwo wprowadza kontrole wstępu do miejsc kultu religijnego w celu ograniczenia udziału członków mniejszości religijnej w zgromadzeniach religijnych i zapobieżenia udziałowi w nich wyznawców religii państwowej.

W niektórych krajach obowiązują przepisy zabraniające ogólnie lub częściowo obrazy religii państwowej, co ułatwia potencjalnym prześladowcom oskarżanie członków mniejszości religijnych o bluźnierstwo. Dyskryminacja mniejszości religijnych nie ogranicza się jednak do kwestii religijnych; występuje również w innych dziedzinach życia, takich jak praca, ochrona zdrowia, edukacja itp., w których mogą pojawić się mniej oczywiste, ale mocno zakorzenione lub systematycznie prowadzone formy dyskryminacji. Dopiero ich całościowa analiza umożliwia pracownikom prowadzącym sprawę ustalenie, czy stanowią one prześladowanie.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie ryzyka związanego z powrotem do kraju pochodzenia dla mniejszości religijnych

Oskarżenia o bluźnierstwo

- Zbadaj poziom wiedzy wnioskodawcy na temat przepisów prawa zakazujących obrazy religii państwowej oraz sposobu i zakresu ich wdrożenia.
- Jeżeli wnioskodawca był prześladowany na podstawie tych przepisów, należy pozwolić mu wyjaśnić, co się stało, co było przyczyną prześladowania, kto złożył oskarżenie, oraz jaki był charakter relacji między wnioskodawcą a prześladowcą.

Status mniejszości religijnych

- Oficjalny status wspólnoty religijnej wnioskodawcy w kraju pochodzenia.
- Jeśli dana mniejszość ma oficjalny status, w jaki sposób został on uzyskany i czy nadal występują jakieś ograniczenia.
- Jeśli dana mniejszość nie ma oficjalnego statusu, jakie są przyczyny tego stanu i skutki braku statusu.

Działania zastraszające

- Doświadczenia wnioskodawcy związane z prowadzonym nadzorem lub zastraszaniem ze strony władz państwowych.
- Ograniczenia, jakie te środki spowodowały w życiu wnioskodawcy, i związane z tym odczucia.

Kontrola miejsc kultu religijnego

- Wpływ na wnioskodawcę, jaki wywołały ograniczenia wstępu do miejsc kultu religijnego, w których spotykają się członkowie mniejszości religijnej, oraz wszelkie konkretne problemy, jakie to spowodowało (np. próby obejścia tych ograniczeń).
- Odczucia wnioskodawcy wobec tych ograniczeń i wpływ, jaki wywarły one na jego społeczność.

Nagromadzenie działań dyskryminacyjnych

- Przykłady mogą obejmować pozwolenie na podejmowanie tylko słabo płatnych prac; ograniczenie możliwości zdobycia wykształcenia do szkolnictwa podstawowego bez dostępu do szkolnictwa wyższego; przymusowe zamieszkanie w getcie; posiadanie prawa wyłącznie do podstawowej opieki zdrowotnej, która nie obejmuje niektórych opcji leczenia; wykluczenie z dziedziczenia, ale płacenie wyższych podatków niż inni; brak możliwości uzyskania dokumentów osobistych; otrzymywanie propozycji od rządu, że jeśli zrezygnuje się z danej przynależności religijnej i wybierze religię państwową, wszystkie wyżej wymienione ograniczenia znikną.

Jeśli wnioskodawca wymienia kilka środków dyskryminacji, należy zbadać **każdy** pojedynczy akt i jego intensywność, a następnie przyjrzeć się całemu obrazowi dyskryminacji, aby stwierdzić, czy osiągnięto próg prześladowania.

4.4. Osoby odmawiające służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia (obdżektorzy) ze względów religijnych

Tematem tej sekcji są wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej uzasadniane odmową pełnienia służby wojskowej w kraju pochodzenia z powodu sprzeciwu sumienia ze względów

religijnych ([77]). Podyktowana sumieniem odmowa służby wojskowej odnosi się do odmowy pełnienia służby wojskowej z powodu „zasad i racji sumienia, w tym z głębokich przekonań, wynikających z pobudek religijnych, moralnych, etycznych, humanitarnych lub podobnych" ([78]). Prawo do odmowy podyktowanej sumieniem jest uznawane w różnych międzynarodowych instrumentach dotyczących praw człowieka, w tym w Karcie praw podstawowych UE ([79]).

Status obdżektora będzie zależeć od tego, czy odmowa służby wojskowej jest podyktowana „silnym i niemożliwym do przezwyciężenia konfliktem między obowiązkiem służenia w wojsku a sumieniem danej osoby lub jej głębokimi i szczerymi wierzeniami religijnymi bądź innymi" ([80]).

Obdżektor może całkowicie odmawiać służby wojskowej ze względu na wyznawaną religię, na przykład dlatego, że religia zabrania mu noszenia broni lub oddawania honorów fladze (bezwzględna odmowa podyktowana sumieniem). Odmowa służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia z powodów religijnych obejmuje również tych, którzy odmawiają uczestniczenia w określonej akcji wojskowej, na przykład gdy członek mniejszości religijnej odmawia udziału w operacjach wojskowych wymierzonych w członków jego własnej społeczności religijnej (częściowa odmowa podyktowana sumieniem).

Istotna terminologia

- **Służba wojskowa:** służba lub czynności wykonywane w służbie sił zbrojnych państwa. Może być pełniona w czasie pokoju lub w czasie konfliktu zbrojnego. Może wynikać z dobrowolnego wstąpienia do wojska lub być wynikiem obowiązkowego poboru. Podmioty niepaństwowe nie mogą ogłaszać poboru do wojska.
- **Służba zastępcza:** służba pełniona przez obdżektorów zamiast służby w siłach zbrojnych państwa. Służba zastępcza może mieć formę służby cywilnej poza siłami zbrojnymi (np. w publicznej placówce zdrowia, wolontariatu w instytucji charytatywnej) lub niemilitarnej funkcji w wojsku (np. stanowisko kucharza lub pracownika biurowego).
- **Uchylanie się od poboru:** gdy osoba cywilna nie zgłasza się do poboru do obowiązkowej służby wojskowej lub nie stosuje się do wezwania do poboru do tej służby.
- **Dezercja:** gdy żołnierz pełniący służbę w siłach zbrojnych opuszcza bez pozwolenia stanowisko lub funkcję wojskową albo odmawia wykonania wezwania do wypełnienia obowiązku wojskowego.

4.4.1. Legalność służby wojskowej

Państwa mają prawo do obrony i dlatego mają prawo wymagać od obywateli odbycia służby wojskowej. Zdaniem UNHCR, aby proces rekrutacji i służby wojskowej był uzasadniony, musi

([77]) Należy pamiętać, że „powód religijny może mieć również znaczenie w sprawach opartych na służbie wojskowej innych niż w sytuacjach sprzeciwu sumienia", UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 10: Wnioski o przyznanie statusu uchodźcy związane ze służbą wojskową w kontekście art. 1A ust. 2 konwencji z 1951 r. lub protokołu z 1967 r. dotyczącego statusu uchodźców*, 12 listopada 2014 r., pkt 50.

([78]) Zob. Komisja Praw Człowieka ONZ, 1998 r., „Sprzeciw sumienia wobec służby wojskowej", *tamże,* przypis 24, E/CN.4/RES/1998/77, 22 kwietnia 1998 r. (http://www.refworld.org/docid/3b00f0be10.html).

([79]) Art. 10 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej: „Uznaje się prawo do odmowy działania sprzecznego z własnym sumieniem, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa".

([80]) ETPC, wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., *Sprawa Bayatyan przeciwko Armenii*, nr 23459/03, ECLI:CE:ECHR:2011:0707JUD002345903, punkt 110. Jest to przełomowe orzeczenie ETPC, ponieważ określa warunki, w jakich obowiązkowa służba wojskowa może pociągać za sobą naruszenie wolności myśli, sumienia i wyznania.

mieć podstawę prawną, być realizowany w sposób niearbitralny i niedyskryminujący oraz opierać się na potrzebach i planach wojskowych. Ponadto musi istnieć możliwość odwołania się od poboru w sądzie powszechnym ([81]). Do suwerennych kompetencji państw należy również karanie osób, które bez ważnych powodów dezerterują lub uchylają się od służby wojskowej. Każda kara powinna być niedyskryminacyjna, proporcjonalna i określona prawem oraz powinno być możliwe zaskarżenie jej w sądzie powszechnym.

(a) Prześladowanie lub poważna krzywda w kontekście służby wojskowej

Niezależnie od przyczyny, akty prześladowania lub poważnej krzywdy w kontekście służby wojskowej mogą mieć miejsce w kilku sytuacjach.

- Sposób realizacji służby wojskowej przez państwo może sam w sobie pociągać za sobą nieludzkie lub poniżające traktowanie. Może tak być na przykład w przypadku szczególnie brutalnej inicjacji lub prześladowania młodszych poborowych, organizowanych lub akceptowanych przez strukturę wojskową.
- Kara za odmowę służby wojskowej może być nieproporcjonalna, stanowić zagrożenie życia i poważne znęcanie się, lub zostać wymierzona w sposób dyskryminujący.
- Ściganie lub kary za odmowę odbycia służby wojskowej podczas konfliktu, jeżeli odbycie służby wojskowej pociągałoby za sobą dokonywanie przestępstw lub czynów stanowiących podstawę wykluczenia, również uznaje się za akt prześladowania ([82]).
- Obowiązek odbycia służby wojskowej wbrew głębokim przekonaniom może sam w sobie stanowić prześladowanie, jeżeli powoduje intensywne cierpienie psychiczne równoznaczne z nieludzkim lub poniżającym traktowaniem. Jak wskazano powyżej, sprzeciw może dotyczyć służby wojskowej jako takiej (bezwzględna odmowa podyktowana sumieniem) lub określonej interwencji wojskowej (częściowa odmowa podyktowana sumieniem).

(b) Status obdżektora

Pomimo uznania prawa do odmowy służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia za prawo podstawowe wciąż istnieje wiele państw, w których służba wojskowa jest obowiązkowa, ale nie ma możliwości uzyskania statusu obdżektora. W tych państwach odmowa służby jest ogólnie uważana za poważne przestępstwo, niezależnie od przyczyny odmowy. Należy zauważyć, że w tych państwach kara za odmowę służby wojskowej najczęściej i tak nie zwalnia osoby z obowiązku odbywania służby wojskowej po odbyciu kary.

W sytuacjach, gdy państwo umożliwia obdżektorom zwolnienie ze służby wojskowej lub służbę zastępczą ([83]) lub gdy przepisy dotyczące służby wojskowej nie są w praktyce

([81]) UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 10*, 2014, *tamże*, przypis 78, s. 2. Zobacz także UNHCR, *Podręcznik dotyczący procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy*, 2019, *tamże*, przypis 12 punkt 171: „Nie wszystkie poglądy, nawet jeśli są szczere, stanowią wystarczającą podstawę do ubiegania się o status uchodźcy osoby, która dopuściła się dezercji lub uchylała się od służby wojskowej. Nie wystarczy, że ktoś nie zgadza się ze swoim rządem w kwestii politycznego uzasadnienia konkretnej akcji wojskowej. Jeśli jednak forma działania wojskowego, z którą dana osoba nie chce być związana, jest potępiana przez społeczność międzynarodową jako sprzeczna z podstawowymi ludzkimi zasadami postępowania, kara za dezercję lub uchylanie się od służby wojskowej mogłaby, w świetle wszystkich pozostałych wymogów definicji, być uważana za prześladowanie".

([82]) Artykuł 9 ust. 2 lit. e) dyrektywy APD (wersja przekształcona). Zobacz też TSUE, wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., *Shepherd* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland*, C-472/13, EU:C:2015:117. Podsumowanie jest dostępne w bazie orzecznictwa AUEA.

([83]) Jednak w przypadku służby zastępczej, która ma charakter kary lub jest w ten sposób realizowana, prześladowanie może mieć miejsce. Zobacz UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 10*, 2014, *tamże*, przypis 77, pkt 20.

egzekwowane lub gdy można uniknąć służby wojskowej, płacąc administracyjną karę pieniężną ([84]), prześladowanie nie ma miejsca.

Wykres 9. Prześladowanie w wyniku odmowy z powodu sprzeciwu sumienia

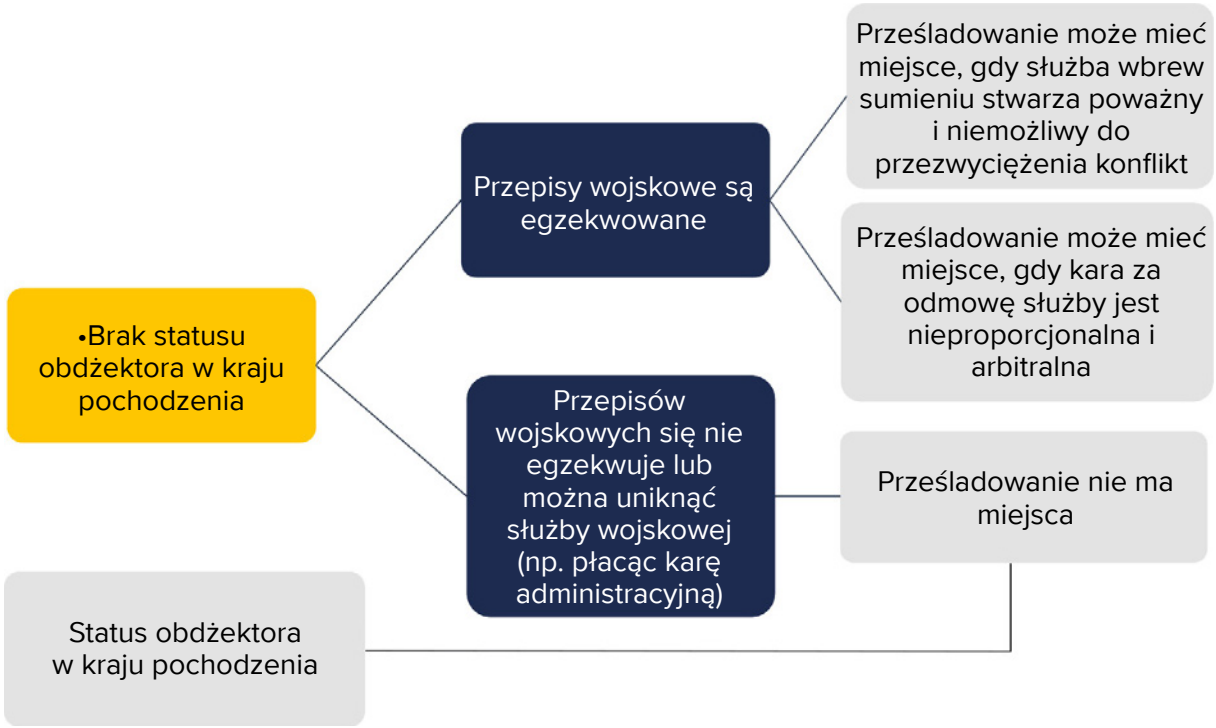

(c) Związek z podłożem religijnym

Odmowa odbycia służby wojskowej często wynika z pobudek religijnych lub poglądów politycznych, może też być związana z przynależnością do określonej grupy społecznej, rasy lub narodowości. Jednak powody mogą również nie mieć związku z żadnym z pięciu powodów prześladowania i wynikać na przykład ze zwykłej obawy przed narażeniem się na niebezpieczeństwo, jakie pociąga za sobą odbywanie takiej służby. Z perspektywy władz dezerter lub uchylający się od poboru, niezależnie od rzeczywistych motywów, może być postrzegany jako przeciwnik polityczny, czyli ktoś, kto sprzeciwia się polityce rządu lub kwestionuje jej zasadność.

W *wyroku w sprawie EZ* ([85]) TSUE rozważył, czy nawet w przypadku prześladowania, o którym mowa w art. 9 ust. 2 lit. e) dyrektywy QD (wersja przekształcona) należy ustalić związek między aktem prześladowania a jednym z pięciu powodów prześladowania, o których mowa w Konwencji genewskiej.

([84]) Według UNHCR „nadmierne opłaty administracyjne mające na celu zniechęcenie rzeczywistych obdżektorów do wyboru służby zastępczej lub uznane za sankcje karne będą uznane za dyskryminujące i łącznie mogą osiągnąć próg prześladowania". UNHCR, *Wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 10* 2014, *tamże*, przypis 77, s. 5, przypis 48.

([85]) TSUE, wyrok z dnia 19 listopada 2020 r., *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland*, C-238/19, ECLI:EU:C:2020:945. Podsumowanie jest dostępne w bazie orzecznictwa AUEA.

Artykuł 9 ust. 2 lit. e) dyrektywy QD (wersja przekształcona)

2. Akty prześladowania określone w ust. 1 mogą przybierać między innymi formę:

[...]

e) ścigania lub kar za odmowę odbycia służby wojskowej podczas konfliktu, jeżeli odbycie służby wojskowej pociągałoby za sobą dokonywanie przestępstw lub czynów stanowiących podstawę wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2;

[...]

TSUE orzekł, że chociaż zawsze należy ustalić związek z jednym z pięciu powodów prześladowania, w sytuacji określonej w art. 9 ust. 2 lit. e) dyrektywy QD (wersja przekształcona) istnieje „silne domniemanie" istnienia związku odmowy pełnienia służby wojskowej z jednym z pięciu powodów przywołanych w konwencji ([86]). W tym kontekście do władz krajowych należy ustalenie prawdopodobieństwa związku między powodami prześladowania a ściganiem i karaniem. Ponadto TSUE podkreślił, że wskazując powody aktów prześladowania określone w art. 9 ust. 2 lit. e), „prawodawca Unii nie zamierzał utrudnić uzyskania statusu uchodźcy przez osoby odmawiające działania sprzecznego z własnym sumieniem poprzez ustanowienie dodatkowej przesłanki, lecz przeciwnie, uznał, że ów powód prześladowania jest co do zasady powiązany z co najmniej jednym z pięciu powodów prześladowania otwierających prawo do uzyskania statusu uchodźcy" ([87]). Ponadto TSUE wskazał, że odmowa odbycia służby wojskowej, w szczególności gdy zagrożona jest surowymi karami, pozwala założyć „istnienie silnego konfliktu w zakresie wartości i opinii politycznych lub religijnych między zainteresowanym a władzami państwa pochodzenia" ([88]). TSUE stwierdził również, że „w sytuacji konfliktu zbrojnego, a zwłaszcza wojny domowej, i w braku zgodnej z prawem możliwości uchylenia się od obowiązków wojskowych, jest wysoce prawdopodobne, że odmowę odbycia służby wojskowej władze zinterpretowałyby jako akt opozycji politycznej" ([89]).

TSUE wyjaśnił również, że w przypadku gdy odmowa odbycia służby wojskowej ze względu na przekonania religijne prowadzi do aktów prześladowania, można je również powiązać z tymi właśnie powodami ([90]).

Ta sekcja zawiera wskazówki, jak badać wnioski wnioskodawców, którzy odmówili służby wojskowej ze względów religijnych. Aby je ocenić, należy odnieść się do trzech części wniosku:

- Proces rekrutacji (sekcja 4.4.2);
- Odmowa pełnienia służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych (sekcja 4.4.3);
- Dokumenty dowodowe (sekcja 4.4.4);

([86]) TSUE, 2020, *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland* punkt 57, *tamże*, przypis 85.
([87]) TSUE, 2020, *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland* punkt 58, *tamże*, przypis 85.
([88]) TSUE, 2020, *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland* punkt 59, *tamże*, przypis 85.
([89]) TSUE, 2020, *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland* punkt 60, *tamże*, przypis 85.
([90]) TSUE, 2020, *EZ* przeciwko *Bundesrepublik Deutschland* punkt 47, *tamże*, przypis 85.

4.4.2. Proces rekrutacji

Przed zbadaniem wiarygodności odmowy z powodu sprzeciwu sumienia wnioskodawcy i jej możliwych konsekwencji podczas przesłuchania zaleca się najpierw zbadać, czy domniemany status wnioskodawcy jako poborowego lub jego udział w określonej akcji wojskowej jest wiarygodny. Można to ustalić, oceniając znajomość przez wnioskodawcę przepisów wojskowych i praktyk poborowych w jego kraju pochodzenia oraz statusu jego własnej rekrutacji.

W tym celu niezbędne jest uwzględnienie sytuacji dotyczącej poboru do wojska w kraju pochodzenia wnioskodawcy, znanej na podstawie informacji o kraju pochodzenia (zob. sekcja 2.1.4 „Jak informacje o kraju pochodzenia mogą pomóc w przygotowaniach"), oraz konkretnych okoliczności danej sprawy. Chodzi tu o ustawodawstwo wojskowe obowiązujące w kraju pochodzenia, tryb rekrutacji oraz konsekwencje ponoszone przez osoby odmawiające służby wojskowej.

(a) Znajomość przez wnioskodawcę przepisów wojskowych w kraju pochodzenia

Oczekuje się, że wnioskodawca posiada pewien poziom znajomości przepisów regulujących zasady rekrutacji i proces rekrutacji, ponieważ mają one konkretne skutki dla jego statusu obdżektora oraz ryzyka złego traktowania lub prześladowania.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie znajomości przez wnioskodawcę przepisów wojskowych w kraju pochodzenia

- Znajomość przez wnioskodawcę obowiązujących przepisów wojskowych w kraju pochodzenia, w tym możliwych przyczyn zwolnienia ze służby lub jej odroczenia, takich jak sytuacja rodzinna, studia, kariera zawodowa lub stan zdrowia.
- Znajomość aktualnego czasu trwania służby wojskowej.
- Znajomość procesu rekrutacyjnego.
- Znajomość sankcji wynikających z odmowy służby, odmowy udziału w określonej akcji wojskowej lub dezercji.

Jeśli wnioskodawca wykazuje brak znajomości przepisów wojskowych swojego kraju pochodzenia, poproś go o wyjaśnienie tych luk w wiedzy.

(b) Wiedza wnioskodawcy na temat trybu rekrutacji.

Mogą istnieć różnice między przepisami wojskowymi dotyczącymi rekrutacji a ich wdrażaniem. Od obdżektora można oczekiwać znajomości nie tylko przepisów, ale także, co ważniejsze, zakresu, w jakim są one wdrażane (lub nie wdrażane) w praktyce.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie wiedzy wnioskodawcy na temat trybu rekrutacji w kraju pochodzenia

- Wiedza wnioskodawcy na temat faktycznego przebiegu rekrutacji w kraju pochodzenia.
- Znajomość przez wnioskodawcę polityki ścigania osób unikających poboru oraz dezerterów.
- Sposób, w jaki wnioskodawca uzyskał informacje na temat trybu rekrutacji (np. konkretne przykłady osób znanych wnioskodawcy, które zostały zrekrutowane w określonych okolicznościach).
- Jeśli z informacji o kraju pochodzenia wynika, że działania mające na celu uniknięcie służby wojskowej są powszechnie dostępne (np. zapłata kary administracyjnej lub łapówki), zbadaj, czy wnioskodawca jest świadomy istnienia takich praktyk.
- Zdanie wnioskodawcy na temat dostępnych opcji (w tym, czy przewidział wykorzystanie tych możliwości zwolnienia lub uchylenia się od służby wojskowej, czy też może rzeczywiście to zrobił) oraz powody, dla których tego nie zrobił.

(c) Status rekrutacji wnioskodawcy

Dodatkowo możesz zapytać wnioskodawcę o status jego własnej rekrutacji.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie statusu rekrutacji wnioskodawcy

- Etap procesu rekrutacji (np. otrzymanie powołania lub wezwania do stawienia się na komisji wojskowej).
- Wszelkie wcześniejsze odroczenia obowiązku służby wojskowej (jeśli były, to na jakiej podstawie je uzyskano).
- Jeżeli proces rekrutacji jeszcze się nie rozpoczął, przewidywany termin jego rozpoczęcia.
- Jeżeli wnioskodawca pełnił już służbę wojskową, powody, dla których wcześniej nie odmawiał jej odbycia lub udziału w określonej akcji wojskowej.
- Jeżeli wnioskodawca służył już w wojsku, funkcje pełnione przez wnioskodawcę, rodzaj odbytego szkolenia, używana broń, manewry, w których brał udział.
- Świadomość wnioskodawcy co do jego obecnego statusu osoby unikającej poboru lub dezertera w kraju pochodzenia, czy jest za to oficjalnie ścigany i w jaki sposób dowiedział się o tym.
- Możliwość uzyskania amnestii dla dezerterów oraz, jeśli taka możliwość istnieje, przyczyny nieskorzystania z amnestii.

(d) Udział wnioskodawcy w określonej akcji wojskowej

Niektórzy wnioskodawcy otrzymali rozkaz wzięcia udziału w określonej akcji wojskowej, ale odmówili udziału powołując się na względy sumienia. W takim przypadku należy zbadać okoliczności towarzyszące (planowanemu) wysłaniu wnioskodawcy na wspomnianą akcję.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie wysłania wnioskodawcy na określoną akcję wojskową

- Rodzaj lub charakter konkretnej akcji wojskowej, w tym cel i zadania wojskowe.
- Termin, miejsce i czas trwania akcji.
- Proces oddelegowania, na przykład sposób, w jaki podjęto decyzję o wysłaniu wnioskodawcy na akcję i w jaki wnioskodawca został o tym powiadomiony, czy wnioskodawca faktycznie wziął udział w akcji lub jak tego uniknął.
- Możliwość oficjalnej odmowy przez wnioskodawcę udziału w akcji lub wykonania określonych działań/zadań, które taki udział pociągałby ze sobą, oraz czy wnioskodawca mógłby wystąpić o alternatywę dla swojego udziału w akcji.
- Konkretne działania lub zadania, które wnioskodawca był lub byłby zobowiązany wykonać w wyniku takiego wysłania na akcję.
- Świadomość wnioskodawcy co do konkretnych działań lub zadań, które wiązałyby się z wzięciem udziału w akcji, w tym skutków tych działań/zadań.
- Poglądy wnioskodawcy na temat akcji wojskowej i wykonanych lub planowanych działań/zadań.

4.4.3. Odmowa pełnienia służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych

Oprócz zbadania kwestii rekrutacji lub poboru do wojska lub oddelegowania do określonej akcji wojskowej, innym celem przesłuchania powinno być zbadanie, czy odmowa wnioskodawcy pełnienia służby wojskowej ze względów sumienia jest autentyczna i ma związek z jego przynależnością religijną. W uzupełnieniu tej kwestii należy zbadać, czy przed ucieczką z kraju pochodzenia wnioskodawca w jakiejkolwiek formie odmawiał służby, czy jego poglądy na służbę wojskową są zgodne z szerszym kontekstem wyznawanej religii, jakich dokładnie konsekwencji obawia się wnioskodawca w przypadku rekrutacji i czy miał możliwość skorzystania z odpowiedniej alternatywy dla służby wojskowej.

Wykres 10. Tematy do zbadania w kwestii odmowy służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych

(a) Autentyczność odmowy z powodu sprzeciwu sumienia z powodów religijnych

Przykłady tematów do zbadania w zakresie autentyczności odmowy z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych

- Powody, dla których wnioskodawca uważa się za obdżektora ze względu na przekonania religijne oraz czy odmowa ma charakter bezwzględny, czy częściowy.
- W przypadku odmowy udziału w określonej akcji wojskowej, przyczyny tej częściowej odmowy (różnice między udziałem wnioskodawcy w innych działaniach wojskowych a udziałem w akcji, której dotyczy sprzeciw).
- Informacje o doświadczeniach religijnych wnioskodawcy, z uwzględnieniem jego sytuacji osobistej (np. sposób przyjęcia przekonań religijnych; miejsce i sposób kultu lub obrzędy; osobiste znaczenie przekonań religijnych lub wyznawanych wartości, w szczególności w odniesieniu do posługiwania się bronią).
- Stanowisko innych członków wyznania wnioskodawcy wobec służby wojskowej (np. ogólny sprzeciw wobec pełnienia służby wojskowej, czy niektórzy współwyznawcy faktycznie pełnią służbę wojskową oraz jak ogólnie wspólnota religijna, a zwłaszcza wnioskodawca, postrzega współwyznawców, którzy odbywają służbę wojskową).

(b) Wyrażenie przez wnioskodawcę odmowy z powodu sprzeciwu sumienia

Przykłady tematów do zbadania w zakresie wyrażonej przez wnioskodawcę odmowy z powodu sprzeciwu sumienia

- Czy wnioskodawca wyraził odmowę z powodu sprzeciwu sumienia ze względów religijnych przed powołaniem do wojska (w tym okoliczności, sposób i konsekwencje tej odmowy).
- Wcześniejsze problemy napotykane przez wnioskodawcę w związku z przynależnością religijną.
- Jeżeli wnioskodawca wcześniej nie odmawiał wstąpienia do wojska, przyczyny braku odmowy (np. zmiana wyznania, okoliczności).

(c) Przekonania religijne wnioskodawcy w szerszym kontekście

Przykłady tematów do zbadania w zakresie przekonań religijnych wnioskodawcy w szerszym kontekście

- W zależności od tego, w jaki sposób wnioskodawca wyjaśnia religijne powody odmowy z powodu sprzeciwu sumienia (np. całkowity zakaz stosowania przemocy), można zbadać wcześniejsze zajęcia, karierę zawodową i hobby wnioskodawcy wiążące się ze stosowaniem przemocy fizycznej (np. uprawianie sztuk walki) lub posługiwaniem się bronią (np. polowanie).
- Doświadczenia i poglądy rodziny i otoczenia wnioskodawcy na temat służby wojskowej (np. członkowie rodziny, którzy pełnili służbę wojskową lub odmówili jej pełnienia; ich rola i doświadczenia podczas służby wojskowej; w przypadku odmowy – konsekwencje odmowy).
- Pogląd wnioskodawcy na temat tego, jak władze jego kraju pochodzenia powinny zareagować na atak wojskowy ze strony obcego mocarstwa lub jak jego zdaniem powinna zareagować jego wspólnota religijna, jeśli zostanie zaatakowana przez inną grupę.

(d) Obawa wnioskodawcy przed konsekwencjami służby wojskowej lub wysłania na akcję

Oprócz zbadania szczerości odmowy z powodu sprzeciwu sumienia pracownik prowadzący sprawę powinien zbadać, czy sprzeciw ma charakter niepodważalny lub niemożliwy do pokonania.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie konsekwencji, których obawia się wnioskodawca

- Konsekwencje (w tym w wymiarze fizycznym, duchowym i emocjonalnym) dla wnioskodawcy w przypadku zmuszenia go do służby wojskowej lub udziału w określonej akcji wojskowej.

(e) Odpowiednie alternatywy dla odbycia służby wojskowej (jeśli istnieją)

Należy pamiętać, że prawa obdżektora uznaje się za respektowane tylko wtedy, gdy zostanie on zwolniony z obowiązku odbywania służby wojskowej lub otrzyma możliwość odbycia odpowiedniej służby zastępczej. W przypadku indywidualnego sprzeciwu wobec noszenia broni służbę zastępczą można uznać za odpowiednią, jeżeli jest to niemilitarna funkcja w strukturach wojskowych lub działalność cywilna służąca interesowi publicznemu.

Jeżeli z informacji o kraju pochodzenia wynika, że w państwie tym uznaje się status obdżektora, należy zbadać wiedzę wnioskodawcy na temat warunków, procedury i faktycznego dostępu do służby zastępczej. Oznacza to konieczność zbadania, czy ucieczka z kraju pochodzenia była jedynym możliwym sposobem na ucieczkę od tego wewnętrznego konfliktu.

Przykłady tematów do zbadania na temat zasadnych form zastępczej służby wojskowej

- Kroki podjęte przez wnioskodawcę w celu uzyskania możliwości zastępczej służby wojskowej.
- Powody niepodjęcia przez wnioskodawcę żadnych kroków w celu uznania go za obdżektora lub powody, dla których podjęte kroki były nieskuteczne.
- Znajomość przez wnioskodawcę warunków, procedury i rzeczywistego uzyskania możliwości zastępczej służby wojskowej.

4.4.4. Dokumenty dowodowe

Na koniec pracownik prowadzący sprawę powinien ustalić, czy wnioskodawca posiada jakiekolwiek dokumenty potwierdzające proces rekrutacji, udział w określonej akcji wojskowej lub ewentualne ściganie go jako obdżektora lub jako dezertera. Jeżeli wnioskodawca nie przedstawił żadnych dokumentów dowodowych, chociaż z jego relacji lub z informacji o kraju pochodzenia wynika, że takie dowody powinny być dostępne, podczas przesłuchania należy zbadać przyczyny braku takiej dokumentacji.

(a) Dokumenty dotyczące statusu wojskowego wnioskodawcy

Wnioskodawca może przedłożyć dokumenty dotyczące etapu rekrutacji, jeżeli nie odbywał jeszcze służby wojskowej (np. dokumenty powołania, zaświadczenie o badaniu lekarskim lub odroczeniu służby wojskowej na okres studiów). W przypadku wnioskodawców, którzy już pełnili służbę wojskową, książeczki wojskowe lub podobne dokumenty pozwolą ustalić czas trwania służby wnioskodawcy, dokładną jednostkę i funkcję.

Wnioskodawcę można zapytać, w jaki sposób uzyskał te dokumenty i jaka jest ich treść. Badanie to posłuży do ustalenia faktycznego zrozumienia przez wnioskodawcę przedłożonych dokumentów. Jeżeli wnioskodawca uciekając zabrał ze sobą dokumenty, można zapytać, jak mu się to udało i czy napotkał jakieś trudności.

(b) Dokumenty dotyczące statusu obdżektora wydawane w kraju pochodzenia

Wnioskodawca może również przedstawić informacje o innych przypadkach swoich rodaków odmawiających służby wojskowej z powodu sprzeciwu sumienia, takie jak artykuły prasowe czy posty w mediach społecznościowych.

Jeżeli wnioskodawca nie ma w kraju pochodzenia statusu obdżektora, nie można wymagać od niego przedstawienia dokumentacji potwierdzającej odmowę odbycia służby wojskowej.

4.5. Prześladowania religijne ze względu na płeć

Należy mieć świadomość, że we wnioskach o udzielenie ochrony międzynarodowej płeć i religia często przeplatają się, ponieważ „kobiety i mężczyźni mogą obawiać się prześladowania lub cierpieć z powodu prześladowań religijnych w różny sposób” ([91]). Warto pamiętać, że twierdzenia, które na pierwszy rzut oka wydają się ściśle związane z płcią, mogą w rzeczywistości oznaczać prześladowanie z powodu poglądów, np. wyznawanej religii, tak jak w przypadku jazydek wykorzystywanych jako niewolnice seksualne lub chrześcijańskich dziewcząt w Nigerii, które zostały porwane i zmuszone do konwersji przez Boko Haram. Dlatego zawsze należy badać przyczyny prześladowania ze względu na płeć i sprawdzać, czy prześladowanie ma związek z wyznawanymi poglądami, takimi jak (rzeczywista lub przypisywana) religia, przekonania polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej.

([91]) UNHCR, *Podręcznik dotyczący procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy*, 2019, *tamże*, przypis 12, s. 128.

Z drugiej strony prześladowania lub represje na tle religijnym często wynikają również z podziałów płciowych i zwykle mocniej uderzają w kobiety. Płeć powoduje, że kobiety są bardziej narażone na prześladowania na tle religijnym.

Powiązane narzędzie EUAA

Więcej informacji zawierają Wytyczne EASO dotyczące przynależności do określonej grupy społecznej, marzec 2020 r. ([92]).

W poniższych sekcjach omówiono trzy rodzaje często spotykanych wniosków dotyczących prześladowania ze względów religijnych w zależności od płci. Przedstawiono w nich wskazówki dotyczące badania kwestii religii w odniesieniu do tych wniosków.

4.5.1. Szkodliwe praktyki wywodzące się z tradycji

Niektóre szkodliwe tradycyjne praktyki są odbierane jako wymóg lub zalecenie religijne. Jednak często są one też wynikiem połączenia różnych czynników. Na przykład okaleczanie żeńskich narządów płciowych jest tradycją społeczno-kulturową, która nie jest powiązana z żadnym konkretnym wyznaniem, choć czasami przywołuje się religię na uzasadnienie tych praktyk. To samo może dotyczyć innych szkodliwych tradycyjnych praktyk, takich jak zawieranie małżeństw przez dzieci lub zabójstwa honorowe. Mogą one wynikać z zasad religijnych, ale w grę wchodzą również inne czynniki, dotyczące na przykład kultury i klasy społeczno-ekonomicznej. Należy pamiętać, że trzy sfery: religia, kultura i klasa społeczno-ekonomiczna są często bardzo ściśle ze sobą powiązane i silnie na siebie wpływają. Oprócz zbadania przyczyn prześladowania należy również zbadać konsekwencje, jakie szkodliwe tradycyjne praktyki niosą dla wnioskodawcy. Chodzi tu o zbadanie potencjalnych konsekwencji dla wnioskodawcy, jeśli odmówi on zastosowania się do danej szkodliwej praktyki lub spróbuje jej uniknąć.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie szkodliwych tradycyjnych praktyk

- Zdanie wnioskodawcy na temat tych praktyk.
- Zdanie rodziny wnioskodawcy na temat tych praktyk.
- Występowanie danej szkodliwej praktyki w rodzinie i szerszym otoczeniu wnioskodawcy.
- Podobne przypadki w rodzinie i szerszym otoczeniu wnioskodawcy oraz ich skutki.
- Jeżeli przypadek wnioskodawcy jest jedyny w rodzinie, jakie są możliwe przyczyny.
- Znajomość przez wnioskodawcę ustawodawstwa dotyczącego tej praktyki w kraju pochodzenia.
- Sposób, w jaki wnioskodawca próbował poradzić sobie z daną praktyką, na przykład działania mające na celu uniknięcie jej lub zastosowanie danej praktyki, oraz przyczyny.
- Konsekwencje unikania praktyki lub jej stosowania zarówno dla wnioskodawcy, jak i jego rodziny.
- Podejmowane przez wnioskodawcę próby uzyskania ochrony państwa i skutki takich prób.
- Jeżeli wnioskodawca nie zwrócił się o ochronę ze strony państwa, powody, dla których tego nie zrobił.

([92]) *Wytyczne EASO dotyczące przynależności do określonej grupy społecznej*, marzec 2020.

4.5.2. Dyskryminacja ze względów religijnych w związku z płcią

Istnieje silna zależność między prześladowaniem na tle religijnym a płcią wnioskodawcy. Na przykład niekiedy istnieją społeczne lub prawne wymogi, aby kobiety zachowywały się w określony sposób, zgodnie z (rzeczywistymi i postrzeganymi) zasadami religijnymi. Kobiety bywają zmuszane do noszenia strojów określonego rodzaju lub napotykają ograniczenia w zakresie realizacji swobody wyboru i przemieszczania się. Dyskryminacja ze względu na religię może również oznaczać ograniczenie przez władze dostępu do praw seksualnych i reprodukcyjnych. Na przykład za zgodny z prawem bywa uznawany gwałt małżeński, natomiast antykoncepcja i aborcja są uznawane za niezgodne z prawem lub nie są tolerowane. Kobiety napotykają również przeszkody, gdy chcą utrzymywać kontakty towarzyskie, zdobyć wykształcenie lub podjąć pracę (w ogóle lub w określonych dziedzinach, takich jak dziennikarstwo, medycyna lub polityka). Dyskryminacja może przejawiać się w przepisach prawa stanowionych pod wpływem religii, które ograniczają prawa obywatelskie kobiet i dostęp do ochrony. Prawo oparte na religii czasami przewiduje zróżnicowanie kar w zależności od płci.

Istotne jest zbadanie wszystkich aktów dyskryminacji w zależności od indywidualnych cech danego wnioskodawcy. Nagromadzenie środków dyskryminacyjnych może stanowić prześladowanie w zależności od wagi i powtarzalności takich czynów.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie dyskryminacji ze względu na religię w powiązaniu z płcią

- Ograniczenia, których wnioskodawca doświadczył ze względu na zasady, tradycje lub normy religijne.
- Wpływ tych ograniczeń na życie wnioskodawcy.
- Ryzyko dyskryminacji ze względu na płeć, na jakie może być narażony wnioskodawca w przypadku powrotu do kraju pochodzenia.
- Poglądy wnioskodawcy na dyskryminację, której doświadcza, i na jej związek z religią.
- Znajomość przez wnioskodawcę ustawodawstwa, które dyskryminuje kobiety w kraju pochodzenia.

4.5.3. Związki/małżeństwa międzywyznaniowe

Związek lub małżeństwo z osobą wyznającą inną religię, lub choćby inne wyznanie w obrębie tej samej religii, może wiązać się z ryzykiem prześladowań.

Związek lub małżeństwo z osobą innej religii lub wyznania może być niedozwolone lub może być dopuszczone tylko na określonych niekorzystnych warunkach (np. wnioskodawca nie może formalnie zarejestrować takiego małżeństwa lub dzieci z takiego małżeństwa nie mają dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej lub własności prywatnej lub taki dostęp jest ograniczony).

Badając związki/małżeństwa międzywyznaniowe, należy pamiętać, że płeć jest zwykle czynnikiem przyczyniającym się do potencjalnego ryzyka, ponieważ dziewczęta i kobiety często ponoszą poważniejsze konsekwencje niż mężczyźni. Jednak w zależności od kraju pochodzenia nie oznacza to, że mężczyźni nie mogą mieć uzasadnionych obaw przed prześladowaniem w podobnych okolicznościach (np. mąż w małżeństwie międzywyznaniowym lub brat chroniący siostrę przed szkodliwymi tradycyjnymi praktykami). Jednak w zależności

od płci wnioskodawcy mogą pojawić się różne oczekiwania wobec niego i może się on spodziewać innych konsekwencji. Na przykład w niektórych krajach kobiety pozostające w związkach międzywyznaniowych są przedmiotem tzw. przestępstw honorowych, co nie dotyczy mężczyzn. Jednak w innych krajach mężczyźni i kobiety mogą być narażeni na podobne ryzyko. Dlatego oprócz wpływu, jaki na związek lub małżeństwo międzywyznaniowe może wywierać religia, należy wziąć pod uwagę również wpływ płci.

Przykłady tematów do zbadania w zakresie związków/małżeństw międzywyznaniowych

- Wpływ religii na związek/małżeństwo wnioskodawcy.
- Reakcje rodziny wnioskodawcy, społeczeństwa i władz.
- Nierówne traktowanie lub prześladowanie spowodowane związkiem/małżeństwem międzywyznaniowym.
- Sfery życia wnioskodawcy, w których doświadcza on dyskryminacji oraz czy dyskryminacja jest prześladowaniem ze względu na swoją wagę i powtarzalność.
- Znajomość przez wnioskodawcę ustawodawstwa kraju pochodzenia dotyczącego związków międzywyznaniowych oraz jego stosowania.
- W przypadku dzieci urodzonych ze związku/małżeństwa międzywyznaniowego, problemy, na jakie napotykają dzieci w trakcie trwania małżeństwa rodziców oraz w przypadku ich rozwodu, takie jak:
  - rejestracja urodzenia;
  - odbieranie dokumentów (np. dokumentów tożsamości, aktów urodzenia, dokumentów rodzinnych);
  - dostęp do edukacji;
  - wychowanie religijne, możliwe konflikty i sposoby radzenia sobie z nimi.
- Jeśli wnioskodawca zamierza mieć w przyszłości dzieci, jaką wiarę będą wyznawać jego dzieci i czy otrzymają jakieś wykształcenie religijne.

JAK SKONTAKTOWAĆ SIĘ Z UE

Osobiście
W całej Unii Europejskiej istnieje kilkaset centrów Europe Direct. Adres najbliższego centrum można znaleźć na stronie: (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_pl).

Telefonicznie lub pisemnie
Europe Direct to serwis informacyjny, który udziela odpowiedzi na pytania na temat Unii Europejskiej. Można się z nim skontaktować:
— dzwoniąc pod bezpłatny numer telefonu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (niektórzy operatorzy mogą naliczać opłaty za te połączenia),
— dzwoniąc pod standardowy numer telefonu: +32 22999696,
— za pomocą formularza: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_pl.

WYSZUKIWANIE INFROMACJI O UE

Online
Informacje o Unii Europejskiej są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu Europa (european-union.europa.eu).

Publikacje UE
Publikacje UE można obejrzeć lub zamówić na stronie: op.europa.eu/pl/publications. Większą liczbę egzemplarzy bezpłatnych publikacji można otrzymać, kontaktując się z serwisem Europe Direct lub z lokalnym centrum dokumentacji europejskiej (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_pl).

Prawo UE i powiązane dokumenty
Informacje prawne dotyczące UE, w tym wszystkie unijne akty prawne od 1951 r., są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Otwarte dane UE
Portal data.europa.eu zapewnia dostęp do otwartych zbiorów danych pochodzących z instytucji, organów i agencji UE. Dane te można pobierać i wykorzystywać bezpłatnie, zarówno do celów komercyjnych, jak i niekomercyjnych. Portal umożliwia również dostęp do wielu zbiorów danych z krajów europejskich.

Urząd Publikacji
Unii Europejskiej

euaa
EUROPEAN UNION
AGENCY FOR ASYLUM